

Jenni Pöllönen

Villimiehen arkivaatteet

Lappeenrannan keskusta-alueen suunnittelu ja muutos

vuosina 1956–1980

Suomen historia
Pro gradu -tutkimus
Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
marraskuu 2014

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Pöllönen, Jenni Katriina	
Työn nimi – Title Villimiehen arkivaatteet: Lappeenrannan keskusta-alueen suunnittelu ja muutos vuosina 1956–1980	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year marraskuu 2014	Sivumäärä – Number of pages 94
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Toisen maailmansodan jälkeiset modernisaation vuosikymmenet jättivät jäljen suomalaiseen kaupunkimaisemaan, kun vanhat puutalokaupungit ympäri Suomea rakennettiin uudelleen. Nopean rakentamisen vuosina standardisoitu elementtirakentaminen korvasi kaupunkien paikalliseen rakennusperinteeseen perustuneen rakennuskannan, minkä tuloksena kaupunkikeskustat ympäri Suomen alkoivat muistuttaa toisiaan.</p> <p>Tässä Suomen historian Pro gradu -työssä tarkastellaan Lappeenrannan keskustan kaupunkisuunnittelua ja muutosta vuosina 1956–1980. Tutkimuksen alkuperäislähteinä on käytetty Lappeenrannan kaupunginvaltuuston pöytäkirjoja, paikallista sanomalehteä Etelä-Saimaata sekä kaupungin keskustaa koskevia kaupunkisuunnitelmia. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jossa tutkimusmenetelmänä on käytetty sisällönanalyysia. Tutkielmassa tarkastellaan ajan kaupunkisuunnittelua prosessina suunnitelmien laadinnasta valmiiksi rakennetuksi ympäristöksi asti. Suunnittelullisten päämäärien lisäksi tutkielmassa tarkastellaan, miten suhtautuminen moderniin kaupunkisuunnitteluun ja vanhan rakennuskannan purkamiseen muuttui 1960–70-luvuilla.</p> <p>Lappeenrannan päättäjät pitivät aktiivista kaupunkisuunnittelua keinona saavuttaa hyvä keskustaympäristö. 1960-luvun suunnittelussa uskottiin kaupungin jatkuvaan kasvuun. Suunnitelmissa katsottiin pitkälle tulevaisuuteen, ja ne laadittiin kuviteltua vuoden 2000 Lappeenranta varten. Kaupunkisuunnittelun tärkein kohde oli vanhan esikaupunkialueen päälle kaavoitetun keskustan laajennuksen toteuttaminen. Alueelle laadittiin 1960-luvun puolivälissä Suomessa urauurtava monitasoiseen rakentamiseen perustunut keskustasuunnitelma. Uuden keskustan suunnitelmat kohtasivat erilaisia vastoinkäymisiä ja niiden toteuttaminen kyseenalaistettiin muuttuneessa taloudellisessa tilanteessa, mutta kaupungissa ei tahdottu luopua alueen rakentamisesta. Alueen rakentaminen aloitettiin lopulta lähes 15 vuotta alkuperäisten suunnitelmien laadinnan jälkeen. Tutkimuksen kohteena olevalla ajanjaksolla rakentaminen keskittyi vanhaan ydinkeskustaan. Vanhaa rakennuskantaa ei pidetty säilyttämisen arvoisena, vaan kaupunkirakenne kaavoitettiin uusittavaksi lähes täysin. Keskustan rakennuskannan modernisointia pidettiin aluksi paikallislehdistössäkin positiivisena kehityksenä, mutta 1970-luvulla muuttunut ympäristö alkoi herättää arvostelua ja kaupungissa syntyi rakennussuojelullista toimintaa.</p>	
Asiasanat – Keywords: Lappeenranta, kaupunkihistoria, kaupunkisuunnittelu, rakennettu ympäristö, modernisaatio	
Säilytyspaikka – Depository: Jyväskylän yliopiston kirjasto, JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information –	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
1.1 TUTKIMUKSEN AIHEPIIRI.....	1
1.2 AIKAISEMPI TUTKIMUS	4
1.3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TYÖN RAKENNE.....	4
1.4 NÄKÖKULMAT.....	12
1.5 LÄHTEET JA MENETELMÄT	14
2. LAPPEENRANNAN RAKENTUMINEN JA MODERNI KAUPUNKISUUNNITTELU	17
2.1 LAPPEENRANNAN KESKUSTAN RAKENTUMINEN ENNEN VUOTTA 1945	17
2.1 KAAVOITUKSEN LAINSÄÄDÄNTÖ JA MODERNI KAUPUNKISUUNNITTELU.....	20
3. MODERNIN LAPPEENRANNAN SUUNNITTELU	24
3.1 OLLI KIVISEN YLEISKAAVA	24
3.2 KESKUSTAN SUUNNITTELUKILPAILU	30
3.3 ERKKI JUUTILAISEN KOMPAKTIKAUPUNKI	38
4. TYÖLÄISTEN ASUINALUEESTA MEGAKESKUKSEKSI.....	47
4.1 KATOAVAT ESIKAUPUNGIT	47
4.2 UUDEN KESKUSTAN ASEMAKAAVOITUS.....	54
5. VANHAN KESKUSTAN MUUTTAVA KAUPUNKIKUVA	62
5.1 KEHITTYVÄ JA UUDISTUVA PUUTALOKESKUSTA.....	62
5.2 ”HALUAMMEKO HÄVITTÄÄ UUDEN TIELTÄ KAIKEN ENTISEN?”	68
6. PÄÄTÄNTÖ.....	76
LÄHTEET	84
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen aihepiiri

Kaupunkien suunnittelu ja rakentaminen liittyvät erottamattomasti kunkin aikakauden kulttuuriin ja arvoihin. Kaupunkien historia on jatkuva kertomus yhteiskunnallisesta muutoksesta ja omaan aikaansa sidotuista prosesseista.¹ Tarkastelen tässä tutkielmassa Lappeenrannan keskustan kaupunkisuunnittelua ja alueen rakentamista 1950-luvun lopulta 1970-luvun loppuun. Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä tapahtui Suomessa nopea yhteiskunnallinen rakennemuutos, jossa maa muuttui agraarivaltiosta moderniksi hyvinvointiyhteiskunnaksi.² Suomalaisen yhteiskunnan nopea modernisaatio näkyy konkreettisesti nyky-Suomen rakennuskannassa, joka kuuluu Euroopan nuorimpiin. Maan rakennuksista 90 % on rakennettu vuoden 1920 jälkeen ja 70 % toisen maailmansodan jälkeen.³ Lappeenrannan kaupunkiympäristössä 1960–70-luvuilla tapahtunut muutos oli tyypillinen vanhalle suomalaiselle kaupungille. Suurimittainen kaupunkisuunnittelu johti hitaasti rakentuneen puutalokeskustan lähes täydelliseen uudelleenrakentamiseen. Nykypäivään Lappeenrannan perinteisestä rakennuskannasta on säilynyt vain yksittäisiä sirpaleita modernin kaupunkiympäristön keskellä.⁴ 1960-luvun kaupunkisuunnittelun ihanteet näkyvät kaupunkikuvassa keskustan kylkeen rakennettuna monitasoisena hallinto- ja liikekeskuksena, jonka betoninen ulkomuoto on herättänyt paljon keskustelua kaupunkilaisten keskuudessa.

Lappeenrannan asema muuttui merkittävästi toisen maailmansodan päätyttyä, kun Viipuri jäi osaksi Venäjää. Lappeenranta otti Viipurin aseman läänin keskuksena ja alueensa tärkeimpänä kaupunkina.⁵ Kaupungin asema alueellisena keskuksena heijastui sen väestökehitykseen. Syntyvyyden kasvu ja kaupunkiin tulleet siirtolaiset kään­sivät kaupungin väestömäärän voimakkaaseen kasvuun pian sodan jälkeen.⁶ 1950-luvulta lähtien Lappeenrannan väestö kasvoi ympäröivän maaseudun kustannuksella, kun

---

¹ Uuskallio 2003, 28.

² Saarikangas 2004, 23.

³ Nikula 1998, 178; Saarikangas 2004, 23.

⁴ Mattinen 1985, 12.

⁵ Räsänen 1989, 102.

⁶ Antikainen 1988, 189.

maalaisväestö ympäri Suomea alkoi siirtyä kaupunkiin.⁷ Suomi urbanisoitui eurooppalaisessa mittakaavassa myöhään, mutta huomattavasti nopeammin kuin useimmat Euroopan maat.⁸ Toisen maailmansodan päättyessä Suomi oli selkeästi maatalousmaa, jonka väestöstä 70 % asui maaseudulla.⁹ Vuonna 1970 väestöstä jo yli puolet asui kaupungeissa.¹⁰ Maaltamuutto kasvatti Lappeenrannan väestöä tasaisesti 1960-luvun puoliväliin saakka, minkä jälkeen kasvu taantui.¹¹ Lappeenrannan väkiluku kuitenkin kaksinkertaistui kuntaliitoksen myötä vuoden 1967 alussa, kun Lauritsalan kaupunki ja Lappeen maalaiskunta liitettiin osaksi kaupunkia.¹²

Taulukko 1. Lappeenrannan väestökehitys vuosina 1940–1980

1940	13 377
1950	17 189
1955	19 781
1960	21 592
1965	24 112
1967	50 049
1970	50 949
1975	52 449
1980	53 591

Lähde: Suomen tilastollinen vuosikirja 1941–1981.

⁷ Antikainen 1988, 189.

⁸ Vuorela 1991, 95.

⁹ Saarikangas 2004, 23.

¹⁰ Jutikkala 1984, 14–20.

¹¹ Antikainen 1988, 188.

¹² Juvonen 2011, 472–473.

Suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksen mahdollisti Euroopassa vallinnut ennennäkemättömän pitkä jatkuvan talouskasvun kausi. Talouden kasvu alkoi sodanjälkeisinä vuosina ja kesti vuoden 1973 öljykriisin alkamiseen saakka.¹³ Sodanjälkeinen elintason lasku ohitettiin jo 1950-luvun alussa. Vuosien 1960–1974 aikana Suomen kauppavaihto kolminkertaistui. Yhteiskunnan ja talouden rakenteiden murros heijastui myös suomalaisten arkielämään. Muutos kosketti ihmisten elämää kokonaisvaltaisesti; heidän ajattelutapojaan, ajankäyttöään ja fyysistä ympäristöään.¹⁴ Suomalaiset olivat jälleenrakennusajalla sopeutuneet niukkuuteen ja käytännöllisyyteen, mutta taloudellisen kasvun vahvistuttua ja suuren yleisön ostovoiman kasvaessa moderniin elämään liittyvistä ilmiöistä kuten autoista, televisioista ja kansainvälisen muodin mukaisista vaatteista tuli saavutettavia yhä useammalle.¹⁵ Yleinen elintason nousu nosti vaatimuksia myös asumiselle. Uusi, hyvin varusteltu kerrostaloasunto lähiössä oli 1960-luvulla monen suomalaisen perheen unelma.¹⁶

Talouden kasvu antoi kunnille mahdollisuuden ryhtyä aktiivisesti kehittämään alueitaan ja kaupunkikuvaansa.¹⁷ 1960-luvun kaupunkisuunnittelua ohjasi vankkumaton usko jatkuvaan kasvuun ja kehitykseen.¹⁸ Edellisten vuosikymmenten ideologioiden mukaista modernia rakentamista pystyttiin nyt toteuttamaan käytännössä. Rakennustoiminnasta kehkeytyi suuren luokan liiketoimintaa, jolle oli ominaista rationaalinen suunnittelu, kasvuennusteisiin perustuvat kaavoitukset ja aluerakentaminen.¹⁹ Teknilliset uudistukset mahdollistivat entistä tehokkaamman rakentamisen. Rakennusosien standardisointi ja lopulta täyselementteihin perustuva rakennustekniikka johtivat vanhan rakennusperinteen lopulliseen murtumiseen.²⁰

¹³ Kervanto Nevanlinna 2012, 122.

¹⁴ Kuisma 2008, 15.

¹⁵ Kervanto Nevanlinna 2012, 122–123; Kuisma 2008, 15.

¹⁶ Saarikangas 2008, 143, 153; Standertskjöld 2011, 28.

¹⁷ Mäkiö 1994, 12–13.

¹⁸ Kervanto Nevanlinna 2012, 122.

¹⁹ Mäkiö 1994, 12–13.

²⁰ Lahtinen 2009 18–19; Salokorpi 1992, 156–157; Saarikangas 2004, 49–51; Koho 2003, 10.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Kaupungit ovat ihmisen kulttuurin tuotteista kaikkein monimuotoisimpia. Kaupunkien tutkimuskaan ei ole rajoittunut yhdelle tieteenalalle, vaan niitä tulkitaan lukuisista eri näkökulmista.²¹ Kaupunkihistorioita laativat historiantutkijoiden lisäksi etenkin taidehistorioitsijat. Perinteisesti taidehistorioitsijat ovat keskittyneet erityisesti kaupungin fyysiseen hahmoon ja sen suunnitteluun. Uusi kaupunkihistoriallinen tutkimus pyrkii kaupunkien kokonaisvaltaisempaan ja syvällisempään analyysiin, jossa kaupungit ymmärretään sekä oman kulttuurinsa tuotteina että sen tuottajana.²²

Taidehistorioitsija Anja Kervanto Nevanlinnan teokset *Näköaloja kadunkulmalta: Kaupunkihistorian kirjoituksia* (2005) ja pääkaupungin lähihistoriaan keskittyvä *Voimat jotka rakensivat Helsinkiä 1945–2010* (2012) ovat vaikuttaneet näkemykseeni kaupunkihistorian tutkimisesta ja kaupungista tutkimuskohteena. Kervanto Nevanlinna korostaa kaupunkien historian pitkiä linjoja ja muutosprosesseja, jotka jättävät jälkensä rakennettuun kaupunkiin. Konkreettisesta kaupungista avautuu uusi näkökulma kaupunkikulttuurin ja yhteiskunnan historiaan.²³ Kervanto Nevanlinnan Helsinki -historiikki lähestyy pääkaupungin toisen maailmansodan jälkeistä historiaa kaupunkirakentamisen näkökulmasta. Teos on auttanut ymmärtämään kaupunkisuunnittelun osana muun yhteiskunnan kehitystä ja hahmottamaan lukuisia eri voimatekijöitä, jotka osallistuvat kaupunkien suunnitteluun ja rakentamiseen. Olen myös verrannut Lappeenrannan kaupunkisuunnitelmien arkkitehtuurisia ratkaisuja helsinkiläiseen kaupunkirakentamiseen.

Toisen maailmansodan jälkeiset vuosikymmenet poikkesivat aatteellisesti ja aineellisilta olosuhteiltaan aiemmista vuosikymmenistä.²⁴ Tutkimukseni näkökulman ja aikarajauksen muotoutumiseen on vaikuttanut Juhana Lahden käsitys kaupunkisuunnittelusta osana yhteiskunnan tavoitteellista modernisaatiota. Juhana Lahti on väitöskirjassaan *Arkkitehti Aarne Ervin moderni kaupunkisuunnittelu*

---

²¹ Nikula 1998, 177, 180.

²² Tuomi 2005, 13.

²³ Kervanto Nevanlinna 2012, 13–15.

²⁴ Tuomi 2005, 11.

pääkaupunkiseudulla: suomalaisen suurkaupungin kaavoitusta toisen maailmansodan jälkeen (2006) määritellyt Suomen kehityksen 1940-luvulta 1970-luvulle siirtymänä jälleenrakennuksesta hyvinvointiyhteiskunnaksi, missä tulevaisuuteen suuntautuvalla kaupunkisuunnittelulla oli keskeinen rooli. Jälleenrakennuksen vanhaa ja menetettyä korvaavasta uudelleenrakentamisesta tapahtui käsitteellinen siirtymä tulevaisuuteen suuntautuvaan, uudenlaisen yhteiskunnan toteuttamiseen pyrkivään suunnitteluun. Suunnittelulla eri muodoissaan oli keskeinen rooli uudenlaisen yhteiskunnankunnan toteuttamisessa. Lahden mukaan moderni arkkitehtuuri tyyli-suuntana ja modernismi yhteiskunnan kehittämisen mallina kohtasivat toisen maailmansodan jälkeisessä kaupunkisuunnittelussa.²⁵

Kaupunkia monipuolisesti tutkinut taidehistorioitsija Kirsi Saarikangas on väitöskirjansa *Model houses for model families: gender, ideology and the modern dwelling: the type-planned houses of the 1940s in Finland* (1993) pohjalta kirjoittanut yleisluontoisia artikkeleita suomalaisesta rakentamisesta ja kaupunkisuunnittelusta osana suomalaisen yhteiskunnan muutosta agraarista yhteiskunnasta moderniksi. Artikkeleissaan ”Metsän reunalla: Suomen rakentaminen 1900-luvulla” (2004) *Suomen kulttuurihistoria 4: Koti, kylä, kaupunki* -kirjassa ja ”Rakennetun ympäristön muutos ja asumisen mullistus” (2008) *Suomalaisen arjen historia 4: Hyvinvoinnin Suomi* -teoksessa Saarikangas käsittelee suomalaista rakentamista 1900-luvulla. Artikkeleiden avulla olen muodostanut yleiskuvan suomalaisen rakentamisen kehityksestä viime vuosisadalla ja sijoittanut oman tutkimusaiheeni valtakunnalliseen kehityskulkuun.

Toisen maailmansodan jälkeistä suomalaista kaupunkisuunnittelua on viime vuosina tutkittu runsaasti paikallishistorioiden kautta. Paikallishistoriallisissa tutkimuksissa pääpaino on usein kaupunkikuvassa tapahtuneessa visuaalisessa muutoksessa²⁶. Oman tutkimukseni kannalta hyödyllisin kaupunkihistoria on ollut Rauno Lahtisen *Turun puretut talot* (2009) -teos, jossa Lahtinen tarkastelee Turun kaupunkikuvan muutosta 1950-luvulta 1980-luvulle. Lahtinen sijoittaa kaupunkirakentamisen ja kaupunkimiljöön

---

²⁵ Lahti 2006, 30, 43–44.

²⁶ ks. esim. Manninen 2005.

konkreettisen muutoksen osaksi ajan yhteiskunnallista, taloudellista ja arkkitehtuurista kehitystä. Lahtisen tutkimus on toiminut eräänlaisena esimerkkinä omalle tutkielmalleni ja vaikuttanut tutkimuskysymysteni muotoutumiseen. Olen käyttänyt Turun modernisointia myös vertailukohtana Lappeenrannassa tapahtuneelle kehitykselle. Suomen vanhimman kaupungin ja vaatimattoman pikkukaupungin rakentamista ja kaupunkikuvallista muutosta toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä ei kuitenkaan voi suoraan verrata. Omaa tutkimusaiheittani lähimpänä oleva opinnäytetyö, Markus Kivistön Suomen historian Pro gradu *Vanha pois uuden tieltä: vanhojen rakennusten purkaminen ja suojelukiista Turussa vuosina 1956–1976* (1999), käsittelee Laitisen teoksen tavoin Turun modernia kaupunkisuunnittelua. Kivistön tutkielman näkökulma on vahvasti rakennussuojelullinen, ja se keskittyy vanhojen rakennusten purkamisen aiheuttamaan keskusteluun.

Modernin kaupunkisuunnittelun kehitystä on tutkittu osana arkkitehtuurin historiaa. Arkkitehtuurin historiaa käsittelevän tutkimuskirjallisuuden merkitys korostuu tutkielmani ensimmäisessä käsittelyluvussa, jossa tarkastelen Lappeenrannan keskustaan laadittuja tärkeimpiä kaupunkisuunnitelmia. Elina Standertskjöld on laatinut kattavat suomalaisen arkkitehtuurin esittelyt *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930–50* (2008) ja *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1960–80* (2011). Standertskjöld käsittelee teoksissaan suomalaista arkkitehtuuria ja kaupunkisuunnittelua osana maan yhteiskunnallista, taloudellista ja teknillistä kehitystä. Arkkitehti Mikael Sundman esittelee suomalaisen kaupunkisuunnittelun pääpiirteitä artikkelissaan ”Urban planning in Finland after 1850” (1991), joka on julkaistu Thomas Hallin toimittamassa teoksessa *Planning and Urban Growth in the Nordic Countries*. Molemmat teokset ovat auttaneet sijoittamaan Lappeenrannan keskustasuunnitelmat osaksi kansallista suunnittelutraditiota. Teoksien avulla olen ymmärtänyt paremmin kaupunkisuunnittelun luonnetta moniulotteisena toimintana, johon vaikuttavat yhteiskunnallisten rajoitusten ja käytännön tarpeiden lisäksi arkkitehtuurin suunnittelutrendit.

Suomalainen kaupunkiympäristö rakennettiin nopeasti uudelleen toista maailmansotaa seuranneina vuosikymmenellä. Raju muutos kaupunkikuvassa aiheutti

tyytymättömyyttä kaupunkien asukkaissa, mikä johti lopulta rakennussuojelullisen kansanliikkeen kehittymiseen 1970-luvulla.²⁷ Pekka Kärki lähestyy *Suomen museohistoria* -teoksessa julkaistussa ”Rakennussuojelu museotoimen tehtäväkentässä” (2010) rakennussuojelun valtakunnallista kehitystä virallisten toimijoiden näkökulmasta. Kärki esittelee myös kattavasti rakennussuojelun mahdollistavan lainsäädännön syntyä. Kärjen artikkelin avulla olen saanut selville kuinka käsitys rakennussuojelusta on vaihdellut eri aikoina ja millaista ympäristöä on pidetty säilyttämisen arvoisena. Artikkelini on auttanut ymmärtämään yhteiskunnallista tilannetta, jossa vanhan rakennuskannan laajamittainen hävittäminen tapahtui. Miikka Kurri on käsitellyt rakennussuojelullisten ajatusten kehittymistä Lappeenrannassa paikallismuseon näkökulmasta *Katse menneisyyteen – Etelä-Karjalan museo 100 vuotta* -teoksen luvussa ”Rakennusperintö maakuntamuseon toimialana” (2010). Kurrin artikkelin kautta ymmärsin, millainen rooli museolla oli Lappeenrannan paikallisessa rakennussuojelullisessa keskustelussa.

Lappeenrannan kaupungin lähihistoriaa on tutkittu varsin niukasti. Kaupungin uusinta historiaa käsittelevä yleisteos on kaksiosainen *Lappeenrannan kaupungin historia 1917–1966* -teos. Lappeenrannan keskustan kaavoitusta ja rakentamista ennen toista maailmansotaa on sen sijaan tutkittu varsin kattavasti. Aihetta ovat käsitelleet Mervi Kansonen ja Arja Roivainen teoksessaan ”*Wähittäis- ja paljottaiskauppaa tarpeellisilla teoksilla*”: *Kauppiastaloja ja kauppiaita Lappeenrannassa* (2004) sekä Pekka Toivanen artikkelissaan ”Kaupungin alue ja kaupungin rakentaminen” (1988) ja Matti Räsänen artikkelissaan ”Lappeenrannan muuttuva miljöö” (1989) yllä mainitussa Lappeenrannan kaupungin historiassa. Tutkimuskirjallisuuden avulla muodostin varsin selkeän kuvan Lappeenrannan keskustan ulkomuodosta ennen toista maailmansotaa. Vertaamalla tutkimuskirjallisuuden muodostamaa kuvaa omiin havaintoihin keskustan nykypäivän ilmeestä pystyin hahmottamaan, millainen muutos rakennetussa kaupungissa 1960–80-luvuilla tapahtui.

Lappeenrannan keskustan toisen maailmasodan jälkeistä kaavoitusta ja suunnittelua on

---

²⁷ Nikula 1998, 178.

tutkittu vain vähän. Pekka Toivanen käsittelee alueen suunnittelua 1950-luvulla ja 1960-luvun alussa artikkelissaan ”Kaavoitusta ja kaupunkikuvaa” (1988) Lappeenrannan historian ensimmäisessä niteessä. Toivanen sivuaa tutkimusaiheittani käsittelemällä vuoden 1956 yleiskaavan laadintaa ja vuoden 1963 keskustan suunnittelukilpailun järjestämistä. Toivanen lähestyy yleiskaavan laadintaa ja kilpailun järjestämistä paikallishistorian näkökulmasta keskittyen lähinnä tapahtumahistorialliseen kuvaukseen tapauksista. Pyrin jatkamaan aiempaa tutkimusta kaupunkisuunnitelmien ratkaisujen laajemmalla tulkinnalla ja sijoittamalla suunnitelmien laadinnan osaksi kansallista kehitystä. Lappeenrannan keskustan laajennusalueen suunnitteluhistoriaa on käsitelty arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy:n laatimassa rakennushistoriaselvityksessä *Lappeenrannan virastokortteli: Rakennushistoriaselvitys* (31.10.2012). Rakennushistoriaselvitys keskittyy alueen visuaalisessa muotoon ja arkkitehtuuriin ratkaisuihin. Omassa tutkielmassani tutkin alueen rakentamista laajempänä prosessina, jossa olivat osallisena arkkitehtien lisäksi kaupunginpäättäjät ja alueen asukkaat.

1.3 Tutkimuskysymykset ja työn rakenne

Kaupungeille ovat ominaisia pitkät historialliset linjat, joiden aikana ne muotoutuvat omanlaisikseen. Kaupunkeja muuttavat virallisten päätösten ja kaupunkisuunnitelmien lisäksi myös yritykset, kiinteistönomistajat, erilaiset yhteisöt ja tavalliset kaupunkilaiset. Kansainväliset taloudensuhdanteet, teknologiset innovaatiot sekä vaihtuvat trendit vaikuttavat siihen millaisia kaupunkisuunnittelun vaihtoehtoja kulloinkin tulee valittavaksi ja miten yhteisöt ja yksilöt niihin suhtautuvat.²⁸ Kaupunkikuvan muutos perustuu lähes aina johonkin kaupunkikuvalliseen suunnittelunäkemykseen. Kunnallisen päätöksenteon ja kymmenien muiden kaupunkisuunnitteluun vaikuttavien tekijöiden seurauksena alkuperäiset ihanteet saattavat kuitenkin muuttua tunnistamattomiksi.²⁹

Kaupunkihistoriallisen tutkimuksen lähtökohdaksi voidaan valita historialliset muutosprosessit, joiden tuloksena konkreettinen rakennettu kaupunki on syntynyt. Rakennetusta kaupungista avautuu tällöin uusi näkökulma kaupungin ja kaupunkilaisten historiaan. Muutosprosesseja tutkittaessa kiinnostavia eivät ole kaupunkisuunnittelun

²⁸ Kervanto Nevanlinna 2012, 11.

²⁹ ks. Tuomi 2005, 9.

arkkitehtuuriset ratkaisut tai suunnitelmat sellaisinaan, vaan ehdot, joilla kaupungin rakentaminen on ollut mahdollista sekä ne päämäärät, joiden toteuttamisen välineenä kaupunkisuunnittelu on käsitetty. Kaupunkirakentaminen tapahtuu ajan teknologisten, taloudellisten ja yhteiskunnallisten reunaehtojen rajaamana. Rationaalisen suunnittelun lisäksi kaupunkiympäristön muotoon vaikuttavat lukuisat muut tekijät ja ilmiöt, jotka jäävät tarkastelun ulkopuolelle, jos kaupunkihistoriaa lähestytään puhtaasti arkkitehtuuri- tai suunnitteluhistorian näkökulmasta.³⁰

Tarkastelen tässä tutkielmassa Lappeenrannan keskustan kaupunkisuunnittelua osana yhteiskunnan modernisaatiota toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Kaupunkiväestön kasvu, suotuisa taloudellinen tilanne ja teknologinen kehitys loivat tarpeen ja mahdollisuuden laajamittaiseen kaupunkisuunnitteluun. Käsittelemän ajanjakson kaupunkisuunnittelua yhtenäisenä prosessina, jonka vaikutukset näkyivät lopulta konkreettisesti rakennetussa kaupunkikuvassa. Kaupunkisuunnittelun prosessi alkoi kaupunkisuunnitelmiin kirjatusta tavoitteista, jotka kunnallisen päätöksenteon ja muiden vaikuttimien kautta toteutuivat lopulta rakennettuna kaupunkiympäristönä. Kaupunkilaisilla oli elinympäristönsä uuteen ulkomuotoon omat näkökulmansa.

Aloitan tutkimusaiheeni käsittelyn vuonna 1956 vahvistetusta yleiskaavasta, joka oli jälleenrakennuskauden jälkeen ensimmäinen Lappeenrannan keskustaa koskenut kaupunkisuunnitelma. Yleiskaavan ratkaisut vaikuttivat merkittävästi kaupungissa seuraavilla vuosikymmenillä laadittuihin kaupunkisuunnitelmiin ja kaavoituksiin. Yleiskaavassa esitellystä ydinkeskustan laajennussuunnitelman toteuttamisesta tuli kaupunkisuunnittelun tärkein tavoite. Lappeenrannan keskustan modernien kaupunkisuunnitelmien mukainen rakentaminen tapahtui keskustassa suurelta osin vasta 1970-luvulla. Olen ulottanut tutkimukseni aikarajauksen 1970-luvun loppuun, koska halusin seurata kaupunkisuunnitteluprosessia valmiiksi kaupunkiympäristöksi asti. Kaupunkikuvan visuaalisen muutoksen lisäksi tarkastelin paikallislehti *Etelä-Saimaan* kirjoittelun kautta, kuinka uudenlainen ympäristö otettiin kaupunkilaisten keskuudessa vastaan. Alueellisesti tutkimukseni rajautuu Lappeenrannan keskustaan, joka käsittää

---

³⁰ ks. Kervanto Nevanlinna 2012, 13.

historiallisen ydinkeskustan lisäksi yleiskaavassa määritellyn keskustan laajennusalueen. Nimitän tutkielmassani historiallista keskusta-aluetta vanhaksi keskustaksi ja laajennusaluetta uudeksi keskustaksi³¹. Lappeenrannan vanhimman kaupunginosan Linnoituksen (I) olen jättänyt varsinaisen käsittelyn ulkopuolelle. Historiallisen kaupunginosan luonne poikkeaa muusta keskustasta, eikä sen suunnittelu kuulunut osana alueen kaupunkisuunnittelua.

Lappeenrannan tärkeimmät kaupunkisuunnitelmat olivat ulkopuolisten arkkitehtien laatimia. Paikallinen kaupunkisuunnittelu oli kuitenkin vahvasti julkisen hallinnon käsissä. Kaupungin luottamuselimet hyväksyvät kaikki alueitaan koskevat suunnitelmat ja kaavoitukset. Paikallisesti lopullinen päätösvalta on kaupunginvaltuustolla. Kaupunkien kaavoitus on näin luonteeltaan vahvasti poliittista toimintaa. Tämän tutkimuksen painopiste ei kuitenkaan ole poliittisessa päätöksenteossa tai kaupungin luottamuselimiä sisäisissä keskusteluissa. Kaupunkisuunnittelusta ei muodostunut tutkimusajalla Lappeenrannan kaupunginvaltuustossa suurimpien valtuustoryhmien mielipiteitä jakavaksi teemaksi, vaan valtuusto pääsi yleensä nopeasti yksimielisiin päätöksiin. Jos kaupunginvaltuustossa ilmeni vastustusta, oli eriävän mielipiteen esittäjänä yleensä yksittäinen henkilö tai pieni ryhmä valtuutettuja. Poliittisten valtasuhteiden tarkastelu ei olisi mielestäni tuonut merkittävää lisäantia tutkimukselleni.

Tutkielmani ensimmäisessä käsittelyluvussa 3 tarkastelen Lappeenrannan keskustaan 1950- ja 1960-luvulla laadittuja kaupunkisuunnitelmia. Käsittelen luvussa vuoden 1956 yleiskaavan lisäksi Lappeenrannan keskustan asemakaavoituksesta 1960-luvun alussa järjestettyä keskustan suunnittelukilpailua sekä kilpailun voittajaehdotuksen perusteella laadittua keskustan kaupunkisuunnitelmaa. Tavoitteenani on selvittää, millaisia tavoitteita kaupunkisuunnittelulle Lappeenrannassa asetettiin. Kysyn, millaisia kaupunkikuvallisia päämääriä Lappeenrannan keskustalle kaupunkisuunnitelmissa määriteltiin ja miten niitä perusteltiin. Millaisia tavoitteita kaupunginpäättäjät asettivat tulevaisuuden kaupunkikuvalle? Käsittelen laadittuja suunnitelmia omina

---

³¹ Käytetyt nimitykset tulevat tutkimuksen alkuperäisaineistosta.

kokonaisuuksinaan, mutta pyrin myös vertaamaan niitä toisiinsa ja sijoittamaan paikallisen kaupunkisuunnittelun osaksi kansallisten suunnittelutrendien kehitystä.

Tutkielmani loppuosassa tarkastelen laadittujen kaupunkisuunnitelmien viemistä valmiiksi asemakaavoiksi ja lopulta rakennetuksi ympäristöksi. Olen jakanut käsittelyluvut alueellisesti. Luvussa 4 tarkastellaan uuden keskustan asemakaavoitusta ja rakentamista ja luvussa 5 vanhan keskusta-alueen suunnittelua ja muutosta. Tärkein kysymykseni luvuissa on, miten kaupunginvaltuuston ja paikallislehden kirjoittelun suhtautuminen keskustan modernisointiin ja vanhan rakennuskannan purkamiseen muuttui 1960–70-luvuilla, ja mitkä tekijät vaikuttivat suhtautumisen muuttumiseen.

Tutkielmani luvussa 4 käsiteltävä uuden keskustan rakentaminen oli lappeenrantalaisen kaupunkisuunnittelun tärkein ja kunnianhimoisin kohde 1960–70-luvuilla. Uuden keskustan suunnitelmien toteutus vaati yksityisomistuksessa olleen vanhan esikaupunkialueen purkamisen kokonaisuudessaan. Kysyn, miten tontin omistajat reagoivat laadittuihin suunnitelmiin ja niiden toteuttamiseen. Toisaalta kysyn, miten lappeenrantalainen kaupunkisuunnittelu suhtautui puiseen esikaupunkialueeseen ja sen asukkaisiin. Uuden keskustan asemakaavoitus pitkittyi ja alueen rakentaminen siirtyi 1970-luvun loppuun. Prosessi uuden keskustan kaupunkisuunnitelmien laadinnasta alueen rakentamiseen kesti lopulta yli 10 vuotta. Tarkastelen tätä prosessia polkuriippuvuuden näkökulmasta³². Kysyn, miten suunnitelmien läpiviemistä perusteltiin kaupunginvaltuustossa. Uuden keskustan asemakaavoituksen pitkittyessä ja alueen toteuttamisvaiheen siirtyessä rakentuminen keskittyi vanhaan keskusta-alueeseen. Tarkastelen luvussa 5 vanhan keskustan aluetta etenkin vanhan rakennuskannan katoamisen ja kaupunkiympäristön muutoksen aiheuttamien reaktioiden kautta. Kysyn, miten rakennuskannan modernisointi näkyi kaupunkikuvassa, ja miten muuttunut ympäristö otettiin vastaan kaupunkilaisten keskuudessa.

---

³² ks. 1.4 Näkökulmat

1.4 Näkökulmat

Tutkielmani on kaupunki- ja kulttuurihistoriallinen tutkimus, jossa käsitellään toisen maailmansodan jälkeistä kaupunkisuunnittelua Lappeenrannan paikallishistorian kautta. Kaupunkihistorian kontekstissa kaupunkia voidaan tulkita monesta eri näkökulmasta, jotka yhdessä muodostavat moniäänisen ja joskus ristiriitaisen käsityksen kaupungin ja rakennusten kantamista merkityksistä.³³ Kaupunki on kulttuurinen prosessi, jolla ei ole päätepistettä tai lopputulosta, vaan se koostuu monista päällekkäisistä ja eriaikaisista prosesseista.³⁴ Fyysinen kaupunkikuva kertoo kaupungin konkreettisista ulottuvuuksista. Visuaalinen todellisuus ei kuitenkaan sellaisenaan paljasta kaupungin historiaa. Kaupunkikuvan tulkinta vaatii ymmärrystä kaupungin kantamista kulttuurisista merkityksistä, jotka rakentuvat vähitellen, kun erilaiset yhteisöt elävät kaupunkia.³⁵ Todellinen kaupunki on sekoitus eri-ikäisiä suunnitelmia ja toisistaan poikkeavia rakennuksia. Mitä pidempi historia kaupungilla on ja mitä useampi sukupolvi sitä on rakentanut, sitä useammat arvot ja käytännön tarpeet sen fyysisen muodon muodostumiseen ovat vaikuttaneet.³⁶

Kulttuurihistoria pyrkii ymmärtämään maailmanjäsentämisen tavat, jotka ovat elämismaailman ilmiöiden perustana. Kulttuurihistorian näkökulmasta ilmiöt kuuluvat oman moniaikaisen ja monikerroksisen nykyhetkensä muodostamaan kokonaisuuteen. Nykyhetken ja menneisyyden suhde on kulttuurihistoriassa dialoginen. Nykyhetki muotoilee ne lähtökysymykset, joilla menneisyyttä tutkitaan, mutta tutkimusprosessissa menneisyyden autonomisuus ja arvokkuus omana itsenään nousevat yhä keskeisemmin esiin.³⁷ Omassa tutkimuksessani tämä dialogi tulee selkeästi esiin. Tutkimukseni lähtökohtana toimii Lappeenrannan keskustan nykypäivän kaupunkikuva. Nykypäivän rakennettu ympäristö, jossa on vain yksittäisiä ennen toista maailmansotaa rakennettuja rakennuksia, herätti kiinnostukseni siitä, miten kaupunkikuvan modernisointi tapahtui ja millaiset tekijät siihen vaikuttivat.

---

³³ Kervanto Nevanlinna 2012, 15.

³⁴ Saarikangas 1998, 184–186.

³⁵ Kervanto Nevanlinna 2012, 11.

³⁶ Nikula 1998, 177–178.

³⁷ Immonen 2002, 25.

Pertti Haapala on pohtinut historiantutkijan oman ajan ja tutkimuksen kohteena olevan ajan välistä suhdetta. Hän kritisoi perinteistä lineaarista aikakäsitettä, jossa tutkija on itse ikään kuin irti menneisyydestä ja tarkastelee historiaa kuin tutkittavaa esinettä. Haapalan mukaan tämä voi johtaa siihen, että tutkimuskohteeksi tuleekin aika ja tutkimus ovat menneen ajan kuvan täydentämistä. Mielenkiintoisempaa historiantutkimuksesta hänen mukaansa tulee jos jäsentämisperustaksi otetaan todellisuus, jossa elämämme. Todellisuuden aikaulottuvuus käsittää menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden. Oma aika on siis se aika, jonka koemme itsellemme relevantiksi. Menneisyys on jatkuvasti läsnä, joten tutkijakaan ei ole tutkimuskohteensa ulkopuolella vaan osa sitä. Menneisyys ei koskaan ole tavoitettavissa objektiivisesti eikä sen tarvitsekaan olla. Tutkija voi tarkastella tutkimuskohteensa ja oman aikansa yhteyttä ja siten pyrkiä avaamaan näkökulmaa historian selittämiseen.³⁸

Olen käyttänyt tutkimukseni kohteena olevien prosessien hahmottamisessa apuna institutionaalisen taloushistorian teoriaa. Taloushistorioitsija Douglass C. North ei viittaa instituutioilla virallisiin organisaatioihin, vaan hän nimittää instituutioiksi kaikkia niitä rajoitteita ja käytäntöjä, jotka jäsentävät ihmisen toimintaa yhteiskunnassa. Niitä voidaan kutsua yhteiskunnan pelisäännöiksi. On olemassa kahdenlaisia instituutioita, muodollisia ja epämuodollisia. Muodollisia instituutioita ovat lait ja muut viralliset normistot. Epämuodollisia instituutioita ovat erilaiset tavat, tottumukset, rutiinit ja perinteet, jotka vaikuttavat kehitykseen. Instituutioiden tehtävänä on pitää yllä järjestystä ja jäsentää ihmisten välistä kanssakäymistä yhteiskunnassa.³⁹ Instituutiot ovat epävirallisia ja virallisia sääntöjä, jotka ohjaavat organisaatioiden toimintaa. Organisaatioita voivat olla esimerkiksi yritykset, puolueet ja etujärjestöt mutta myös yksilöt.⁴⁰ Tutkimukseni tapauksessa muodollisia kaupunkisuunnittelua ja kaupungin rakentumista ohjailevia instituutioita ovat esimerkiksi kaavoitusta ohjaileva lainsäädäntö. Formaalin tason lisäksi lappeenrantalaiseen kaupunkisuunnitteluun vaikuttivat epämuodolliset instituutiot, jotka jäävät usein näkymättömiksi, mutta

---

³⁸ Haapala 1989, 11–13.

³⁹ North 1990, 97.

⁴⁰ Lamberg & Ojala 1997, 10.

vaikuttavat syntyneisiin päätöksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi poliittisen päätöksentekoon liittyvät tottumukset ja ihmisten väliset suhteet.

Tarkastellessani Lappeenrannan uuden keskustan asemakaavoitusprosessin etenemistä olen käyttänyt käsittelyssä apuna *polkuriippuvuus (path dependence)* -teoriaa. Polkuriippuvuutta on sovelluttu tutkittaessa taloushistoriaa sekä teknologian kehitystä. Ensimmäisen kerran polkuriippuvaisuuden teoriaa sovelsi Paul David selittäessään miten QWERTY -järjestelmä standardisoitui kirjoituskoneen näppäimistön kirjainten järjestykseksi, vaikka kirjaimet olisi mahdollista järjestää tehokkaamminkin. Teknologian alalla polkuriippuvuudella on selitetty miksi tietyistä teknisistä ratkaisusta tulee niin sanottu standardi, vaikka toinen ratkaisu olisi tehokkaampi, vain koska kehitys on aloitettu niin että se tukee alkuperäisen ratkaisun kehittämistä. Polkuriippuvuudessa on kyse sarjasta pieni erillisiä tapahtumia ja olosuhteiden muutoksia, jotka johtavat siihen että kehityksessä ryhdytään seuraamaan tiettyä ”polkua”.⁴¹ Tarkoitukseni ei ole soveltaa polkuteoriaa kaikenkattavana teoriana, vaan näkökulmana tutkimukseni jäsentämisessä ja uuden keskustan asemakaavoitusprosessin hahmottamisessa.

1.5 Lähteet ja menetelmät

Tutkimukseni tärkein alkuperäisaineisto koostuu Lappeenrannan kaupunginvaltuuston pöytäkirjoista⁴² vuosilta 1962–1981. Kaupunkivaltuusto on kunnallishallinnon ylin päättävä elin, joka tekee paikallistasolla lopulliset päätökset myös kaavoitusten ja kaupunkisuunnitelmien hyväksymisistä. Kaupunginvaltuuston pöytäkirjat on arkistoitu Lappeenrannan kaupunginarkistoon. Kaupunginvaltuuston pöytäkirjat koostuvat valtuustoa varten laaditusta käsiteltävän asian esittelystä ja varsinaisesta pöytäkirjasta kaupunginvaltuuston päätöksenteosta. Yleensä pöytäkirjoissa todetaan vain lyhyesti kaupunginvaltuuston päätös. Jos asiasta on käyty valtuustossa paljon keskustelua, on keskustelua saatettu osittain kirjata pöytäkirjaan, samoin kuin yksittäisten valtuutettujen eriäviä mielipiteitä.

---

⁴¹ North 1990, 93.

⁴² Lyhennetty viitteissä Lpr:n kv:n ptk.

Toisena laajana lähdeaineistonani käytin sanomalehti Etelä-Saimaan⁴³ kirjoittelua 1960–70-luvuilla. Kävin sanomalehdet järjestelmällisesti lävitse samalta ajanjaksolta kuin kunnanvaltuuston pöytäkirjat. Etelä-Saimaa oli jo 1960-luvulla maakunnan tärkein päivittäin ilmestyvä sanomalehti. Lehden pääpaikka sijaitsi Lappeenrannassa, joka oli myös sen tärkein levikkialue. Etelä-Saimaan kokonaislevikki oli vuonna 1963 25 000 lukijaa, mistä se nousi 1970-luvun loppuun mennessä 32 000 lukijaan.⁴⁴ Suuressa osassa lehden artikkeleita ei ole merkitty artikkelien kirjoittajaa. Kirjoittajan nimi on merkitty viitteeseen jos se on lehdessä mainittu.

Olen käyttänyt tutkimukseni alkuperäislähteinä lisäksi kaavoituksen liittyvää aineistoa. Olli Kivisen laatima *Lappeenrannan yleiskaava 1956* on julkaistu painettuna kirjana kuten monet tuon ajan kaavoituksista. Teoksessa Olli Kivinen esittelee kaavaan liittyviä ennusteita ja ratkaisuja kirjallisesti sekä kuvituksen, karttojen ja mallien avulla. Lappeenrannan keskustan vuoden 1963 suunnittelukilpailun aineisto on kerätty omaksi kokonaisuudekseen Lappeenrannan kaupunginarkistoon. Arkisto koostuu kilpailuun liittyvien valiokuntien ja palkintolautakunnan pöytäkirjoista sekä kilpailuun lähetettyjen suunnitelmien kuva-aineistosta. Kaupunginarkiston kokoelmista löytyi myös Erkki Juutilaisen laatima *Lappeenrannan keskusta 1967* -julkaisu, jossa esitellään monitasoisen uuden keskustan alueen suunnitelmia kirjallisesti sekä liikennettä ja suunniteltua rakennuskantaa kuvaavan kuvituksen avulla.

Lappeenrannan kaavoitukseen liittyvää aineistoa on talletettuna myös Lappeenrannan maakuntakirjaston *Carelica* -kokoelmissa, joka on kirjaston virallinen kotiseutukokoelma. *Carelica* -kokoelmiin on tallennettu Erkki Juutilaisen *Lappeenrannan keskusta – alustava suunnitelma 1965*, jonka hän laati keskustan suunnittelukilpailun jälkeen. *Carelica* -kokoelmista löytyy myös Olli Kivisen laatima *Lappeenrannan yleiskaavaluonnos 31.10.1967*. Kivisen yleiskaavan lopullista versiota ei koskaan hyväksytty, mutta luonnosta varten laadittuja kasvuennusteita käytettiin 1960-luvun lopun kaupunkisuunnittelun pohjana. Olen lisäksi etsinyt Etelä-Karjalan

---

⁴³ Lyhennetty viitteissä ES.

⁴⁴ Salokangas & Aalto 1988, 66–67.

museon kuva-arkistosta Lappeenrannan kaupunkikuvaan ja rakennuksiin liittyviä valokuvia. Kuva-aineisto on auttanut hahmottamaan keskustassa toisen maailmansodan jälkeen tapahtunutta muutosta. Valokuvien avulla olen saanut myös tietoa Lappeenrannan keskustasta jo kadonneista rakennuksista. Tutkielmassani käyttämäni kuva-aineiston avulla havainnollistan Lappeenrannan kaupunkikuvassa tapahtunutta fyysistä muutosta. Kuva-aineistoon tutuin lähteistä viimeisenä, kun olin jo muodostanut yleiskuvan tutkimusaiheesta.

Olen käyttänyt lähteiden analyysissa laadullisen tutkimuksen perusmenetelmää, sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin toteutuksessa on neljä vaihetta, joiden avulla lähdeaineisto käydään läpi.⁴⁵ Etsin ja dokumentoin kaikki kaupunginvaltuustossa käsitellyt asiat, jotka liittyivät Lappeenrannan keskustan suunnitteluun ja rakentumiseen tutkimuksen käsittelemälle ajanjaksolla. Aloitin aineiston systemaattisen läpikäynnin keskustan suunnittelukilpailun järjestelyistä vuonna 1962, jonka jälkeen keskustan aktiivinen asemakaavoitus alkoi. Suurelta osin löytynyt aineisto on asemakaavoituksen hyväksymiseen liittyvää päätöksentekoa. Kävin aineiston läpi kronologisessa järjestyksessä ja pyrin muodostamaan yleiskuvan aineistosta ja tapahtumien kulusta 1960–70-luvuilla. Tämän jälkeen ryhmittelin aineiston teemoittain. Luokittelin esimerkiksi suunnittelukilpailuun, uuden keskustan rakentamiseen ja vanhaan ruutukaavakeskustaan liittyvän aineiston omiksi ryhmikseen. Lappeenrannan kaupunginvaltuuston pöytäkirjojen ja tutkimuskirjallisuuden avulla muodostin tutkimukseni luurangon, johon liitin tutkimusprosessin edetessä muista lähteistä löytämäni tiedon.

Kaupunginvaltuuston pöytäkirjojen jälkeen kävin lävitse tutkimusajan tärkeimmät kaupunkisuunnitelmat. Kävin kaupunkisuunnitelmat läpi omina itsenäisinä kokonaisuuksinaan ja pyrin tutkimuskirjallisuuden avulla liittämään ne osaksi aikansa suunnittelutraditiota. Tämän jälkeen vertailin kaupunkisuunnitelmien sisältöä toisiinsa. Lisäsin kaupunkisuunnitelmat kaupunginvaltuuston pöytäkirjojen pohjalta laatimiini teemoihin ja oman aikansa tapahtumahistoriaan. Tarkastelin lisäksi kunkin suunnitelman

---

⁴⁵ Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–92.

käsittelyä kaupunginvaltuustossa. Sanomalehti Etelä-Saimaan artikkeleita käytän täydentämään muuta lähdeaineistoa kaupunkisuunnitteluun ja kaupunkikuvan muutokseen liittyvissä tapahtumissa. Kävin lehdet läpi järjestelmällisesti etsien tutkimusaiheeseen liittyviä artikkeleita. Etelä-Saimaan artikkelit lisäksi kaupunginvaltuuston pöytäkirjojen teemojen mukaan muodostettuihin luokkiin. Pyrin Etelä-Saimaan kirjoittelua tarkastelemalla selvittämään kaupungissa vallinnutta suhtautumasta Lappeenrannan kaupunkisuunnitteluun, muuttuvaan kaupunkikuvaan ja vanhan rakennuskannan katoamiseen.

Sanomalehdistön kirjoittelua tutkimalla voidaan muodostaa kuva valitun ajan ja paikan kannalta tärkeistä kysymyksistä, argumenteista ja tabuista. Näin voidaan etsiä merkkejä sen edustaman kulttuurin asenteista.⁴⁶ Sanomalehti ilmestyy säännöllisin väliajoin ja sisältää eri elämänaloilta ajankohtaista uutisluontoista tietoa, joka tuotetaan yleistä mielenkiintoa vastaavaksi. Jos tiettyä aihetta käsitellään lehdistössä, voidaan sen olettaa kiinnostavan lehden lukijakuntaa. Lehden täytyy kirjoittelussaan ottaa huomioon ainakin jossain määrin yleisönsä käsitykset ja mielipiteet säilyttääkseen lukijansa. Päiviö Tommilan mukaan ei voida kuitenkaan olettaa, että lehtien kirjoittelun ja yleisen mielipiteen välillä olisi suora vastaavuus. Lehtiä tutkimalla voidaan kuitenkin kartoittaa mielipiteiden liikkumakenttää.⁴⁷

2. LAPPEENRANNAN RAKENTUMINEN JA MODERNI KAUPUNKISUUNNITTELU

2.1 Lappeenrannan keskustan rakentuminen ennen vuotta 1945

Lappeenrannan kaupunki perustettiin vanhalle markkinapaikalle Saimaan niemeen vuonna 1649. Ruotsalaiset aloittivat rajakaupunkinsa linnoittamisen isonvihan venäläismiehityksen jälkeen 1720-luvulla. Turun rauhassa 1743 kaupunki siirtyi osaksi

---

⁴⁶ Boberg 2004, 43–44.

⁴⁷ Tommila 1982, 7, 11–12.

Venäjää. Venäläiset jatkoivat linnoituksen kehittämistä kunnes se jäi tarpeettomaksi Lappeenrannan muuttuessa rajalinnoituksesta sisämaakaupungiksi, kun se muun Vanhan Suomen laille siirrettiin osaksi autonomista Suomen suurruhtinaskuntaa.⁴⁸

Siviiliasutus siirtyi 1700-luvulla linnoituksesta nykyisen keskustan alueelle niin sanottuun Suureen esikaupunkiin. 1800-luvun kuluessa kaupunki levisi käsittämään nykyisen keskusta-alueen. Kaupungin keskusta laajeni ilman kaupunkikuvallisia tavoitteita tontti kerrallaan. Tärkeimmät julkiset rakennukset ja kauppiastalot keskittyivät nykyisen Kauppakadun varrelle.⁴⁹ Lappeenrannan keskustan rakennuskanta koostui 1800-luvun lopulle saakka lähes täysin yksikerroksisista puutaloista. Puu oli rakennusaineena halvin ja vuoden 1847 rakennusmääräys kielsi kaksikerroksiset puurakennukset. Kaupungin puuempiretalot jäljittelivät ulkonäöllään hiekkakivirakennuksia. Empiretyyli säilyi hallitsevana rakennustyylinä 1880-luvulle saakka. Sen näyttävimmit edustajat kuten raatihuone sekä Tasihinin ja Wolkoffin kauppiastalot nousivat Kauppakadun varteen.⁵⁰

Muiden agraarien kauppakaupunkien tavoin Lappeenranta jäi 1800-luvulla vielä varsinaisen uuden teollisuuden ulkopuolelle. Kauppojen ja käsityöläispajojen lisäksi perustettiin varsinaisen kaupunkialueen ulkopuolelle pieniä teollisuuslaitoksia ja sahoja. Kaupungista kehittyi 1800-luvun lopulla venäläisten suosima kylpylä- ja huvilakaupunki. Suuren osan kaupungin pinta-alasta veivät keskustan kylkeen 1890-luvulla rakennettu Suomen rakuunarykmentinvaruskunta-alue sekä leirikenttä ja linnoitus. Suomen yhteiskunnallinen murros synnytti kaupunkien liepeille uudenlaista suurteollisuutta, mikä toi maalaisväestöä kaupunkiin. Suuri osa työväestöstä asettui varsinaisen kaupungin rajojen ulkopuolelle, mikä synnytti kaupungin liepeille esikaupunkiasutusta. Lappeenrannassa Saimaan kanavan höyrylaivaliikenteen

---

⁴⁸ Kansonen & Roivainen 2004, 13.

⁴⁹ Toivanen 1988b, 180.

⁵⁰ Kansonen & Roivainen 2004, 25.

lisääntyminen sekä kaupunkiin vuonna 1885 saatu rautatie vaikuttivat kaupungin kehitykseen ja väestönkasvuun.⁵¹

Kaupungin kehitys oli maltillista ja Lappeenranta pysyi keskustaa myöten pienenä maaseutukaupunkina 1800-lopulle saakka. Lappeenrannan keskustaa ryhdyttiin siistimään 1880-luvulla, jolloin se sai muun muassa ensimmäiset kivetyn katunsa. Vuonna 1900 kaupungin asukasmäärä kohosi ensi kerran yli 2000 hengen.⁵² Kaupunkia laajennettiin alueliitoksilla, jotka sisällytettiin vuonna 1892 vahvistettuun keisarinkaavaksi kutsuttuun asemakaavaan.⁵³ 1800-luvun lopulla Lappeenrannan kaupunkikuvaan alkoivat ilmestyä kaksikerroksiset kivitalot kuten hotelli Saimaan rakennus sekä Lyseon koulurakennus. Myös niin sanotut yhdistelmätalot, joissa alaosan runkorakenne oli kiveä ja yläosapuuta ilmestyivät katujen varsille 1890-luvulta lähtien.⁵⁴

1900-luvun alussa kaupungin rakennustoiminta oli vilkasta, mutta ensimmäinen maailmasota katkaisi alkaneen kehityksen. Vanhoille linnoituskaupungeille tyypillisesti Lappeenrannan hallinnollinen alue oli hyvin ahdas.⁵⁵ 1930-luvun alussa varsinaisessa kaupungissa asui 3700 asukasta. Vuonna 1932 toteutettiin niin sanottu esikaupunkiliitos, jossa kaupunkia ympäröineet esikaupungit liitettiin osaksi kaupunkia. Alueliitoksen myötä kaupungin asukasluku nousi 12 000 henkeen. Alueliitoksen yhteydessä ehdotettiin Lappeenrantaan rajautuvan Lauritsalan liittäminen osaksi kaupunkia. Lauritsalasta muodostettiin tuolloin kuitenkin itsenäinen kauppala.⁵⁶

Vuosisadan alussa Lappeenrantaan laadittiin useita asemakaavoituksia, mutta ne jäivät toteutumatta. Vuoden 1892 Keisarinkaavan jälkeen seuraava laajemmin toteutunut kaavoitustyö kaupungissa oli Otto-I. Meurmanin vuonna 1936 vahvistettu yleiskaava,

---

⁵¹ Toivanen 1988a, 118; Räsänen 1988, 105106.

⁵² Kansonen & Roivainen 2004, 25–28.

⁵³ Räsänen 1988, 105.

⁵⁴ Kansonen & Roivainen 2004, 19, 2829.

⁵⁵ Antikainen 1988, 189.

⁵⁶ Kansonen & Roivainen 2004, 15–22, 33–35.

joka ei kuitenkaan koskenut keskusta-alueita.⁵⁷ Rakennustekniikan kehityksen sekä uuden rakennusjärjestyksen, joka salli korkeamman rakentamisen myötä Lappeenrannan keskustaan kohosi 1930-luvulla ensimmäiset monikerroksiset asuin- ja liiketalo. Kaupungin ensimmäinen kerrostalo oli vuonna 1938 Valta- ja Kirkkokadun kulmaan valmistunut Saimaanlinna. Meijerintalo nousi satamaan vuotta myöhemmin ja viisikerroksinen Lounaan talo Valtakadulle sotavuosina.⁵⁸

Lappeenranta kärsi keskustaa myöten vakavia aineellisia tuhoja etenkin talvisodan pommituksissa. Sodan jälkeen siirtolaisuus ja pommituksien aiheuttamat tuhot loivat tarpeen suurimittaiseen rakennus- ja kaavoitustyöhön.⁵⁹ 1940-luvun loppu oli valtakunnallisesti vilkkaan jälleenrakentamisen aikaa, jolloin pääpaino oli siirtolaisten ja rintamamiesten asuttamisessa. Uudisrakentaminen painottui kuitenkin koko 1940-luvun maaseudulle.⁶⁰ Lappeenranta oli 1940-luvun lopussa keskustaansa myöten yhä matala ja väljä puukaupunki. (ks. Liite 1)

2.1 Kaavoituksen lainsäädäntö ja moderni kaupunkisuunnittelu

Kaupunkien järjestämisestä asemakaavojen avulla säädettiin vuoden 1932 asemakaavalain. Laki antoi kaupungeille ja kunnille täydellisen kaavoitusmonopolin, mikä mahdollisti myös yksityisomistuksessa olevan maa-alan kaavoittamisen.⁶¹ Asemakaavalaki määräsi, että myös maaseudun tiheästi asutuille alueille ja esikaupunkeihin tuli laatia asemakaavat, vaikka alueet eivät olisikaan kaupungin omistuksessa. Kaupunkien ympärille oli edellisten vuosikymmenten aikana syntynyt suunnittelemattomasti tiheää asutusta. Asemakaavalain tärkeimpiä tavoitteita oli näiden esikaupunkialueiden järjestäminen. Suomalaisten kaupunkien keskustoihin arkkitehdit laativat 1930-luvulla ihanteellisia kaupunkisuunnitelmia, jotka olivat yleensä kuitenkin liian kalliita ja kunnianhimoisia toteutuakseen.⁶² Asemakaava oli ainoa laissa määritelty kaavoitusmuoto, mutta 1940-luvulta lähtien ryhdyttiin Suomessa laatimaan

⁵⁷ Toivanen 1988b, 160–162.

⁵⁸ Kansonen & Roivainen 2004, 15–22, 227.

⁵⁹ Antikainen 1988, 189.

⁶⁰ Saarikangas 2004, 33.

⁶¹ Vuorela 1991, 93–94.

⁶² Standertskjöld 2008, 17.

vapaaehtoisia seutu- ja yleiskaavoituksia, joissa pyrittiin laajojen alueiden yleissuunnitteluun.⁶³

Suomalainen yhteiskunta muuttui nopeasti 1950-luvun kuluessa. Monet yhteiskunnalliset tekijät ja edellytykset vaativat yhtenäistä kaupunkisuunnittelumallia, joka tehokkaasti loisi uutta yhteiskuntarakennetta ja soveltuisi voimakkaan kaupungistumisen kautena myös asuntoalueiden suunnitteluun.⁶⁴ Lainsäädännön malli haettiin Ruotsista, joka toimi yleisesti tärkeimpänä esimerkkinä Suomen kaupungistumisen järjestämisessä.⁶⁵ Voimakkaan kaupungistumisen aattona vuonna 1958 vahvistettiin rakennuslaki, joka virallisti hierarkkisen kaavajärjestelmän, jossa yleispiirteinen suunnittelu ohjasi yksityiskohtaisempaa suunnittelua. Yleispiirteistä suunnittelua olivat seutu- ja yleiskaavat, joita tarkensivat yksityiskohtaiset asema- ja rakennuskaavat.⁶⁶ Seutukaava oli yleisluontoisin kaavoituksen muoto, jossa määriteltiin alueenkäyttöä kahden tai useamman kunnan alueella. Yleiskaavassa osoitettiin pääpiirteet alueen käytölle kunnassa. Yleiskaavan linjauksia tarkennettiin asemakaavassa, jossa annettiin yksityiskohtaisemmat määräykset alueen järjestämisestä ja rakentamisesta. Yksityiskohtaisemman kaavan vaikutukset kumosivat alueelle laaditun yleisemmän suunnitelman.⁶⁷ Laki vahvisti kunnan oikeutta alueidensa kaavoittamiseen ja lunastamiseen; ainoastaan kunnalla oli oikeus kaavoittaa sen alueita. Kunnallisessa päätöksenteossa hyväksytyt kaavaehdotukset täytyi kuitenkin hyväksyttää sisäasianministeriössä ennen kuin ne voitiin laittaa käytäntöön.⁶⁸

Suunnittelujärjestelmän kehittyminen siirsi valtaa yksityisiltä ihmisiltä ja paikallisyhteisöltä keskus- ja lääninhallinnon suunnitteluvirkamiehille. Tässä prosessissa maanomistajien oikeudet pääsääntöisesti heikkenivät. Sodan jälkeen suunnitteluorganisaatio ja poliittinen järjestelmä kehittyivät rinnakkaisiksi valtajärjestelmiksi. 1900-luvun alussa kaupunki pystyi varsin vapaasti hallitsemaan

---

⁶³ Talvitie 2000, 20–21.

⁶⁴ Vuorela 1991, 97–98.

⁶⁵ Sundman 1991, 89.

⁶⁶ Lehtonen 1991, 20–21; Vuorela 1991, 93–94; Maula 1992 190–191.

⁶⁷ Kosonen, Schulman & Viitala 1999, 32–33.

⁶⁸ Sundman 1991, 91.

omistamaansa maata. Toisen maailmansodan jälkeen lääninhallitus, rakennushallitus ja sisäministeriö muodostivat yhdessä kunnallisten päättävien elinten sekä seutukaavaliittojen kanssa mutkikkaan järjestelmän, joka yhdessä vaikutti kaavoituksen syntyyn. Kunnallisella tasolla kaavoitukseen vaikuttivat lisäksi useat muut toimijat kuten rakennusvalvonta.⁶⁹

Ihanteet 1950-luvun kaupunkisuunnitteluun haettiin toista maailmansotaa edeltäviltä vuosikymmeniltä. Funktionalistisen tyyli oli levinnyt Suomeen jo 1920-luvun lopulla, mutta kaupunkisuunnittelussa modernin tyylin vaikutus alkoi näkyä vasta 1940-luvulla.⁷⁰ Suomen ensimmäinen funktionalistinen lähiö oli vuonna 1940 valmistunut Helsingin Olympiakylä. Funktionalismi sanoutui irti kaikista historiallisista tyyleistä ja julisti rakennuksen muodostuvan itsestään kauniiksi kun sen sisätilat suunniteltaisiin toimiviksi.⁷¹ Kaupunkisuunnittelussa uusi tyyli korosti kaupunkielämän toimintojen erottamista toisistaan. Asuminen, työ ja liikenne tuli erottaa toisistaan kaupunkirakenteessa⁷² Funktioihin perustuva kaupungin osa-alueiden erottelu oli uutta, sillä eurooppalainen kaupunkirakentaminen oli perinteisesti perustunut toimintojen sekoittamiseen.⁷³ Funktionalismi oli kehitetty vastaamaan eurooppalaisten suurkaupunkien synnyttämiin ongelmiin.⁷⁴ Suurin muutos edellisiin vuosikymmeniin oli uudenlainen avoin rakennustapa, joka merkitsi umpikortteleista ja yhtenäisistä taloriveistä luopumista. Uutena ihanteena oli avara, valoisa, vihreä ja hygieeninen kaupunkitila.⁷⁵ Suunnittelun painopiste oli asumisen ja hajasijoitettujen lähiöiden järjestämisessä. Asumisen suunnitteluun liittyi olennaisesti sosiaaliset näkökulmat. Olettamuksena oli, että ”hyvän” asumisen avulla pystyttäisiin tuottamaan terveitä ja tasapainoisia kansalaisia.⁷⁶

---

⁶⁹ Lahti 2006, 44, 46–48.

⁷⁰ Saarikangas 2004, 26–33.

⁷¹ Standertskjöld 2008, 19–22.

⁷² Herranen 1997, 124–126.

⁷³ Kervanto Nevanlinna 2012, 93.

⁷⁴ Sundman 1991, 84.

⁷⁵ Standertskjöld 2008, 16–19.

⁷⁶ Kervanto Nevanlinna 2012, 94.

Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä kaupunkisuunnittelun kansainväliset esimerkit tulivat ennen kaikkea Englannista ja Yhdysvalloista. Suomalaisessa suunnittelussa kansainväliset vaikutteet näkyivät usein sen jälkeen, kun ne oli ensin omaksuttu Ruotsissa. Suomalaisen kaupunkisuunnittelun menetelmät ja tekniset ratkaisut lainattiin ruotsalaisesta suunnittelusta ja rakentamisesta.⁷⁷ Pohjoismaat kohtasivat kaupungistumisen vuosina samanlaisia haasteita. Maiden kaupungit olivat perinteisesti eurooppalaisessa mittakaavassa pieniä ja valtaosaltaan puurakenteisia.⁷⁸ Kehittyvien Pohjoismaiden kaupunkisuunnittelussa oletuksena oli, että vanha rakennuskanta tulisi poistumaan uuden rakentamisen tieltä. Maiden kaupunkien rakenne ja rakennuskanta kokivatkin erityisen suuren muutoksen nopean talouskasvun vuosina.⁷⁹

Suomalaisen kaupunkisuunnittelun uudistajiksi nousivat Alvar Aalto ja Otto-I. Meurman. Suomen ensimmäisen yleiskaavana pidetään Alvar Aallon vuonna 1943 valmistunutta Kokemäen alueen kaavoitusta.⁸⁰ ”Suomen asemaakaavoituksen isäksi” kutsutun Otto-I. Meurmanin vaikutus näkyi modernissa suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa vuosikymmenten ajan. Meurmanista tuli vuonna 1940 Teknillisen korkeakoulun ensimmäinen asemakaavaopin professori ja hänen vuonna 1947 julkaistu teoksensa *Asemakaavaoppi* toimi pitkään kaavoituksen ainoana oppikirjana.⁸¹ Asemaakaavaopissa Meurman esitteli niin sanotun lähiöperiaatteen, jonka mukaan uusia kaupunginosia ei enää sijoitettu olemassa olevaan kaupunkirakenteeseen liittyväksi kuten sotia edeltävinä aikoina, vaan asuinalueet sijoitettiin keskustan ulkopuolelle niin, että niiden ja muun kaupungin väliin jäi luontoa.⁸²

---

⁷⁷ Herranen 1997, 124–126; Sundman 1991, 83.

⁷⁸ Kolbe 2006, 138.

⁷⁹ Hall 1991, 253; Kolbe 2006, 138.

⁸⁰ Sundman 1991, 83.

⁸¹ Lahtinen 2009, 19; Tuomi 2005, 36.

⁸² Herranen 1997, 124–125.

3. MODERNIN LAPPEENRANNAN SUUNNITTELU

3.1 Olli Kivisen yleiskaava

Kaupunkisuunnittelulla oli oma tehtävänsä hyvinvointivaltion ja uuden elinympäristön luomisessa toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa.⁸³ Lappeenrannassa jälleenrakennuskauden jälkeinen talouden kasvu, väestömäärän nousu ja kaupungin uusi asema lääninkeskuksena loivat tarpeen ja mahdollisuuden alueelliseen suunnitteluun kaupungissa.⁸⁴ Yleiskaavan laatiminen kaupunkiin tuli ajankohtaiseksi 1950-luvun alussa. Kaavan tavoitteena oli vahvistaa Lappeenrannan asemaa alueellisena keskuksena ja sitoa Lappeen maalaiskunta ja Lauritsalan kauppalan suunnittelu osaksi kaupungin kaavoitusta.⁸⁵ Yleiskaavaa ei ollut vielä määritelty laissa kaupunkisuunnittelun viralliseksi välineeksi, mutta esimerkiksi Ouluun valmistui yleiskaava jo 1950-luvun alussa.⁸⁶

Lappeenrannan yleiskaavan laatiminen annettiin jo aiemmin kaupungin asemakaavoitukseen osallistuneen Otto-I. Meurmanin tehtäväksi 1950-luvun alussa. Päävastuu kaavan laatimisesta siirtyi lopulta Meurmanin entiselle oppilaalle Olli Kiviselle, joka työskenteli Meurmanin toimistossa. Otto-I. Meurman toimi kuitenkin yleiskaavan suunnittelutyön ylivalvojana.⁸⁷ Olli Kivinen oli Lappeenrannan yleiskaavan laatimisen aikoihin nuori arkkitehti, joten ei ole yllättävää, että Lappeenrannan yleiskaavan ratkaisuisissa näkyy vahvasti Meurmanin suunnitteluteorioiden vaikutus. Otto-I. Meurmanille kaupunki oli luonnollinen organismi, jossa luonto hallitsi kaikkia ihmisen aikaansaannoksia. Tiet, kadut ja rakennukset sijoituivat alistuen luonnonmuotoihin.⁸⁸

---

⁸³ Standertskjöld 2008, 64–66.

⁸⁴ Toivanen 1988a, 138–139, 141–143.

⁸⁵ Toivanen 1988a, 129–130, 138–139; Kivinen 1959, 3, 8, 16–18.

⁸⁶ Pohjamo 2011, 129.

⁸⁷ Kivinen 1959, 3; Kautto 1990, 75.

⁸⁸ Herranen 1997, 124–125.

Otto-I. Meurmanin Asemakaavaoppi oli monella tapaa kokoelma edellisten vuosikymmenten suunnitteluperiaatteista. Meurmanin näkemyksissä yhdistyivät 1900-luvun alun suomalainen kaupunkisuunnittelun perinteet ja kansainväliset suunnitteluihanteet. Meurmanin ulkomaalaiset vaikutteet tulivat etenkin Englannista ja Yhdysvalloista. Hänen suunnitteluteoriaansa vaikutti vahvasti 1900-luvun alussa tunnetuksi tullut englantilainen puutarhakaupunkiaate. Puutarhakaupungit sijoitettiin kaupunkien ulkopuolelle niin, että alueiden väliin jäi rakentamatonta aluetta.⁸⁹ Puutarhakaupunkiaatteen lisäksi Meurmanin suunnitteluperiaatteisiinsa vaikutti merkittävästi yhdysvaltalaisen Lewis Mumfordin *The Culture of Cities* (1938) -teos. Mumfordin tavoitteena oli kaupunki, jossa ihminen ja luonto eläisivät tasapainossa. Mumford esitti ajatuksia elävästä ja jatkuvasti uusiutuvasta, ihmisläheisestä kaupungista, joka ei kasvaisi liian suureksi. Elävälle kaupungille oli luontaista kaupunkirakenteen ja arkkitehtuurin jatkuva uusiutuminen.⁹⁰ Pohjoismaisiin pääkaupunkeihin rakennettiin 1950-luvulla ydinkaupungista irrallisia asuinalueita, joissa rakennukset oli vapaasti sijoitettu luonnonmuotojen mukaan. Tunnettu suomalainen esimerkki puutarhakaupunkimaisesta rakentamisesta on Espoon Tapiola.⁹¹

Otto-I. Meurman ja Olli Kivinen laativat 1950-luvun alussa yhdessä yleiskaavan myös esimerkiksi Joensuuhun.⁹² Suomalaiset arkkitehdit eivät juuri osallistuneet kaupunkisuunnitteluun ennen toista maailmansotaa, joten 1950–60-lukujen kaavoitukset toimivat esimerkkeinä arkkitehtuurin opiskelijoille. Otto-I. Meurmanin ja Olli Kivisen yleiskaavat julkaistiin usein painettuina kirjoina, joita luettiin Teknillisessä korkeakoulussa lähes oppikirjamaisesti.⁹³ Myös Lappeenrannan yleiskaava julkaistiin vuonna 1959 painettuna teoksena, jossa Kivinen avaa suunnitelmansa ratkaisuja kirjallisesti ja kuvituksen avulla.

---

⁸⁹ Herranen 1997, 124–126; Tuomi 2005, 37–14.

⁹⁰ Tuomi 2005, 37–14.

⁹¹ Hall 1991, 252.

⁹² Tuomi 2005, 33, 181.

⁹³ Maula 1992, 183; Tuomi, 2005, 35.

Olli Kivisestä⁹⁴ tuli myöhemmin urallaan yksi Suomen tunnetuimmista ja tuotteliaimmista kaavoittajista ja kaupunkisuunnittelijoista. Hän seurasi Otto-I. Meurmania Teknillisen korkeakoulun asemakaavaopin professorina vuonna 1960. Kivisen kaupunkisuunnittelun teorioilla on ollut suuri vaikutus suomalaisen yhteiskuntasuunnittelun kehitykseen. Hän kehitti muun muassa uudenlaisen lähiömallin, niin sanotun ”keuhkokaavion”, joka otettiin myöhemmin käyttöön lähes jokaisessa Suomen kaupungissa.⁹⁵ Lappeenrannan yleiskaava oli vuonna 1948 arkkitehdiksi valmistuneen Olli Kivisen ensimmäisiä kaavoitustöitä. Hän aloitti Lappeenrannan yleiskaavan valmistelun vuonna 1950. Kaava oli kaupunginvaltuuston hyväksyttävänä jo 1953, mutta valmistuneeksi se on merkitty vuonna 1956.

Toisen maailmansodan jälkeiseen moderniin kaupunkisuunnitteluun liittyivät olennaisesti erilaiset mittaukset ja ennusteet. Kaupunkien kehityksen arvioinnissa erityisessä asemassa oli väestökasvun ennustaminen. Olli Kivinen laati Lappeenrannan yleiskaavan ennen suurimittaisen kaupungistumisen alkamista. Kivisen arviot Lappeenrannan väestökasvusta olivatkin varovaisia verrattuna myöhemmin 1960-luvulla laadittuihin kasvuennusteisiin⁹⁶. Kivinen arvioi Lappeenrannan, Lauritsalan ja niitä ympäröivien alueiden yhteisen väestömäärän kasvavan todennäköisesti noin 55 000 henkeen vuoteen 1980 mennessä.⁹⁷ Kivisen mukaan ennusteita ei kannattanut laatia liian pitkälle, koska ne eivät tulisi olemaan täysin paikkansapitäviä.⁹⁸ Meurmanin kaupunkisuunnittelun periaatteisiin kuului ajatus jatkuvasta muutoksesta, jota kaavoituksen tuli myötäillä. Kaupungit olivat jatkuvassa muutoksessa, jonka nopeus vaihteli, joten kaavoituksia ja ennusteita ei tullut laatia liian pitkälle. Kaavoituksia tuli sen sijaan tarkistaa jatkuvasti, jotta niitä voitiin muokata kaupungin tarpeiden mukaan.⁹⁹

⁹⁴ syntynyt vuonna 1922 – kuollut vuonna 1999.

⁹⁵ Arkkitehtuurimuseo: Arkkitehtiesittelyjä; Kautto 1990, 75.

⁹⁶ ks. esim. LMKK Lappeenrannan yleiskaava: luonnos 31.10.1967.

⁹⁷ Kivinen arvioi väestömäärän olevan 45 800 ja 63 400 asukkaan välillä. Lappeenrannan, johon sisältyi Lauritsala ja Lappee, todellinen väestömäärä oli vuonna 1980 53 500 henkeä. *Suomen Tilastollinen vuosikirja 1981*, 8.

⁹⁸ Kivinen 1959, 18–19.

⁹⁹ Tuomi 2005, 43.

1950-luvun kaupunkisuunnittelun kiinnostus oli ennen kaikkea asumisessa.¹⁰⁰ Funktionalistisen kaupunkisuunnittelun perinteiden mukaisesti kaupungin eri toiminnot oli Lappeenrannan yleiskaavassa jaettu omille alueilleen. Asumista ei haluttu enää sijoittaa vanhan kaupunkirakenteen jatkeeksi, vaan metsälähiöihanteen mukaisesti uudet asuinalueet sijoitettiin luonnon keskelle kauemmas kaupunkikeskustasta.¹⁰¹ Ydinkeskusta varattiin Kivisen kaavassa lähinnä liike- ja hallintoelämän käyttöön.¹⁰² Lähiöteorian mukainen kaupunkisuunnittelu ei näkynyt vain asuinrakentamisessa, vaan sen periaatteita sovellettiin myös keskustojen kaavoituksissa.¹⁰³ Olli Kivinen käsitteli Lappeenrantaa kokonaisuudessaan lähiörakenteisena kaupunkina¹⁰⁴, mikä tarkoitti, että myös kaupungin vanha ruutukaavakeskusta suunniteltiin kuin yksi lähiöistä.¹⁰⁵

Otto-I. Meurman suhtautui kielteisesti tiiviisti rakennettuihin kaupunkikeskustoihin.¹⁰⁶ Suomalaisten kaupunkien vanhat rakennusjärjestykset sallivat usein keskustojen hyvin tehokkaan rakentamisen.¹⁰⁷ Lappeenrannassakin keskustan voimassa ollut rakennusjärjestys olisi mahdollistanut keskustassa tehokkaan ja korkean rakentamisen.¹⁰⁸ Keskustassa oli 1950-luvun alussa vain muutama rakennus, jotka täyttivät voimassa olleet rakennusoikeudet.¹⁰⁹ Kivisen mukaan keskustan suunnittelussa oli tärkeintä laskea alueen rakennusoikeuksia. Yleiskaavan rakennusjärjestys supisti vanhojen keskustakaupunkiosien, Keskuksen II ja Kylpylän III, rakennusoikeudet noin puoleen entisestään¹¹⁰. Vanhat rakennusoikeudet olisivat Kivisen mukaan johtaneet ylimitoitettuun ja epäyhtenäiseen rakentamiseen. Kaupunkikuva muodostuisi sekavaksi, kun korkean rakennusoikeuden mukaisia rakennuksia rakentuisi vain osalle tontteja. Kivisen kaavassa vanhan ydinkeskustan korkeimmat rakennukset olivat viisikerroksisia. Keskustan liian tehokas rakentaminen olisi Kivisen mukaan vaarantanut myös uusien

---

¹⁰⁰ Tuomi 2005, 34.

¹⁰¹ Nikula 1993, 139–140.

¹⁰² Kivinen 1959, 90.

¹⁰³ Herranen 1997, 124–126.

¹⁰⁴ Kautto 1990, 73.

¹⁰⁵ Ks. esim. Lahtinen 2009 16.

¹⁰⁶ Nikula 1993, 139–140.

¹⁰⁷ Tuomi 2005, 100.

¹⁰⁸ Kaupunkien rakennustehokkuutta mitataan tehokkuusluvulla, joka sallitun kerrosalan suhde tontin alaan (*Virtanen 2003, 30*). Lappeenrannan keskustan tehokkuusluku oli osassa keskustaa $e=2,0-3,3$.

¹⁰⁹ Kivinen 1959, 43–44.

¹¹⁰ Ydinkeskustan alueella rakentamisen tehokkuusluku oli $e=0,8-1,5$.

hajasijoitettujen kerrostaloasuntoalueiden rakentamisen. Rakennusoikeuksia pienentämällä pystyttiin vähentämään asuntojen määrää ydinkeskustassa.¹¹¹

Yksi toisen maailmansodan jälkeistä kaupunkisuunnittelua määrittelevistä tekijöistä oli liikenteen järjestäminen. Liikenne alkoi lisääntyä 1950-luvulta eteenpäin, mutta Suomen voimakas autoistuminen tapahtui vasta seuraavilla vuosikymmenillä. Liikenteen kehitys oli mahdollistanut asuinalueiden sijoittamisen kauemmaksi kaupunkikeskustoista. Lähiöiden rakentaminen vaati taas uusia liikennejärjestelyjä.¹¹² Lappeenrannan keskusta toimi liikenteen keskuspaikkana, mutta Kivinen halusi rauhoittaa keskustan läpikulkuliikenteeltä ohjaamalla autoliikenteen ruutukaava-alueita kiertävälle kehäkadulle. Kehäkadulta lähti keskustaan pussikatuja, joihin pysäköintitilat oli järjestetty.¹¹³ Samantapaista ulkosyötteistä liikenneratkaisua käytettiin lähiörakentamisessa. Esimerkiksi Helsinkiin 1950-luvulla rakennetun Munkkivuoren lähiön liikenne on ratkaistu samantapaisten kehäkadun avulla. Tavoitteena oli autoliikenteestä vapautettu miljöö, joka muodostui kehäkadun sisäpuolelle.¹¹⁴ Ensimmäiset automarketit rakennettiin Suomeen vasta 1970-luvun alussa¹¹⁵, joten keskustan merkitys kaupunkien liikekeskuksena oli korostunut.

Olli Kivisen yleiskaava perustui olettamukseen keskustan vanhan rakennuskannan uusiutumiseen.¹¹⁶ (*Liite 2*) Suhtautuminen vanhaan rakennuskantaan ei ollut vihamielistä, mutta sen uusiutumista pidettiin luonnollisena. Olli Kivinen totesi, että Lappeenrannan väljässä ja vaatimattomassa puurakentamisessa oli ”tietynlaista viehättävyyttä”. Vanhojen rakennusten luomaa kaupunkikuvaa pidettiin paikoittain jopa tavoiteltavana. Kivisen mukaan vanhat puurakennukset loivat Saimaalta keskustaan nousevaan rinteeseen ehjän ja tasaisesti nousevan kaupunkinäköymän, jota tuli tavoitella rakennuskannan uusiutuessa¹¹⁷. Meurmanin organisuuteen perustunut suunnitteluteoria määritteli, että kuten kaikella luonnossa, oli myös rakennuksilla ja kaupunginosilla

¹¹¹ Kivinen 1959, 43–44.

¹¹² Tuomi 2005, 34.

¹¹³ Kivinen 1959, 28; 87–88.

¹¹⁴ Kervanto Nevanlinna 2012, 103.

¹¹⁵ Standertskjöld 2011, 64.

¹¹⁶ ks. Kivinen 1959, 59.

¹¹⁷ Kivinen 1959, 35, 50.

elinkaari nuoruudesta vanhuuteen ja lopulliseen häviämiseen. Elävän ja jatkuvassa muutoksessa olevan kaupungin tuli uusiutua, joten vanhat rakennukset oli luonnollista korvata uusilla.¹¹⁸ Lappeenrannan perinteisestä rakennuskannasta Olli Kivinen jätti näkyviin suunnitelmissaan lähinnä kaupungin kirkot sekä linnoituksen vanhimmat rakennukset.¹¹⁹ Muuta olemassa olevaa kaupunkirakennetta suunnitelmassa ei huomioitu, vaan ne kaavoitettiin korvattavaksi uudisrakentamisella.

Vanha rakennuskanta oli yleiskaavassa korvattu vapaasti seisovilla rakennuksilla.¹²⁰ Kaupunkikuvassa haluttiin eroon umpikortteleista, jotka funktionalismin perinteen mukaisesti nähtiin sosiaalisina ja esteettisinä ongelmina.¹²¹ Vapaasti sijoitellut rakennukset mahdollistivat Meurmanin periaatteiden mukaan kaupungin orgaanisen rakentumisen, koska ne voitiin rakentaa omina kokonaisuuksinaan viereisistä rakennuksista välittämättä.¹²² Rakentamisessa tavoitteena oli väljyys, joka nähtiin vaihtoehtona Euroopan suurkaupunkien liian ahtaasti rakennetuille kivikaupunkikortteleille. Meurmanille optimaalisessa tilanteessa erityyppiset rakennukset oli sijoiteltu vapaasti maaston muotoja seuraten.¹²³ Suunnitteluihante näkyi myös Lappeenrannan keskustan rakennusten sijoittelussa. Kivisen suunnitelmissa esimerkiksi Saimaan rannasta nousevaan rinteeseen oli sijoitettu vuorotteleviin riveihin matalia rivitaloja ja korkeita pistetaloja. Kaupungin vanha ruutukaava oli osittain säilytetty, mutta useat kadut oli suunnitelmissa katkaistu. Keskustan viheralueiden ei Kivisen mukaan tarvinnut olla tarkasti rajattuja puistoja, vaan kuten lähiöiden asuinalueiden väliin, sai myös keskustassa jäädä rakennusten väliin luonnontilassa olevaa metsää tai peltoa.¹²⁴ (*Liite 3*)

Lappeenrannan keskustan tulevan kaupunkikuvan kannalta Olli Kivisen yleiskaavan merkittävimpiä linjauksista oli keskusta-alueen laajentaminen ja uuden liikekeskuksen

---

¹¹⁸ Tuomi 2005, 37,43.

¹¹⁹ Kivinen 1959, 50.

¹²⁰ Kivinen 1959, 50.

¹²¹ Lahtinen 2009 16–19.

¹²² Tuomi 2005, 44.

¹²³ Kervanto Nevanlinna 2012, 97, 102.

¹²⁴ Kivinen 1959, 43, 93–96.

suunnittelu Peltolan kaupunginosan omakotialueen päälle.¹²⁵ Alueet oli liitetty kaupunkiin suuressa esikaupunkiliitoksessa vuonna 1932, jonka jälkeen Otto-I. Meurman laati alueille yleisasemakaavan, jossa alue oli kaavoitettu pientaloalueeksi.¹²⁶ Kivisen yleiskaavassa uuden keskuksen liikekeskuksesta oli tarkoitus muodostaa Lappeenrannan ”kaupungin sydän”.¹²⁷ Otto-I. Meurman korosti keskustojen väljää rakentamista, mutta hänen mukaansa kaupunkeihin tuli muodostaa tiivis liikekeskus, joka voitiin rakentaa tehokkaammin ja korkeammin kuin muut kaupunginosat. Liikekeskuksiakaan ei tullut rakentaa umpikortteleina, vaan avointa rakennustapaa käyttäen.¹²⁸ Kivinen määritteli liikekeskustalle muuta vanhaa keskustaa korkeamman rakennusoikeuden. Kuten ruutukaavakeskustan suunnitelmissa, myös liikekeskuksessa vaihtelivat erikorkuiset rakennusmassat. Kivinen suunnitteli alueen rakentuvan matalista yksi- tai kaksikerroksisista myymälärakennuksista, joiden lisäksi jokaiseen kortteliin sijoitettaisiin yksi kahdeksankerroksinen toimisto- ja asuinrakennus.¹²⁹ (Liite 4)

3.2 Keskustan suunnittelukilpailu

Suomalaisten arkkitehtien parissa syntyi 1960-luvun alussa ennennäkemätöntä kiinnostusta kaupunkisuunnittelua kohtaan. Kaavoituksesta ja kaupunkirakentamisesta kiinnostuneille opiskelijoille ei ollut monia kotimaisia esikuvia, koska kaupunkisuunnittelu ei perinteisesti ollut kiinnostanut arkkitehteja Suomessa. 1960-luvun alussa arkkitehtien suhtautuminen kaupunkien kaavoitustyötä kohtaan muuttui, mikä näkyi esimerkiksi aihetta käsittelevien diplomitöiden suorastaan räjähdysmäisenä lisääntymisenä.¹³⁰ Samaan aikaan lisääntyivät kaupunkien kaavoitukseen tähtäävät suunnittelukilpailut. Suomessa järjestettiin 1960-luvulla enemmän arkkitehtuurikilpailuja kuin koskaan aikaisemmin, keskimäärin viisi tai kuusi kilpailua vuodessa. Tyypillisiä olivat kaupunkien ja kuntien erilaajuiset aluesuunnittelukilpailut,

¹²⁵ Kivinen 1959, 44, 87–88.

¹²⁶ Toivanen 1988b, 161–162.

¹²⁷ Kivinen 1959, 44, 87–88.

¹²⁸ Standertskjöld 2008, 116–118.

¹²⁹ Kivinen 1959, 44, 87–88.

¹³⁰ Maula 1992, 179–181.

joita järjestettiin ympäri maata. Suurin osa kilpailuista koski asutusalueiden laajennuksia, vähäinen joukko vanhojen kaupunginosien uudelleenkaavoitusta.¹³¹

Lappeenrannassa oli tarve laatia keskustan alueelle ajanmukainen asemakaava, jossa tarkennettaisiin yleiskaavan ratkaisuja. Kaupungin oman arkkitehtiosaston resurssit olivat riittämättömät laatimaan asemakaavaa laajentuvalle keskustalle, joten keskustan suunnittelu päädyttiin ratkaisemaan suunnittelukilpailun avulla.¹³² Kaupunginvaltuusto päätti, että suunnittelukilpailun voittava arkkitehti saisi tehtäväkseen laatia kilpailusuunnitelmansa perusteella Lappeenrannan keskustan uuden asemakaavan.¹³³ Yleiskaavan laatimisen jälkeen keskustan alueella oli järjestetty jo kaksi suunnittelukilpailua. Ydinkeskustan suunnittelusta järjestettiin vuonna 1957 aatekilpailu, jossa haettiin suuntaa keskustan tulevalle suunnittelulle.¹³⁴ Kaupunginlahtea ympäröivien alueiden suunnittelusta järjestettiin 1960-luvun alussa kutsukilpailu. Kummankaan kilpailun voittajaehdotuksia ei kuitenkaan ryhdytty toteuttamaan käytännössä.¹³⁵

Kaupunginpäätäjät tahtoivat nyt kilpailutuksen avulla saada keskustaan suunnitelman, joka kattaisi koko keskusta-alueen ja jota päästäisiin myös toteuttamaan mahdollisimman pian. Tärkeimpänä tavoitteena oli saada suunnitelma, jossa tarkennettaisiin Olli Kivisen yleiskaavan ratkaisuja uuden keskustan alueen rakentamisesta. Kaupungissa oltiin myös huolestuneita, että ilman kokonaissuunnitelmaa keskusta rakentuisi pienissä osissa, mikä johtaisi epäyhtenäiseen kaupunkikuvaan.¹³⁶ Estääkseen tontti kerrallaan tapahtuvan rakentamisen keskustan alue asetettiin rakennuskieltoon ennen suunnittelukilpailun järjestämistä. Rakennuskiellon ollessa voimassa rakentaminen alueella ei ollut sallittua kuin poikkeusluvin. Rakennuslain mukaan rakennuskielto haettiin sisäasianministeriöltä. Kielto oli voimassa enintään kaksi vuotta, jonka jälkeen siihen voitiin hakea jatkoa

¹³¹ Huotelin & Kaipainen 2006, 92.

¹³² Ks. esim. LKA Lpr:n kv. ptk. 24.9.1962.

¹³³ LKA Lpr:n kv. ptk. 24.9.1962.

¹³⁴ Toivanen 1988b, 170–172.

¹³⁵ LKA Lpr:n kv. ptk. 12.6.1962.

¹³⁶ LKA Lpr:n kv:n ptk. 12.6.1962; LKA Lpr:n kv. ptk. 24.9.1962.

kahden vuoden jaksoissa. Lappeenrannan keskustan rakennuskieltoa jatkettiin siihen asti kunnes alueen asemakaavoitus valmistui 1960-luvun lopusta alkaen.¹³⁷

Lappeenrannan keskustan suunnittelukilpailun järjestelyt alkoivat vuoden 1962 lopulla. Kilpailun palkintolautakuntaan liittyi kaupungin edustajien lisäksi Suomen arkkitehtiliitto SAFA:n asettamia arkkitehtijäseniä. Arkkitehtiliittoa lautakunnassa edustivat Osmo Lappo¹³⁸, Erkki Luoma ja Erkki Kråkström¹³⁹.¹⁴⁰ Suunnittelukilpailu oli avoin kaikille Suomen arkkitehtiliiton jäsenille.¹⁴¹ Kilpailun sääntöihin tehtiin kuitenkin erityisjärjestelyjä, joilla varmistettiin tuolloin jo kaupunkisuunnittelun professorina Teknillisessä korkeakoulussa toimineen Olli Kivisen osallistuminen kilpailuun. Lappeenrannan yleiskaavan laatinut Kivinen kutsuttiin ainoana arkkitehtinä ottamaan osaa keskustan suunnittelukilpailuun. Yleiset suunnittelukilpailut olivat yleensä avoimia kaikille arkkitehdeille, jolloin niissä maksettiin korvaus vain parhaimmiksi palkituista ehdotuksista. Lappeenrannan keskustan suunnittelukilpailussa päätettiin palkita kolme parasta ehdotusta sekä maksaa korvaus ehdotuksista, jotka mahdollisesti tahdottaisiin lunastaa. Olli Kiviselle maksettaisiin kuitenkin korvaus, vaikka hänen työnsä jäisi palkintosijojen ulkopuolelle.¹⁴² Yleensä kutsukilpailuina järjestetyissä arkkitehtuurikilpailuissa kaikki suunnittelijat oli kutsuttu ja kaikille osanottajille maksettiin palkkio.¹⁴³ Lappeenrannan kilpailu oli sekoitus näitä kilpailutyyppisiä.

Palkintolautakunta määritteli kilpailun tärkeimmäksi tavoitteeksi luoda Lappeenrannalle yhtenäinen keskusta-alue, jonka rakentaminen voitaisiin aloittaa mahdollisimman

¹³⁷ LKA Lpr:n kv. Ptk 29.6.1964; LKA Lpr:n kv. ptk. 28.2.1966; LKA Lpr:n kv. ptk. 26.2.1968; LKA Lpr:n kv. ptk. 27.4.1970.

¹³⁸ Osmo Laposta tuli Suomen betonirakentamisen keskeisempiä arkkitehtejä. Hänen tunnetuimpia töitään on ns. betonibrutalismia edustava Vekarajärven varuskunta-alue.(*Arkkitehtuurimuseo: Arkkitehtiesittelyjä*).

¹³⁹ Erik Kråkström oli jo ollut mukana suunnittelemassa esimerkiksi Helsingin Käärmetaloa sekä Olympiastadionin laajennusta. Erik Kråkström oli voittanut yhdessä Ahti Korhosen kanssa Lappeenrannan ranta-alueiden suunnittelukilpailun vuonna 1960.(*Arkkitehtuurimuseo: Arkkitehtiesittelyjä*).

¹⁴⁰ LKA Lpr:n kv:n ptk. 3.1.1963.

¹⁴¹ LKA Lpr:n keskustan asemakaavakilpailun työvaliokunnan kokousptk. 2.4.1963.

¹⁴² LKA Lpr:n keskustan asemakaavakilpailun palkintolautakunnan kokousptk. 3.1.1963 & 8.1.1963; LKA Lpr:n keskustan asemakaavakilpailun työvaliokunnan kokousptk 20.2.1963; Maula 1992, 179–181.

¹⁴³ Maula 1992, 181.

pian.¹⁴⁴ Suunnittelukilpailun tavoitteet ja ohjelma perustuivat suurelta osin vuoden 1956 yleiskaavaan. Ohjelmassa oli suora lainaus yleiskaavaan, mitä kuitenkin muokattiin kun Olli Kivisen osallistuminen kilpailuun varmistui. Kilpailualue oli laajuudeltaan 47 hehtaaria. Alue käsitti Lappeenrannan vanhan ruutukaavakeskustan sekä Olli Kivisen yleiskaavassa keskustan laajentumisalueeksi ja uudeksi liikekeskukseksi määrittelemän alueen Keskuspuiston itäpuolella. Alun perin suunnittelukilpailun piti koskea vain uutta keskusta-aluetta. Vanha ruutukaava-alue sisällytettiin kilpailualueeseen, jotta keskusta muodostuisi yhtenäinen kokonaisuus.¹⁴⁵

Keskustan suunnittelukilpailua varten yleiskaavan väestöennusteet tarkistettiin.¹⁴⁶ Uusissa ennusteissa Lappeenrannan ja Lauritsalan yhteisen väestön ennustettiin vuonna 1980 olevan 65 000 asukasta, kun yleiskaavassa yhteisen väestömäärän arvioitiin nousevan 55 000 henkeä.¹⁴⁷ Keskustan asuinkerrosalan sekä liike- ja konttorihuoneistojen määrä kehoitettiin keskustan suunnittelukilpailuun lähetettävissä ehdotuksissa kaksinkertaistamaan. Kilpailun yhtenä tärkeänä tavoitteena oli uusien julkisten rakennusten saaminen kaupunkiin. Kilpailuehdotuksissa tuli osoittaa paikka muun muassa linja-autoasemalla, kaupungintalolle ja poliisilaitokselle. Suunnitelmissa oli oleellisena osana myös liikenteen suunnittelu ja paikoitusalueiden järjestäminen.¹⁴⁸ Autojen tuonti Suomeen vapautettiin säännöstelystä vuonna 1962, minkä jälkeen yksityisautoilu lisääntyi maassa nopeasti. Suunnittelukilpailua järjestettäessä liikenteestä oli tulossa merkittävä kaupunkisuunnitteluun vaikuttava tekijä.¹⁴⁹

Keskustan suunnittelukilpailun kilpailukutsu julkaistiin lehdistössä huhtikuussa 1963.¹⁵⁰ Kilpailuun lähetettiin kilpailuajan päättymiseen 9. syyskuuta mennessä yhdeksän ehdotusta. Ehdotukset arvosteli työvaliokunta, joka muodostui palkintolautakunnan arkkitehtijäsenistä. Ehdotukset lähetettiin kilpailuun nimettömänä, joten suunnitelmat laatineiden arkkitehtien henkilöllisyys paljastui vasta töiden arvostelun jälkeen. Suuri

¹⁴⁴ LKA Lpr:n kv:n ptk. 28.1.1963.

¹⁴⁵ LKA Lpr:n keskustan asemakaavakilpailun palkintolautakunnan kokousptk. 8.1.1963.

¹⁴⁶ LKA Lappeenrannan keskustakilpailun ohjelma 1963.

¹⁴⁷ Toivanen 1988b, 180.

¹⁴⁸ LKA Lappeenrannan keskustakilpailun ohjelma 1963.

¹⁴⁹ Saarikangas 2004, 49.

¹⁵⁰ LKA Lpr:n keskustan asemakaavakilpailun työvaliokunnan kokousptk. 2.4.1963.

osa kilpailuun osallistuneista ehdotuksista perustui perusratkaisultaan yleiskaavaan, mikä näkyi esimerkiksi liikenteen ohjaamisena keskustaa kiertävälle kehäkadulle. Kilpailuehdotuksia tarkasteltaessa huomattavaa kaikissa kilpailuehdotuksissa on yksityiskohtien puute. Rakennukset oli suunnitelmissa kuvattu kookkaina suorakulmaisina massoina. Kaikki kilpailuehdotukset perustuivat olettamukseen, että olemassa oleva rakennuskanta korvattaisiin uudisrakentamisella. Vanhasta rakennuskannasta suunnitelmissa jätettiin näkyviin Keskuspuistossa sijaitseva Lappeen kirkko ja sen tapuli, vanha raatihuone puistoineen sekä vesitorni. Keskustaan suunnitellut kerrosalat vaihtelivat ehdotuksissa 135 000 neliön ja 240 000 neliön välillä. Uuden keskustan osalta suunnitelmissa ilmeni paljon vaihtelua rakennusten korkeuksissa ja mitoituksessa.¹⁵¹

Kilpailuehdotukset arvosteltuaan valiokunta päätyi antamaan kilpailun ensimmäisen palkinnon ehdotukselle *Villimiehen arkivaatteet*, jonka tekijäksi paljastui arkkitehti Erkki Juutilainen. Toiselle sijalle sijoittui professori Olli Kivisen suunnitelma *Kiss-kiss kippurahäntä*. Nämä kaksi ehdotusta erottuivat työvaliokunnan mukaan selkeästi edukseen tulleiden suunnitelmien joukosta. Viimeiselle palkittavalle sijalle sijoittui arkkitehti Kalle-Heikki Narinen ehdotuksellaan *Kahtamoinen*. Näiden lisäksi lunastettiin kaksi kilpailuun tullutta ehdotelmaa, Harto Helpisen *Vallit* ja Aarne Nevanlinnan *Paikoitellen*.¹⁵² Työvaliokunnassa kommentoitiin voittajan valinnan Erkki Juutilaisen ja Olli Kivisen suunnitelmien kesken olleen vaikeaa. Kivisen ehdotusta pidettiin kuitenkin ”liian rohkeana”, mikä ratkaisi voiton Juutilaiselle. Erkki Juutilaisen *Villimiehen arkivaatteet* -suunnitelman palkintolautakunta kehui olevan ”yleiskaavaan nojautuva, hyvin tutkittu ja varmanoloinen ehdotus sekä suunnittelulliselta otteeltaan kiinteä ja monessa suhteessa kehityskelpoinen”. Erkki Juutilainen oli Lappeenrannan keskustan arkkitehtuurikilpailun voittaessaan 29-vuotias vastavalmistunut arkkitehti. Paikallislehti Etelä-Saimaassa kommentoitiin Juutilaisen voiton olleen yllätys.

---

¹⁵¹ ks. LKA Lpr:n keskustan asemakaavakilpailun palkintolautakunnan kokousptk. 18.9.1963.

¹⁵² LKA Lpr:n keskustan asemakaavakilpailun palkintolautakunnan kokousptk. 18.9.1963.

Yllätyksestä teki lehden mukaan suuremman se, että hänen ehdotuksensa oli valittu paremmaksi kuin professori Olli Kivisen suunnitelma.¹⁵³

Voittaneessa ehdotuksessaan Erkki Juutilainen oli rikkonut kaupungin pieniin yksiköihin perustuvan korttelijaon ja yhdistänyt ne suuremmiksi neliömuotoisiksi yksiköiksi, jotka olivat auki vähintään yhdeltä sivultaan. (Liite 5) Palkintolautakunnan mukaan kilpailu osoitti, että keskustaan liitettävät uuden keskustan saneerattavat korttelialueet tuli kokonaisuudessaan ottaa liike-elämän ja julkisen toiminnan käyttöön. Asuminen tuli siirtää ydinkeskustan ulkopuolelle. Kilpailun yhteenvedossa tärkeimpinä teemoina nousivat esiin kaupunkikuvan kehitys sekä yleisten rakennusten, lähinnä kaupungintalon ja linja-autoaseman sijoittuminen. Linja-autoasema oli Juutilaisen suunnitelmassa sijoitettu yleiskaavan mukaisesti Keskuspuiston eteläpäähän ja hallinto- ja kulttuurikeskus, jossa sijaitsi muun muassa kaupungintalo, Vapaudenaukiolle. Funktionalismin suosiman toiminnallisen ryhmittelyn mukaisesti julkiset rakennukset oli sijoitettu omaksi ryhmäkseen. Uuden keskustan alueelle Juutilainen suunnitteli matalien lamellitalojen lisäksi 8-10 kerroksisia kerrostaloja, samaan tapaan kuin Olli Kivinen yleiskaavassaan. Kilpailun palkintolautakunnan mukaan korkeat kerrostalot muuttaisivat kuitenkin liikaa kaupungin ääriiviivaa eivätkä siten sopisi Lappeenrannan kaupunkikuvaan.¹⁵⁴ Juutilaisen oli suunnitellut uuden keskustan toteuttamista vaiheittain, minkä pelättiin kuitenkin siirtävän ”keskustan rakentamisen oikeaan suuntaan liian kauas tulevaisuuteen”. Keskustasuunnitelman kehittämistä pidettiin lähivuosien tärkeimpiä tehtäviä. Kaupunginvaltuustossa pidettiin tärkeänä, että keskustan asemakaava saataisiin nopeasti valmiiksi, ettei Lappeenranta jäisi kehityksestä jälkeen vaan pysyisi mukana muuttuvassa ajassa. Erkki Juutilaiselle annettiin kilpailu päättymisen jälkeen vuosi aikaa valmistella alustava ehdotus keskustan asemakaavoituksesta.¹⁵⁵

¹⁵³ ES 20.10.1963, ”Erkki Juutilainen voitti L:rannan keskuksen suunnittelukilpailun”. 1,8.

¹⁵⁴ LKA Lpr:n kv. ptk. 25.11.1963

¹⁵⁵ LKA Lpr:n kv. ptk. 25.11.1963; ES ”Erkki Juutilainen voitti L:rannan keskuksen suunnittelukilpailun”. 20.10.1963. 1,8.

Kaupungintalon suunnittelu oli määritelty osaksi keskustasuunnitelmien toteutusta, joten keskustan suunnittelukilpailun voiton myötä rakennuksen suunnitteluvastuu oli annettu Erkki Juutilaiselle. Kilpailuehdotuksessaan Juutilainen oli sijoittanut kaupungintalon rakentamattomalle Vapaudenaukiolle, jota keskustan suunnittelukilpailun palkintolautakunta piti soveltuvana paikkana kaupungin julkisille rakennuksille.¹⁵⁶ Lappeenrannan kaupunginjohtaja Esko Peltonen aloitti kuitenkin välittömästi keskustan suunnittelukilpailun päätyttyä neuvottelut arkkitehti Viljo Revellin kanssa Lappeenrannan kaupungintalon suunnittelusta. Kaupungintalon suunnittelu päädyttiinkin antamaan Revellille, joka siirsi kaupungintalon sijoittuvaksi Keskuspuiston viereen, osaksi uutta keskustaa.¹⁵⁷ Revell sijoitti Lappeenrannan kaupungintalon edustoreineen katsomaan kohti Keskuspuistoa ja sen päässä sijaitsevaa sankarihautausmaata. Kaupungintalo nousi Revellin suunnitelmissa viereisiä rakennuksia korkeampana, jolloin se oli ”helmi” kaupungin ”kruunussa”, eli uudessa keskustassa.¹⁵⁸

Lappeenrannan kaupungin virastot olivat 1960-luvulla sijoitettuna ympäri kaupunkia. Valtuusto kokoontui yhä raatihuoneella,¹⁵⁹ joka oli ollut agraarin kaupungin keskeisin rakennus.¹⁶⁰ Kaupungintalo on hallinnon ja politiikan keskus, johon liittyy toiminnallisen arvon lisäksi myös paikkakunnallista edustamista. Mitä suurempi kaupunki, sen edustavamman kaupungintalon se on vaatinut.¹⁶¹ Lappeenrantaan oli pyritty saamaan nykyaikaista kaupungintaloa koko 1900-luvun ajan. Eliel Saarinen oli laatinut vuonna 1906 suunnitelmat Lappeenrannan kaupungintalosta mutta rakentamiseen ei koskaan ryhdytty. Kaupungintalon rakentamisesta oli järjestetty vuonna 1957 Erkki Pasasen voittama suunnittelukilpailu, mutta tätäkään ehdotusta ei ryhdytty toteuttamaan.¹⁶² 1960-luvulla elintason nousu ja hyvinvointiyhteiskunnan

¹⁵⁶ LKA Lpr:n kv. ptk. 25.11.1963

¹⁵⁷ LKA Lpr:n keskustan asemakaavakilpailun palkintolautakunnan kokousptk. 18.9.1963; LKA Lpr:n kv:n ptk. 7.1.1964; LKA Lpr:n kv:n ptk. 28.1.1964.

¹⁵⁸ Toivanen 1988b, 178–180.

¹⁵⁹ LKA Lpr:n kv:n ptk. 28.1.1964.

¹⁶⁰ Kolbe 2009, 14–15.

¹⁶¹ Räsänen 1989, 107; Kolbe 2009, 14–15.

¹⁶² Arkkitehtuurimuseo: Kunnan- ja kaupungintalot.

palvelujen kehittäminen lisäsivät julkisen rakentamisen tarvetta.¹⁶³ Kaupungintalojen suunnittelussa alkoi uusi vaihe, kun vaatimus tehokkuuden lisäämisestä näkyi myös kaupunkitaloarkkitehtuurissa. Raatihuoneiden ja vanhojen kaupungintalojen rinnalle rakennettiin uusia modernistia virastorakennuksia ja kuntakeskuksia.¹⁶⁴

Kaupungintalon saaminen Lappeenrantaan oli yksi tärkeimmistä kaupunkisuunnittelun tavoitteista ja syistä arkkitehtuurikilpailukilpailun järjestämiseen. Lappeenrannan kaupunginvaltuustossa kuvaili päätöstä kaupungintalon rakentamisesta ja Revellin kutsumista sen suunnittelijaksi ”osoitukseksi Lappeenrannan päättäjien halusta ja kunnianhimosta Lappeenrannan keskustaa kohtaa”.¹⁶⁵ Viljo Revell (aiemmin Rewell) Revell oli suomalaisen arkkitehtuurin keskeisempiä vaikuttajia, jonka ansioksi luetaan toisen maailmansodan jälkeisen kansainvälisen modernismin juurruttaminen Suomeen.¹⁶⁶ Samaan aikaan kun hän osallistui Lappeenrannan kaupungintalon luonnosteluun, hänen tunnetuinta työtään, Toronton kaupungintaloa rakennettiin. Revell oli vuonna 1958 voittanut Toronton kaupungintalon kansainvälisen suunnittelukilpailun ehdotuksellaan, jossa kaksi korkeaa kaarevaa tornia seisoo pyöreän kokoussalin vieressä.¹⁶⁷ Suomessa Revell tuli tunnetuksi massiivisista liikekortteleista, joita hän suunnitteli Vaasaan, Turkuun, Lahteen ja Helsinkiin 1950–60-lukujen vaihteessa. Tunnetuin näistä on Helsingin rautatieaseman viereen suunniteltu City-kortteli, josta toteutui vain niin kutsuttu ”Makkaratalo”.¹⁶⁸

Lappeenrantaan ei kuitenkaan saatu Viljo Revellin suunnittelemaa kaupungintaloa. Viljo Revell kuoli kesken Toronton kaupungintalon rakennustöiden marraskuussa 1964.¹⁶⁹ Hän ehti ennen kuolemaansa päättää Lappeenrannan kaupungintalon sijoittelun ja

---

¹⁶³ Standertskjöld 2011, 24.

¹⁶⁴ Kolbe 2009, 19.

¹⁶⁵ LKA Lpr:n kv. ptk. 7.1.1964.

¹⁶⁶ Santala 2010, 13–14.

¹⁶⁷ Arkkitehtuurimuseo: Arkkitehtiesittelyjä.

¹⁶⁸ Standertskjöld 2011, 27.

¹⁶⁹ Arkkitehtuurimuseo: Arkkitehtiesittelyjä.

hahmotella sen perusidean. Revellin kanssa työskennellyt Heikki Castrén jatkoi kaupungintalon suunnittelua.¹⁷⁰

3.3 Erkki Juutilaisen kompaktikaupunki

Erkki Juutilaisen vuonna 1965 valmistunut Lappeenrannan keskustan alustava suunnitelma poikkesi lopulta merkittävästi ehdotuksesta, jolla hän voitti keskustan suunnittelukilpailun. Juutilaisen kilpailuun lähettämä suunnitelma perustui yleiskaavan ratkaisuihin ja funktionalistisen kaupunkisuunnittelun perinteisiin. Vuoden 1965 alustava keskustasuunnitelma edusti jo uuden kompaktikaupungin ihanteita, jotka alkoivat näkyä suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa 1960-luvun puolivälissä. Kompaktikaupunki-ideologiassa haluttiin Otto-I. Meurmanin suosiman väljän ja luonnonmuotoja myötäilevän kaupunkisuunnittelun jälkeen palata perinteiseen ruutukaavaan ja kaupunkimaiseen katutilaan. Uutena ihanteena oli suorakulmaisuuteen perustuva, tiivis ja tehokas kaupunki. Kompaktikaupungin tavoitteena oli tiiviin kaupunkirakenteen avulla lisätä ihmisten välistä kanssakäymistä.¹⁷¹

Kompaktikaupunki oli suomalaisten arkkitehtien kehittelemä käsite, mutta sillä oli juurensa kansainvälisissä arkkitehtuurivirtauksissa. Eurooppalaisessa ja pohjoismaalaisessa arkkitehtuurikeskustelussa ryhdyttiin 1960-luvun alussa yhä enemmän kritisoimaan puistomaisuuteen perustuvaa avointa kaupunkirakennetta. Perinteinen ruutukaava suorine katuineen alkoikin lisätä jälleen suosiotaan kaupunkisuunnittelussa. Ruutukaavan perustuvan kaupunkirakenteen paluu liittyi osaltaan ajan arkkitehtuurissa vaikuttaneisiin ihanteisiin. Nuoret arkkitehdit tutkivat ja ihailivat 1960-luvun alussa perinteistä japanilaista arkkitehtuuria, joka perustui suorakulmaisiiin muotoihin.¹⁷² Toinen inspiraation lähde ruutukaavan paluuseen oli Ludwig Mies van der Rohen arkkitehtuuri. Mies van der Rohe uskoi arkkitehtuurissaan tiukkoihin klassisiin järjestelmiin ja mitoituksiin. Rakennuksen muoto johdettiin sen

---

¹⁷⁰ LKA Lappeenrannan keskusta 1967.

¹⁷¹ Standertskjöld 2011, 14–15.

¹⁷² Sundman 1991, 94–96.

rakenteista.¹⁷³ ”Miesiläisyys” levisi niin laajalle, että siitä tuli käsite. Mies van der Rohen arkkitehtuuri vaikutti 1960-luvulla myös suomalaiseen arkkitehtuuriin ja kaupunkisuunnitteluun. Suunnittelu oli vähäeleistä, järkiperaista ja siinä korostettiin materiaaleja ja rakenteita. Kaupunkisuunnittelusta puhuttaessa käytettiin käsitettä strukturalismi. Strukturalismi korosti sarjoihin ja erilaisiin mittajärjestelmiin perustuvaa suunnittelua. Strukturalistisen kaupunkisuunnittelun syntyyn liittyykin olennaisesti elementtirakentamisen ja rakennustekniikan kehitys.¹⁷⁴

1960-luvun alussa kaupunkien suunnittelussa oli etusijalla muunneltavuus ja universaalisuus. Rakennuksen, korttelin tai alueen ulkoisen muodon suunnittelu oli vähemmän merkittävää.¹⁷⁵ Uusiin kaupunkisuunnittelun ihanteisiin liittyi pyrkimys struktuurikaupunkiin, jonka suunnittelussa otettaisiin huomioon kaikki mahdolliset tekijät eli struktuurit. Kaupunkisuunnitteluun vaikuttavia struktuureita olivat esimerkiksi sosiaaliset suhteet, palvelut ja liikenne.¹⁷⁶ Kansainvälinen arkkitehtuuriryhmä Candilis, Josic ja Woods korosti kaupunkisuunnittelun sosiaalisia lähtökohtia, jolloin suunnittelun tuli perustua ihmisen toimintaan eikä geometriaan. Arkkitehtuuri ei ryhmän mukaan ollut vain sarja toisiinsa liittymättömiä rakennuksia, vaan välille jäävät toiminnan tilat olivat myös tärkeitä. Suunnittelu tuli tapahtua tavallisen kaupunkilaisen näkökulmasta, mikä tarkoitti liian suuren ja korkean rakentamisen välttämistä. Arkkitehtiryhmän mukaan ainoa pysyvä elementti kaupungissa oli jatkuva muutos ja kasvu. Candilis, Josic ja Woodsin tunnettu suunnitelma on Berliinin yliopistokortteli, jossa ruutukaavaan sijoitetut rakennukset muodostavat tiiviin kaupunkirakenteen¹⁷⁷ Arkkitehtiryhmän suunnitteluperiaatteilla oli vaikutus suomalaiseen kompaktikaupunki-ideologian syntyyn. Kompaktikaupungissa suunnittelun tärkeimpänä periaatteena oli sosiaalisen käyttäytymisen ohjaaminen kaupunkirakenteen avulla. Myös Suomessa uskottiin 1960-luvulla jatkuvaan kasvuun. Kaupungit tuli suunnitella niin, että niitä voitiin laajentaa vapaasti. Suomessa laadittiin

¹⁷³ Sundman 1991, 96; Standertskjöld 2011, 18.

¹⁷⁴ Standertskjöld 2011, 18.

¹⁷⁵ Sundman 1991, 94, 97.

¹⁷⁶ Standertskjöld 2011, 14, 30.

¹⁷⁷ Joedicke 1968, 10–11; Framton 1985, 271.

useita suurisuuntaisia kompaktikaupunkisuunnitelmia, jotka toteutuivat harvoin kokonaisuudessaan.¹⁷⁸

Suomessa luonnon muotoja mukaileva kaupunkisuunnittelu sai 1960-luvun puolivälissä osakseen erityisen suurta arvostelua. Otto-I. Meurmanin suunnitteluperiaatteiden mukaisia kaupunkeja kutsuttiin nuorten arkkitehtien toimesta halventavasti ”metsäkaupungeiksi”.¹⁷⁹ Uuden kaupunkisuunnittelun tavoitteena oli ennen kaikkea luoda kaupunkimaista ympäristöä. Tavoitteena oli eurooppalainen kaupunkitila, jossa perinteiset kadut ja korttelit loivat julkisia tiloja ja kohtauspaikkoja.¹⁸⁰ Perinteisen kaupunkitilan ja ruutukaavan paluu näkyi myös asuinrakentamisessa, kun suunnittelijat alkoivat vieroksua väljiä metsälähiöitä. Asuinrakentamisessa palattiin ruutukaavaan, johon sijoitettiin tasakorkuisia rakennuksia. Tunnettu esimerkki 1960-luvun ruutukaavalähiöistä on Jyväskylän Kortepohjan asuinalue, jonka suunnittelija Bengt Lundstein haki ruutukaavaan sijoitetuilla matalilla rakennuksilla yhteyttä 1800-luvun kaupunkiarkkitehtuuriin.¹⁸¹

Lappeenrannan keskustasuunnitelma oli ensimmäisiä kompaktikaupunki-ideologian mukaisia kaupunkisuunnitelmia Suomessa. Erkki Juutilaisen alustavan keskustasuunnitelman pohjalta julkaistiin vuonna 1965 *Lappeenrannan keskustan alustava suunnitelma* -painate. Juutilainen käsitteli suunnitelmissa kaupungin keskustaa kokonaisuudessaan, mutta suunnittelun painopiste oli selkeästi uuden keskustan suunnittelussa. Uuden keskustan suunnittelussa saatettiin toteuttaa uuden suunnitteluideologian mukaista rakentamista täysin tonttirajoista välittämättä. Vanhan ruutukaavakeskustan osalta Juutilainen piti tärkeänä, että kaupunkikuva pidettäisiin matalana ja kaupungin 1800-luvun ruutukaavaan perustuva katuverkko säilytettäisiin¹⁸². Kompaktikaupunki-ideologian suhtautumista vanhoihin kaupunkirakenteisiin voidaan pitää ristiriitaisena. Tavoitteena oli luoda perinteinen, suljettu katutila. Suunnittelun esikuviksi otettiin vanhojen puukaupunkien tiukkaan ruutukaavan perustuneet

¹⁷⁸ Standertskjöld 2011, 14, 30.

¹⁷⁹ Sundman 1991, 94; Hall 1991, 252.

¹⁸⁰ Sundman 1991, 94, 97.

¹⁸¹ Standertskjöld 2011, 14, 30.

¹⁸² LMKK Lpr:n keskustan alustava suunnitelma 1965, 7–8.

asemakaavat mataline rakennuksineen ja suljettuine katunäkymineen. Vanhoja rakennuksia ei kuitenkaan koettu säilyttämisen arvoisiksi, vaan rakennuskannan uusiutumista pidettiin luonnollisena jatkuvassa muutoksen ja kasvun tilassa olevassa kaupungissa.¹⁸³ Erkki Juutilaisen mukaan tavoitteena oli luoda ”kaupunkirakenne, joka säilyttää ominaispiirteensä keskustan rakennuskannan alati uusiutuessa”. Kaupungin ominaispiirteitä voitaisiin säilyttää sekä edelleen kehittää. Juutilainen määritteli keskusta-alueen rakennukset rakennettaviksi maksimissaan kolmekerroksisiksi.¹⁸⁴ Vanhan keskustan korttelit kaavoitettiin umpikortteleiksi, joiden avulla laajat parkkialueet saataisiin pois katukuvasta.¹⁸⁵ Avoin rakennustapa oli hallinnut suomalaista kaupunkisuunnittelua 1930-luvulla asti, mutta kompaktikaupunkiin tahdottiin muodostaa jälleen selkeitä katu- ja aukiotiloja.¹⁸⁶

Lappeenrannan keskustan alustava suunnitelma -julkaisussa esiteltiin ensimmäisen kerran Juutilaisen uuteen keskustaan sijoittama *Yhdeksän korttelin muutos* -suunnitelma. Alueen suunnitelmia tarkennettiin kaksi vuotta myöhemmin ilmestyneessä *Lappeenrannan keskusta 1967* -painatteessa. Sekä Olli Kivinen yleiskaavassa että Erkki Juutilainen keskustan suunnittelukilpailun ehdotuksessa alueella vaihtelivat korkeat ja matalat rakennusmassat. Uudessa Yhdeksän korttelin muutos -suunnitelmassa Erkki Juutilainen sijoitti vanhan omakotialueen paikalle monitasoiseen rakentamiseen perustuvan yhdeksän korttelin keskuksen. Alue oli ratkaistu kokonaisuudessaan monitasoisena korttelirakennelmana, jossa jalankulku oli sijoitettu ylimmälle kannelle täydellisesti erotettuna ajoneuvoliikenteestä, joka kulki alimmalla tasolla. Välitasoille sijoitettaisiin parkkitilaa.¹⁸⁷ Uuden keskustan saneerattavat korttelit Juutilainen kaavoitti vanhan keskustan ruutukaavaan, jotta muodostuisi ”toiminnallisesti yhtenäinen, helposti hahmoteltavissa oleva kokonaisuus”. Juutilainen suunnitteli alueen liittymään jalankulkukanneltaan suoraan Keskuspuistoon. (*Liite 6*)

---

¹⁸³ Standertskjöld 2011, 14.

¹⁸⁴ Rakennustehokkuus $e=1,1$.

¹⁸⁵ LMKK Lpr:n keskustan alustava suunnitelma 1965, 7–8.

¹⁸⁶ Juutilainen 1967, 19.

¹⁸⁷ LKA Lappeenrannan keskusta 1967.

Uuden keskustan alueen suunnitelma perustui yhdeksään neliön muotoiseen kortteliin, jotka olivat kooltaan 60 metriä kertaa 60 metriä.¹⁸⁸ Juutilaisen mukaan alue suunniteltiin jalankulkijan näkökulmasta, joten rakennusten eivät olisi kolmikerroksisia korkeampia.¹⁸⁹ Matalilla rakennuskorkeuksilla Juutilainen tahtoi myös varmistaa, ettei kaupungin ääriviiva ei muuttuisi liikaa.¹⁹⁰ Uuden keskustan rakennukset sijoiteltiin umpikorttelien muotoon, jotka muodostaisivat samanlaisen suljetun katunäkymän kuin vanhassa keskustassa, jotta alue liittyisi mahdollisimman tehokkaasti ja esteettömästi olemassa olevaan kaupunkirakenteeseen. Juutilaisen mukaan suuri osa kerrosalasta tuli ottaa liikekäyttöön, jonka lisäksi alueelle tulisi joitakin asuntoja sekä yleisiä rakennuksia. Viljo Revell oli siirtänyt kaupungintalon saneerattavan alueen eteläpäähän, jotta siitä ja sen torista voisi muodostua kaupungin todellinen sydän. Erkki Juutilaisen mukaan oli tärkeää, ettei alueesta muodostuisi pelkkä liikekeskusta, vaan ”myös kaupungin hallinnollinen ja sivistyksellinen keskus”. Tällainen toiminnallinen vaihtelu oli hänen mielestään tasapainoisen keskusmiljöön edellytys.¹⁹¹ Julkisten rakennusten sijoittelulla voitiin Juutilaisen mukaan korostaa keskustan luonnetta.¹⁹²

Elina Standertskjöld kutsuu näitä vanhojen keskusta-alueiden päälle tai kylkeen suunniteltuja alueita ”megakeskuksiksi”. Erkki Juutilaisen laatima suunnitelma Lappeenrannan uudesta keskustasta oli ensimmäisiä kotimaisia esimerkkejä uudesta keskustatyyppistä.¹⁹³ Erkki Juutilainen laati yhdessä Erkki Kairamon, Kirmo Mikkolan ja Juhani Pallasmaan kanssa vuonna 1968 Tapiolan laajennussuunnitelman¹⁹⁴, joka vastasi perusidealtaan Lappeenrannan suunnitelmaa. Rakennettava alue oli samaa suuruusluokkaa kuin Lappeenrannan suunnitelmassa. Myös Tapiolaan suunniteltiin tiivistä ja matalaa umpikorttelirakentamista, jossa jalankulku ja autot oli sijoitettu omille tasoilleen. Tapiolassa asumiselle oli kuitenkin varattu enemmän tilaa kuin Lappeenrannan keskustasuunnitelmassa, jossa alue oli varattu lähinnä liikerakentamiselle ja hallintorakennuksille. Molemmissa suunnitelmissa oli tavoitteena

¹⁸⁸ LKA Lappeenrannan keskusta 1967.

¹⁸⁹ Alueen rakennustehokkuudeksi määriteltiin muuta keskustaa korkeampi $e=1,3-1,5$.

¹⁹⁰ LMKK Lpr:n keskustan alustava suunnitelma 1965, 7–8.

¹⁹¹ LKA Lappeenrannan keskusta 1967.

¹⁹² LMKK Lpr:n keskustan alustava suunnitelma 1965, 19–20.

¹⁹³ Standertskjöld 2011, 14.

¹⁹⁴ Tapiolan vuoden 1968 laajennussuunnitelma: ks. esim. *Mukala 2009, 248*.

sosiaalisesti tiivis kanssakäyminen.¹⁹⁵ Juutilainen, Mikkola, Kairamo ja Pallasmaa olivat Suomessa ensimmäisiä, jotka hylkäsivät vuosikymmeniä vallinneen puutarhamaisen rakentamisen perinteen. Radikaalia arkkitehtiryhmää kutsuttiin lempinimellä ”Nuoret vihaiset arkkitehdit”.¹⁹⁶

Kaupunkisuunnittelua dominoi pitkälle 1970-luvulle saakka liikenteen suunnittelu ja rakentamisen teknologisten ominaisuuksien korostaminen.¹⁹⁷ Suomen autoistuminen oli 1960-luvun puolivälissä aluillaan. Suomalaiset suunnittelijat ottivat kaupunkisuunnitelmiansa liikennejärjestelyissä esikuvikseen maat, joissa kaupungistuminen oli edennyt pidemmällä ja yksityisautoilun kasvu oli alkanut jo aiheuttaa ongelmia. Suomalaisen esikuvina toimivat etenkin yhdysvaltalaisen ja englantilaisen liikennesuunnittelun uudet mallit. Suomalaisen liikennesuunnittelijoiden tutkimuskohteena oli etenkin englantilainen *Traffic in towns* -raportti, jossa pyrittiin vastaamaan autoilun aiheuttamiin ongelmiin englantilaisessa kaupungissa. Esikuvia raportissa etsittiin Yhdysvalloissa, jossa autotiheys oli Eurooppaa suurempi. Yhtenä ratkaisuna liikenneongelmiin keskustoissa pidettiin autoliikenteen ja jalankulun sijoittamista omille tasoilleen.¹⁹⁸ Suomalaisessa kompaktikaupungissa tahdottiin vähentää autoilun merkitystä kaupunkikuvaan ja -elämään. Liikenteen järjestäminen oli yksi voimakkaimmin kaupungin muotoon vaikuttaneista tekijöistä.¹⁹⁹

Lappeenrantaan uuden keskustan Yhdeksän korttelin muutos -suunnitelman liikennesuunnittelusta vastannut Pentti Murole vaikutti merkittävästi Erkkilä Juutilaisen suunnitelman muotoutumiseen. Suomen arkkitehtuuriliiton julkaisemassa *Arkkitehti* -lehden vuoden 1967 maaliskuun numerossa julkaistiin Juutilaisen ja Muroleen artikkelit, joissa kaavoittajat esittelivät ruutukaavaan ja tiiviiseen kaupunkirakentamiseen perustuvan kompaktikaupungin suunnitteluperiaatteita.²⁰⁰ Jere Maulan mukaan tätä *Arkkitehti*-lehden numeroa, jossa Muroleen ja Juutilaisen

¹⁹⁵ Standertskjöld 2011, 14–15.

¹⁹⁶ Kervanto Nevanlinna 2012, 195.

¹⁹⁷ Sundman 1991, 98.

¹⁹⁸ Murole 2012, 72.

¹⁹⁹ Sundman 1991, 98, Murole 2012, 72.

²⁰⁰ Ks. Murole 1967, 16–17; Juutilainen 1967, 19.

artikkelien lisäksi julkaistiin Juutilaisen esittely Lappeenrannan keskustasuunnitelmasta, voidaan pitää 1960-luvun puolivälin uudenlaisen kaupunkisuunnittelun ja kompaktikaupunki-ideologian ohjelmajulistuksena Suomessa.²⁰¹ Sekä Muroleen että Juutilaisen artikkelit viittaavat suoraan Lappeenrannan keskustasuunnitelmiin. Juutilaisen artikkelia ”Ruutukaavaregulaatio” seuraa lehdessä välittömästi Lappeenrannan keskusta-alueen suunnitelmien esittely ja Murole käyttää artikkelissaan kuvituksena Lappeenrannan keskustan liikennesuunnitelmia.²⁰²

Pentti Murole korosti Arkkitehti -lehden artikkelissaan kaupunkisuunnittelun sosiaalisia lähtökohtia. Murolen mukaan kompaktikaupungin tärkeimpänä tavoitteena oli lisätä ihmisten välistä kanssakäymistä, joka oli vähentynyt kommunikointivälineiden kehityksen ja yksityisautoilun lisääntymisen myötä. Pentti Murole lanseerasi artikkelissaan kompaktikaupungin kannattajien tunnuslauseeksi muodostuneen ”kompaktikaupunki=kontaktikaupunki” -julistuksen. Arkkitehdin tuli suunnittelemissaan rakennuksilla ja niiden väliin jäävän tilan avulla lisätä ihmisten välistä kanssakäymistä. Perusolettamuksena oli, että ihminen luo kontakteja ulkopuolisiin vain pakotettaessa ja kontaktien luominen onnistuu ensisijaisesti kuljettaessa jalan. Yhteiskuntasuunnittelun päätavoitteena tuli olla jalankulkijoiden törmäyspisteiden kasvattaminen maksimiinsa. Murolen mukaan jalankulku tulisi erottaa täysin ajoneuvoliikenteestä toisistaan.²⁰³ Juutilainen kritisoi artikkelissaan 1960-luvun autokaupunkia, jossa pysäköintialueet kuuluvat katukuvaa. Monitasoinen liikennejärjestelmä täyttäisi Juutilaisen mukaan toiminnallisesti rikkaan keskustan määritelmän. Keskusta olisi rauhoitettu ajoneuvoliikenteeltä, rakennettu miljöö olisi ihmisen mittakaavassa, ja rakennustehokkuus tarpeeksi suuri. Tällainen kaupunki olisi ensisijaisesti jalankulkukaupunki.²⁰⁴ Liikenteen siirtäminen alakerrokseen mahdollistaisi tiiviin rakentamisen ja suljetun katutilan luomisen.²⁰⁵

---

²⁰¹ Maula 1992, 190.

²⁰² Murole 1967, 16–17; Juutilainen 1967, 19.

²⁰³ Murole 1967, 16–17.

²⁰⁴ Juutilainen 1967, 19.

²⁰⁵ LKA Lappeenrannan keskusta 1967.

Tärkein kansainvälinen esikuva Lappeenrannan uuden keskustan monitasosuunnitelmille oli Hookin esikaupunkisuunnitelmat Lontoon Hampshirissa.²⁰⁶ Lontoon kaupunki laati suunnitelman uudesta 100 000 hengen kaupungista, joka rakennettaisiin tyhjistä omaksi tiiviiksi kaupungikseen. Suunnitelma julkaistiin vuonna 1961, mutta sitä ei koskaan toteutettu. Hookin suunnitelma perustui monitasoiseen rakentamiseen, jossa autoliikenne ja jalankulku oli erotettu toisistaan. Hookin suunnitelman muotoon vaikutti merkittävästi oletamus yksityisautoilun määrän nopeasta kasvusta.²⁰⁷ Lappeenrannan uuden keskustan ja Hookin keskusalueen perusratkaisuissa oli selkeitä yhteneväisyyksiä. Molemmat suunnitelmat perustuivat kansiratkaisuun, jossa ylin kansi oli varattu ainoastaan jalankulkijoille, autoliikenne kulki alimmalla tasolla ja välitasot oli varattu paikoitusalueiksi. Molemmissa suunnitelmissa tasojen välinen liikkuminen oli suunniteltu tapahtuvat hissien ja etenkin liukuportaiden avulla. Juutilaisen mukaan jokaiseen kortteliin tulisi sijoittaa liukuportaat, jotka yläosaltaan liittyisivät vapaaseen katutilan tai kauppakäytävään.²⁰⁸ Lappeenrannan suunnitelmissa kerrosten välisen kulkemisen perustumista liukuportaisiin voidaan pitää varsin mullistavana. Kaupungin ensimmäiset liukuportaat oli otettu käyttöön vasta vuonna 1964²⁰⁹. Tarkasteltaessa Lappeenrannan uuden keskustasuunnitelmien muutosta havainnollistavia kuvia ja piirroksia, on yhteys Hookin suunnitelmiin selvä. Juutilainen piirustukset ovat hyvin samantapaisia ja niissä käytetään samoja perspektiivejä kuin Hookin suunnitelmissa.

Lappeenrannan keskustan suunnitelmissa varauduttiin jatkuvaan kasvuun ja kaupungin laajenemiseen.²¹⁰ Kasvu-usko näkyi myös Lappeenrantaan 1960-luvun puolivälissä laadituissa väestöennusteissa. Juutilaisen keskustasuunnitelmien laatimisen aikaan Lappeenrannassa ryhdyttiin valmistelemaan myös uutta yleiskaavaa. Yleiskaavan suunnittelun aloitti vuoden 1956 yleiskaavan laatinut Olli Kivinen. Yleiskaavan luonnos julkaistiin vuonna 1967, mutta sen lopullista versiota ei koskaan vahvistettu kaupunginvaltuustossa. Kivisen yleiskaavaluonnosta varten laatimat väestöennusteet

²⁰⁶ Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen 2012, 16.

²⁰⁷ Clapson 2012, 65–66.

²⁰⁸ Ks. LKA Lappeenrannan keskusta 1967; London County Council 1965, 53–58.

²⁰⁹ Ks. ES 27.5.1964, ”Valtokeskus avartaa ja kaunistaa kaupunkikuvaa”. 2.

²¹⁰ LKA Lappeenrannan keskusta 1967.

toimivat kuitenkin lappeenrantalaisen kaupunkisuunnittelun mitoituksen perusteina seuraavina vuosina. Kivisen arviot väestönkasvusta nousivat edellisiä ennusteita huomattavasti korkeammaksi. Hänen ennusteidensa mukaan Lappeenrannan väestömäärä nousisi vuoteen 1980 mennessä 68 300 henkeen ja vuoteen 2000 mennessä 94 500 asukkaaseen.²¹¹ Kivisen vuoden 1967 yleiskaavan luonnoksen väestöennuste vuodelle 1980 oli yli 13 000 asukasta enemmän kuin hän oli ennustanut vuoden 1956 yleiskaavassa.

Uuden keskustan suunnitelmia laadittaessa katsottiin myös pitkälle vuoteen 2000. Yhdeksän korttelin muutos oli vasta suunnitelman ensimmäinen vaihe ja se vastasi toteutuneena 1980-luvun tilannetta. Erkki Juutilaisen arvioiden mukaan kehätien rajaama keskusta olisi tuolloin rakennettu täysin liikekäyttöön. Kaupungin keskustan liikekerrosala oli tarkoitus nostaa vuoteen 2000 mennessä silloisesta 65 000 neliömetristä 200 000 neliömetriin. Suurin osa tästä kerrosalasta tuli Juutilaisen mukaan sijoittaa uuteen keskustaan.²¹² Suunnitelma oli laadittu niin, että sitä voitaisiin vapaasti laajentaa ja ruutukaavakeskustaa ulottaa yhä laajemmalle alueelle. Käytännössä keskustan ruutukaavaa kasvatettaisiin aina laajemmalle alueelle keskustan ympärille. Tieverkosto vedettiin suunnitelmissa viivoittimella ruutukaavan muotoon alla olevasta rakennuskannasta tai katuverkostosta välittämättä.²¹³

Lappeenrannan uuden keskustan alue suunniteltiin kuin rakentamaton alue. Yhdeksän korttelin muutos -suunnitelma sijoitettiin vanhan esikaupunkialueen päälle, mutta alueen olemassa olleet korttelijaot eivät vaikuttaneet alueen suunnitteluratkaisuihin. Koko liikekeskustan alue oli suunniteltu rakennettavaksi monitasoisena, joten koko alueen rakentamisen tulisi tapahtua samanaikaisesti. Alue muodostui pienistä tonteista ja oli lähes kokonaisuudessaan yksityisomistuksessa. Kaupungin täytyi ennen rakentamisen aloittamista lunastaa koko alue tontinomistajilta itselleen.²¹⁴

---

²¹¹ LMKK Lappeenrannan yleiskaava: luonnos 31.10.1967.

²¹² LKA Lpr:n kv. ptk. 19.12.1966.

²¹³ LKA Lpr:n kv. ptk. 31.1.1966; Lappeenrannan keskusta 1967.

²¹⁴ LMKK Lpr:n keskustan alustava suunnitelma 1965, 11–12.

4. TYÖLÄISTEN ASUINALUEESTA MEGAKESKUKSEKSI

4.1 Katoavat esikaupungit

Uuden keskustan monitasosuunnitelmien ensimmäinen vaihe eli Yhdeksän korttelin muutos oli tarkoitus rakentaa yhtenä kokonaisuutena, mikä vaati koko alueen hankkimista kaupungin omistukseen ennen rakentamisen aloittamista.²¹⁵ Ensimmäisen vaiheen suunnitelmat koskivat noin 3,7 hehtaarin laajuista aluetta Peltolan kaupunginosassa. Alue koostui valtaosin yksityissomisteisista pienistä omakotitalotonteista.²¹⁶ Alueen kuudessakymmenessä puisessa omakotitalossa sijaitsi noin kaksisataa asuntoa.²¹⁷ Valtaosa rakennuksista oli rakennettu 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä.²¹⁸ Asutuksen lisäksi alueella sijaitsi 1900-luvun alussa rakennettu puinen kaupunginsairaala sekä 1950-luvulla valmistunut Posti-teletalo, joka oli alueen uusin rakennus.²¹⁹ Posti-teletalo oli alueen rakennuksista ainoana jätetty osaksi uutta suunnitelmaa.²²⁰ Muuten alue oli suunniteltu kuin rakentamaton alue. Vapaasti rakentunutta vanhaa puutaloaluetta kaartuvine katuineen ja epäsäännöllisine tontteineen pidettiin tehottomasti rakennettuna ja rumana alueena ruutukaavakeskustan vieressä.²²¹ Erkki Juutilaisen mukaan Lappeenrannassa oli harvinainen mahdollisuus keskustan laajentamiseen, koska keskustan vieressä sijaitsi laaja ja yhtenäinen saneeraus kypsä alue.²²² (Liite 7)

Peltola oli vanha esikaupunkialue, joka oli rakentunut vapaasti kaupunginrajojen ulkopuolelle. Esikaupunkeja syntyi ympäri Suomea kaupunkien keskustojen liepeille 1800-luvun lopulta lähtien, kun kasvava teollisuus veti työvoimaa maaseudulta kaupunkiin. Monien vanhojen linnoituskaupunkien tapaan Lappeenrannan hallinnallinen alue oli hyvin suppea. Valtaosa työläisistä asettautuikin varsinaisen

²¹⁵ LKA Lappeenrannan keskusta 1967.

²¹⁶ ES 21.10.1967, ”Kiinteistönomistajat vastustavat L:rannan keskustasuunnitelmaa”.1,12.

²¹⁷ Herranen 1988, 333.

²¹⁸ ES 21.10.1967, ”Kiinteistönomistajat vastustavat L:rannan keskustasuunnitelmaa”.1,12.

²¹⁹ LKA Lappeenrannan keskusta 1967.

²²⁰ LKA Lpr:n kv. ptk. 19.12.1966.

²²¹ ks. esim. LKA Lpr:n kv.ptk. 24.4.1972.

²²² ES 18.12.1966, ”Uudesta keskustasuunnitelmasta päätetään maanantaina valtuustossa”.1,10.

kaupungin ulkopuolelle. Sijoittuminen kaupungin rajan ulkopuolelle merkitsi, ettei esikaupunkien rakentamista rajoittaneet kaupungin asemakaava tai muut kaupunkirakentamista säätelevät määräykset. Vapaasti muodostuneiden alueiden tontit olivat harvoin säännöllisiä tai kadut suorina. Työläiset rakensivat itselleen yleensä yhden tai kahden perheen talon pienelle tontille. Lappeenrantaa ympäröivien esikaupunkien väestömäärä nousi nopeasti varsinaista kaupunkia suuremmaksi.²²³ Alueet toimivat tiukassa yhteydessä kaupunkiin ja niiden asutus muistutti enemmän kaupunkia kuin maaseutua. Esikaupungit kuuluivat Lappeen maalaiskuntaan, jolla ei ollut kuitenkaan mahdollisuuksia huolehtia alueistaan.²²⁴ Peltola ja muut Lappeenrantaa ympäröineet esikaupungit liitettiin kaupunkiin vuoden 1932 esikaupunkiliitoksessa.²²⁵

Kaupunkien ympärille syntyneet esikaupungit koettiin Suomessa ongelmana jo 1800-luvun lopussa. Esikaupungeissa asuttiin usein ahtaasti, hygienia oli puutteellista, ja asukkaat jäivät vaille yhteiskunnan palveluita. Aikalaiset pitivät alueita ”synnin pesinä” alueisiin liitetyn juopottelun, prostituution ja rikollisuuden vuoksi.²²⁶ Epäsäännöllisesti rakentuneiden ”hökkelikylien” järjestäminen oli yksi tärkeimmistä syistä asemakaavoituksen laajentamiseen kaupunkikeskustojen ympäröiville alueille vuoden 1932 asemakaavalaissa.²²⁷ Funktionalismin hengessä esikaupungit koettiin epäterveellisinä ja rumina asuinpaikkoina.²²⁸ Suomessa vuosisadan vaihteet esikaupungit vastasivat Euroopan suurkaupunkien slummeja.²²⁹ Asemakaavaoppi -teoksessaan Otto-I. Meurman kuvailee järjestämättömiä esikaupunkeja ”haitallisiksi” ja ”nykyaikaiselle ihmiselle ala-arvoisiksi elinpaikoiksi”.²³⁰

1960-luvulla kasvava rakennustoiminta mahdollisti pitkään toivotun esikaupunkialueiden uudistamisen. Monissa Suomen kaupungeissa alkoi taloudellisen kasvun myötä ”saneeraus”, mikä tarkoitti perinteisten puutalojen korvaamista

²²³ Räsänen 1989, 139–141.

²²⁴ Räsänen 1989, 106, 198.

²²⁵ Toivanen 1988b, 161–162.

²²⁶ Talka 2005, 74–81.

²²⁷ Standertskjöld 2008, 17.

²²⁸ Eerikäinen 2002, 24.

²²⁹ Vuorela 1991, 95–96.

²³⁰ Meurman 1947, 77–80.

modernilla rakentamisella. 1960-luvulla kokonaisten kaupunginosien saneeraamista pidettiin luonnollisena toimenpiteenä, jossa ”epäterveelliset ja vanhanaikaiset rakennukset” poistettiin.²³¹ Anja Kervanto Nevalinnan mukaan saneeraus viittasi terminä tervehdyttämiseen, sairaan parantamiseen. Näin ilmaistuna uudistaminen näyttäytyi välttämättömyytenä. Saneeraamisella ei viitattu pieniin parannustöihin, vaan yleensä rakennuksen tai alueen täydelliseen korvaamiseen uudella rakentamisella.²³² Kaupunkien liikekeskustan liepeillä sijainneille puutaloalueille laadittiin uudet asemakaavat täysin vanhasta rakennuskannasta välittämättä.²³³ Väljästi rakennetut puutaloalueet oli helppo perustella korvattaviksi uudisrakennuksilla, jotka voitiin rakentaa moninkertaisella tehokkuudella. Suuriakin alueita määrättiin purettavaksi ja uudelleenrakennettavaksi. Puisen asuntokannan kunnostaminen ja korjaus oli poikkeuksellista uudisrakentamisen rinnalle. Helsingin Puu-Käpylä oli ensimmäinen laajempi kohde, jossa toteutettiin suunnitelmallista kunnostussuunnitelmaa.²³⁴

Lappeenrannassa suppea keskusta-alue loi paineen liikekeskustan laajentamiselle. Kaupungin aluetta rajasi sekä pohjoisessa että lännessä Saimaan vesistö. Työväestön esikaupunkiasutus ympäröi kaupungin keskustaa kaakossa ja etelässä.²³⁵ (ks. Liite 2) Peltolan asuinalueita pidettiin ihanteellisena alueena keskustan laajentamiselle, koska se liittyi kiinteästi Lappeenrannan keskustaan.²³⁶ Erkki Juutilaisen kaupunkisuunnitelma korosti alueen liittämistä perinteiseen ruutukaavaan. Alueen ruutukaavasta poikkeava kaupunkirakenne ja tieverkosto vaikuttivat Juutilaisen mielestä negatiivisesti keskustan kaupunkikuvaan.²³⁷ Kaupunginvaltuustossa Peltolan aluetta kuvailtiin ”erittäin tehottomasti ja rumasti rakennetuksi”.²³⁸ Alue oli säilynyt muuttumattomana 30 vuotta, joten kaupunginvaltuuston mielestä alueen uudistaminen oli ajankohtaista.²³⁹ Erkki Juutilaisen mukaan alueen 40–60 vanhat rakennukset eivät edustaneet sellaista rakennustaiteellisia tai miljööllisiä arvoja, että niiden säilyttäminen

²³¹ Kairamo 1975, 51.

²³² Kervanto Nevalinna 2012, 127; Riipinen 1995, 12.

²³³ Tuppurainen 2011, 39.

²³⁴ Helander & Sundman 1972, 43–46, 53–54.

²³⁵ Räsänen 1989, 103, 139–141.

²³⁶ ks. esim. ES 20.12.1966, ”Lappeenrannan keskustasuunnitelma hyväksyttiin”. 1.

²³⁷ ES 21.10.1967, ”Kiinteistönomistajat vastustavat L:rannan keskustasuunnitelmaa”. 1,12.

²³⁸ LKA Lpr:n kv.ptk. 24.4.1972.

²³⁹ LKA Lpr:n kv.ptk. 24.4.1972.

olisi puolustettavissa.²⁴⁰ Lehdissä Peltolan aluetta kutsuttiin muun muassa ”hökkelikyläksi” ja ”slummialueeksi” ja siellä sijaitsevia rakennuksia ”puutaloröstellöiksi”.²⁴¹ Peltolan alue oli ollut rakennuskiellossa siitä asti kun Olli Kivinen määritteli sen vuoden 1956 yleiskaavassa keskustan laajenemisalueeksi.²⁴² Asuinalueen tulevaisuuden ollessa epävarma, eivät alueen asukkaat olleet pitäneet taloistaan huolta, ja alueen rakennusten julkisivut alkoivat ränsistyä.²⁴³ Alueen asukkaiden mukaan kaupunki oli pitkitetyllä rakennuskiellolla luonut tilanteen, jossa oli helppo todeta Peltolan rakennuskannan olevan saneerauskypsää.²⁴⁴

Erkki Juutilaisen monitasoisen uuden keskustan asemakaavaehdotus tuli ensimmäisen kerran kaupunginvaltuuston käsittelyyn joulukuussa 1966. Kaupunginvaltuusto hyväksyi asemakaavan, mutta ennen rakentamisvaiheita kaupungin täytyi saada alue kokonaisuudessaan omistukseensa. Asemakaavan hyväksymisen yhteydessä kaupunki haki valtioneuvostolta lupaa alueen yksityistonttien pakkolunastamiseen.²⁴⁵ Kaavoituksen monopolisoituminen kaupungeille oli antanut niille oikeuden kaavoittaa ja hankkia itselleen yksityisomistuksessa olevaa maata, joka sijaitsi sen alueella.²⁴⁶ Vuoden 1958 rakennuslaki antoi kaupungille oikeuden tarvittaessa pakkolunastaa kaavoittamiaan yksityisomistuksessa olevia alueita. Pakkolunastuslupa täytyi kuitenkin hakea valtioneuvostolta. Pakkolunastuksen toteuttamisen edellytyksenä oli, että lunastettavalla alueella oli voimassaoleva asemakaava.²⁴⁷

²⁴⁰ LKA Lpr:n kv. ptk. 19.12.1966.

²⁴¹ Ks. esim. ES 10.5.1968, ”Potemkinin kulissitko? Pikainen ratkaisu löydettävä kadunvierien kunnostamiseksi”, 6; Karjalan Heili 21.2.1974, ”Toistuuko Lappeenrannan seitsemän vuoden sota Joensuussa?”. Markku Rouhiainen, Markku & Kari Partio.2.

²⁴² ES 10.2.1969, ”Aiotun keskustasuunnitelman toteuttamiseen ei ole varaa”. 2; LKA Lpr:n kv.ptk. 27.3.1972.

²⁴³ ES 10.5.1968, ”Potemkinin kulissitko? Pikainen ratkaisu löydettävä kadunvierien kunnostamiseksi”. 6; LKA Lpr:n kv.ptk. 27.3.1972.

²⁴⁴ ES 10.2.1969, ”Aiotun keskustasuunnitelman toteuttamiseen ei ole varaa”. 2; LKA Lpr:n kv.ptk. 27.3.1972.

²⁴⁵ LKA Lpr:n kv. ptk. 19.12.1966.

²⁴⁶ Perälä 1984, 81.

²⁴⁷ Hyvönen 1981, 208.

Peltolan alueen asukkaat vastustivat uuden keskustan suunnitelmien hyväksymistä ja asuinalueensa tonttien pakkolunastusta. Asemakaavan esilläoloaikana ennen sen valtuustokäsittelyä vuonna 1966, oli uuden keskustan kaavaa vastaan jätetty 30 vastinetta, jossa vaadittiin asemakaavan jättämistä hyväksymättä. Vastineita jätti joukko yksityishenkilöitä sekä Lappeenrannan ja Ympäristön Kiinteistöjen tuki ry, joka edusti alueen kiinteistönomistajia. Asemakaavasta valittaneiden mukaan kaupunki ei kunnioittanut maanomistussuhteita sijoittaessaan uuden keskustan suunnitelmat yksityisomistuksessa olevalle maalle, kun se pakotti tontinomistajat muuttamaan pois kodeistaan, jotka he olivat omistaneet vuosikymmeniä. Valituksissa yhdeksän korttelin monitasosuunnitelmaa syytettiin utopistiseksi ja sopimattomaksi Lappeenrannan kokoiseen kaupunkiin, jossa oli runsaasti rakentamiseen soveltuvaa maata.²⁴⁸ Suurin kiistan aihe Peltolan asukkaiden ja Lappeenrannan kaupungin välillä koski alueen tonteista maksettavia korvauksia. Asukkaat pitivät kaupungin tonteista tarjoamia kauppahintoja aivan liian pieninä.²⁴⁹ Etelä-Saimaan mukaan kaupunki oli tarjonnut eräästä talosta tontteineen noin 5000 markkaa, kun sen arvo vapaassa kaupassa olisi ollut noin 45 000mk.²⁵⁰ Kiinteistönomistajat syyttivät kaupungin käyttävän pakkolunastusta keinona hankkia halvalla maata, jonka sitten myy kalliimmalla kaupallisille toimijoille.²⁵¹

Peltolan alueen tontin omistajien ja Lappeenrannan kaupungin välinen kiista alueen pakkolunastuksesta kehittyi oikeustaisteluksi, joka ratkaistiin lopulta korkeimmassa oikeusasteessa. Kiinteistönomistajat valittivat uuden keskustan asemakaavasta vuonna 1967 ensin lääninhallitukseen, joka palautti asemakaavan takaisin Lappeenrannan kaupunginvaltuuston käsittelyyn. Valtuustosta kaava siirrettiin uudestaan kaupunginhallituksen valmisteltavaksi.²⁵² Valtioneuvosto antoi kuitenkin Lappeenrannan kaupungille luvan uuden keskusta-alueen yksityisomistuksessa olevien

²⁴⁸ LKA Lpr:n kv. ptk. 19.12.1966.

²⁴⁹ ES 21.10.1967, ”Kiinteistönomistajat vastustavat L:rannan keskustasuunnitelmaa”. 1,12; ES 3.2.1969, ”Keskustasuunnitelman keskustelulaineet käyvät taas korkealla”; 1; ES 10.2.1969, ”Aiotun keskustasuunnitelman toteuttamiseen ei ole varaa”. 2.

²⁵⁰ ES 21.10.1967, ”Kiinteistönomistajat vastustavat L:rannan keskustasuunnitelmaa”.1,12.

²⁵¹ ES 3.2.1969, ”Keskustasuunnitelman keskustelulaineet käyvät taas korkealla”. 1.

²⁵² ES 21.10.1967, ”Kiinteistönomistajat vastustavat L:rannan keskustasuunnitelmaa”.1, 12; ES 3.2.1969, ”Keskustasuunnitelman keskustelulaineet käyvät taas korkealla”. 1; ES 10.2.1969, ”Aiotun keskustasuunnitelman toteuttamiseen ei ole varaa”. 2.

tonttien pakkolunastukseen. Peltolan alueen tontin omistajat valittavat pakkolunastusluvasta korkeimpaan hallinto-oikeuteen, koska kokivat pakkolunastuksen polkevan heidän oikeuksiaan.²⁵³ Korkein hallinto-oikeus päätti asian lopulta kaupungin hyväksi ja hylkäsi tontinomistajien valitukset. Lappeenrannan kaupungille myönnettiin lupa alueen pakkolunastamiseen maaliskuussa 1970.²⁵⁴ Alueen pakkolunastusta ei kuitenkaan voitu laittaa toteen ennen kuin alueen asemakaava, joka oli palautettu kaupunginhallituksen valmisteltavaksi, hyväksyttäisiin uudelleen. Uuden keskustan asemakaava saatiin lopulta vahvistettu vasta vuonna 1975.²⁵⁵

Kaupunkien modernisointi ei vaikuttanut vain kaupunkien fyysisen muotoon. Kaupunkeja ympäröiviä yhtenäisiä puutaloasuntoalueita purettiin 1970-luvulla ympäri Suomea, mikä mullisti perinteisesti työväestön asuttamien kaupunginosien elämänmuodon. Kun työväestön asuinalueet purettiin, joutuivat alueen asukkaat yleensä muuttamaan muualle. Tampereen työväestöä tutkineen Irene Roivaisen mukaan työväestö siirtyi usein kauempana kaupunkikeskustoista sijaitseviin uusiin lähiöihin. Keskustan lähistölle kaavoitettiin lähinnä keskiluokalle suunnattuja asuinalueita. Roivaisen tutkimuksen mukaan Tampereella työväestö suhtautui yleensä kuitenkin positiivisesti muuttoon vanhoista puutaloista moderneihin lähiöasuntoihin.²⁵⁶ Anja Kervanto Nevalinnan mukaan Helsingin Kallion saneeraus ja modernisointi 1950- ja 1960-luvuilla merkitsi kaupunginosan asukkaille elämäntavan muutosta. Asukkaat joutuivat joko muuttamaan muualle, kun heidän talonsa purettiin tai vähintään muuttanut ympäristö muutti kaupunginosan luonnetta. Puutalokortteleiden purkamisen merkitsi sosiaalisten verkostojen hajoamista. Kervanto Nevalinnan mukaan samalla alkoi heikentyä perinteinen helsinkiläisen työväestön identiteetti ja elämäntapa, jolle oli ollut ominaista tiivis pienyhteisö.²⁵⁷ Helsingin Käpylän ja Tampereen Pispalan

²⁵³ ES 9.2.1968, ”L:rannan keskustasuunnitelma: Matkassa on jatkuvasti runsaanlaisesti mutkia”. 1; ES 3.2.1969, ”Keskustasuunnitelman keskustelulaineet käyvät taas korkealla”. 1.

²⁵⁴ LKA Lpr:n kv. ptk. 14.6.1970.

²⁵⁵ Uuden keskustan asemakaavoituksen hyväksymisprosessia käsitellään luvussa 5.2.

²⁵⁶ Roivainen 1993, 24, 27, 45, 107–108.

²⁵⁷ Kervanto Nevalinna 2012, 80–82.

suojelutaistelut 1960-luvulla nostivat esiin kysymyksen vanhojen rakennusten purkamisesta asukkaille aiheutuvasta haitasta.²⁵⁸

Peltolan alueen asukkaiden kohtalo puhutti kaupunginvaltuustossa koko uuden keskustan asemakaavoitusprosessin ajan. Valtuustossa korostettiin, että kaupungin tuli järjestää pakkolunastetulta alueelta lähtemään joutuville uudet asunnot.²⁵⁹ Valtuustossa arvosteltiin, ettei kaupunki ollut johdonmukaisesti suunnitellut keskustan laajennuksen tieltä poismuuttavien asuttamista, mikä oli aiheuttanut asukkaissa levottomuutta ja saanut heidät vastustamaan keskustasuunnitelmaa.²⁶⁰ Huoli Peltolan asukkaiden asuttamisesta ei ollut perusteeton kaupungissa vallinneen jatkuvan asuntopula vuoksi. Kaupungissa oli kärsitty vakavasta asuntopulasta sodan loppumisesta asti. 1950-luvulla alkanut uusien tielinjojen ja katujen rakentaminen lisäsivät vanhan rakennuskannan purkamista, mikä pahensi asuntopulaa entisestään.²⁶¹ 1960-luvulla läpikulkutien ja linja-autoaseman työmaan alta purettiin runsaasti vanhojen esikaupunkien puutaloja.²⁶² Vuonna 1964 kaupungissa vallitsi jatkuva noin 400 asunnon perusvajaus, jota uusien kaupunkisuunnitelmien toteuttaminen pahensi.²⁶³ Keskustaan ei syntynyt purettujen asuinrakennusten tilalle juurikaan asuntoja, vaan uudet asunnot rakennettiin hajakeskityksen mukaisesti lähinnä lähiöihin.²⁶⁴ Lappeenrannan rakennuskantaa 1970-luvulla inventoineen Lauri Putkosen mukaan vuosina 1960–70 Lappeenrantaan valmistuneista uusista asunnoista puolet meni korvaamaan purkamisesta johtunutta asuntopoistumaa.²⁶⁵

Uuden keskustan suunnitelmien toteutuminen alkoi näyttää todennäköiseltä vuonna 1970, kun korkein hallinto-oikeus hylkäsi Peltolan asukkaiden alueen pakkolunastusta koskeneet valitukset. Pakkolunastusalueella asui tuolloin vielä 300 henkilöä. Etelä-

---

²⁵⁸ Kairamo 2011, 15–17.

²⁵⁹ LKA Lpr:n kv. ptk. 19.12.1966; LKA Lpr:n kv. ptk. 24.11.1969.

²⁶⁰ LKA Lpr:n kv. ptk. 24.2.1969.

²⁶¹ Herranen 1988, 330–333.

²⁶² ES 12.4.1967, ”Läpikulkutie tehdään L:rantaan tänä kesänä”. 1; ES 25.8.1971, ”Lappeenrannan keskustan kaavan annettiin raueta”. 1,11.

²⁶³ Herranen 1988, 333.

²⁶⁴ LKA Lpr:n kv. ptk. 29.11.1971.

²⁶⁵ ES 20.3.1977, ”Kaupunkikuva murenee...”. Ulla Hietalahti.1,7.

Saimaa julkaisi pakkolunastusluvan varmistuessa usean sivun artikkelin Lappeenrannan uudesta keskustasuunnitelmasta. Etelä-Saimaan artikkelin mukaan tunnelma oli, että keskustasuunnitelma tulisi toteutumaan. Alueen asukkaat olivat lehden mukaan jo varautuneet muuttoon, mutta vielä ei ollut selvää mihin he siirtyisivät. Kaupunki pyrki Etelä-Saimaan mukaan hankkimaan vapaaehtoisin kauppoihin suostuville uuden asunnon. Ainakaan kaikki alueen asukkaat eivät olleet innostuneita muutosta lähiöön. Lehdessä haastateltiin pakkolunastusalueella asuvia ”rouvia”, joiden mukaan myös uuden kodin tulisi olla lähellä keskustaa eikä ”uusi asunto laita-alueelta sitten kelpaa.”²⁶⁶

Kaupunki lunasti uuden keskustan alueen kokonaisuudessaan itselleen vuoteen 1975 mennessä, jolloin vahvistettiin viimein myös alueen asemakaava.²⁶⁷ Uuden keskustan kaivutyöt ja rakennusten purkaminen alkoi saman vuoden syksyllä. Rakennusten purkamisen alkaessa alueella asui Etelä-Saimaan mukaan yhä 20 perhettä, joista puolella ei ollut tietoa uudesta asuinpaikasta. Kaupungissa vallitsi edelleen pula asunnoista. Lehden mukaan kaupungin vuokra-asuntoja haki 450 hakijaa, mutta tarjottavia asuntoja ei ollut yhtäkään.²⁶⁸ Uuden keskustan alueen purkaminen eteni hitaasti; vuonna 1977 uutisoitiin pakkolunastetun alueen viimeisestä asukkaasta. Eläkeläismies ei tahtonut lähteä kodistaan ja pysyi talossaan ympärillä olevien rakennusten kadotessa purkutyön edetessä. Poliisit ja muuttomiehet odottivat jo ovella, kun eläkeläismiehelle tuotiin uuden asunnon vuokrasopimus allekirjoitettavaksi.²⁶⁹

4.2 Uuden keskustan asemakaavoitus

Juutilaisen suunnitelmien megakeskuksen rakentaminen Peltolan asuinalueen päälle pysyi lappeenrantalaisen kaupunkisuunnittelun tärkeimpänä tavoitteena 1960–70-lukujen ajan. Alueen pitkittynyttä asemakaavoitus- ja rakentamisprosessia voidaan tarkastella polkuriippuvuuden näkökulmasta. Polkuriippuvuudessa aiemmin tehdyt yksittäiset päätökset ja muodostuneet käytännöt ohjailevat myöhempiä ratkaisuja.

²⁶⁶ ES 27.9.1970, ”Jälleen kerran keskusta”. Esko Suikkanen. 1, 6–7.

²⁶⁷ ES 5.1.1975, ”Lappeenrannan keskustakaava valmistuu vihdoon”. 6.

²⁶⁸ ES 1.10.1975, ”Uutta keskustaa kaivetaan L.rantaan. Maat työmaille – minne asukkaat?”. 1.

²⁶⁹ Saimaan Sanomat 24.11.1977, ”Toivo Pettisen lähtö ja loitsu”. 8.

Yhteiskunnallinen tilanne rajaa, ja organisaatioiden toiminta vaikuttaa polkuriippuvuuden kehittymistä. Formaalit ja epäformaalit instituutiot luovat kehyksen, josta käsin ilmiöitä tarkastellaan. Lappeenrannan uuden keskustan alustavien suunnitelmien kehittäminen hyväksytyiksi asemakaavoiksi vei lopulta kymmenen vuotta. Keskustasuunnitelmien kohtaamasta vastustuksesta ja yhteiskunnallisen tilanteen muuttumisesta huolimatta alueen rakentaminen aloitettiin 1970-luvun viimeisinä vuosina.

Uuden keskustan alueella koettiin oleva ratkaiseva vaikutus keskustan kaupunkikuvaan. Uudesta keskustasta oli tarkoitus muodostua uusi liikekeskus ja kaupungin sydän, joten alueen rakentaminen tahdottiin aloittaa mahdollisimman pian.²⁷⁰ Lappeenrannan kaupunginvaltuusto hyväksyi uuden keskustan asemakaavan ensimmäisen kerran joulukuussa 1966.²⁷¹ Asemakaava hyväksyttiin ennen kuin Juutilaisen suunnitelmia tarkentava Lappeenrannan keskusta 1967 -painate edes julkaistiin. Peltolan pakkolunastusalueen asukkaiden lisäksi Juutilaisen monitasoiset suunnitelmat aiheuttivat arvostelua paikallisessa lehdistössä. Uuden keskustan suunnitelmia kutsuttiin Etelä-Saimaassa vuonna 1966 utopistisina ja Lappeenrantaan sopimattomina. Lehdessä kommentoitiin monitasosuunnitelmaa:

*Kun muualla pyritään uudistamaan kaupunkikuvaa kehittämällä siitä – varsinkin kun tilaa on – viihtyisiä keskuspaikka, on tämä suuruudenhulluutta hipova kolmitasoinen keskustasuunnitelma Peltolan mökkikylän paikalle vertaansa vaille tasavaltamme historiassa[...] Keskustasuunnitelman hyväksyminen, ainakin mitä tulee monitasoisten ja maan alla kulkevien liikenneväylien rakentamiseen, olisi takaperoista kehitystä. Emmehän me lappeenrantalaiset toki ole myyriä, vaikka joku vanhentunut keskustasuunnitelma meitä sellaisina pitäisikin.*²⁷²

Uuden keskustan asemakaavaehdotus tuli kaupunginvaltuuston käsittelyyn vain kahta viikkoa ennen Lauritsalan kauppalan ja Lappeen kunnan liittämistä osaksi Lappeenrantaa vuoden 1967 alussa. Etelä-Saimaan mielestä Juutilaisen

²⁷⁰ ks. esim. LKA Lpr:n kv. ptk. 19.12.1966.

²⁷¹ LKA Lpr:n kv. ptk. 19.12.1966.

²⁷² ES 16.11.1966, ”Tilaa on – silti maan alle: Vanhentunut keskustasuunnitelma aiotaan lyödä lukkoon entisen kaupunginvaltuuston päätöksellä”. 2.

keskustasuunnitelma oli vanhentunut, koska se oli laadittu ennen kuin kuntaliitoksesta oli päätetty. Lehdessä ihmeteltiin miksi asemakaavapäätös oli otettu käsittelyyn ennen Lappeen ja Lauritsalan edustajien tuloa valtuustoon.²⁷³ Kuntaliitosten myötä Lappeenrannasta tuli maa-alaltaan Suomen suurin kaupunki.²⁷⁴ Lehdessä otettiin sarkastisesti kantaa siihen, että Suur-Lappeenrantaan laadittiin maanalaiseen rakentamiseen perustuva keskustasuunnitelma, jossa ”ennätyksellisen pienelle alueelle sijoitettiin ennätyksellisen paljon liiketilaa ja virastoja”.²⁷⁵

Peltolan alueen kiinteistönomistajien ja kaupungin välinen korkeimpaan hallinto-oikeuteen edennyt kiista viivästytti alueen pakkolunastusluvan saamisen vuoteen 1970.²⁷⁶ Pakkolunastusluvan jälkeen sekä kaupungin päättäjien keskuudessa että lehdistössä uskottiin uuden asemakaavan pikaiseen vahvistamiseen, minkä jälkeen pakkolunastus voitaisiin toteuttaa ja aluetta päästäisiin rakentamaan.²⁷⁷ Pakkolunastusluvan varmistuessa kaupungin edustajat myönsivät lehdistössä, että uuden keskustan asemakaavoituksen alkuvaiheessa oli tehty virheitä, kun tontinomistajien oikeuksia ollut otettu tarpeeksi huomioon. Kaupunginvaltuutettu Henri Kokko kommentoi uuden keskustan suunnitelmia Etelä-Saimaassa todeten varovasti, että ”oli mahdollista, ettei alun perin valittu toimintalinja ollut paras mahdollinen”. Kokon mukaan projektiin oli kuitenkin uhrattu jo niin paljon rahaa ja aikaa, ettei suunnitelmien toteutusta olisi enää tarkoituksen mukaista lykätä.²⁷⁸

Asemakaavaa, jonka kaupunginvaltuusto hyväksyi vuonna 1966, ei koskaan hyväksytty sisäasiainministeriössä. Lääninhallitus palautti kaavan kaupunginhallituksen valmisteltavaksi, koska Peltolan alueen asukkaat olivat valittaneet sen polkevan heidän oikeuksiaan. Uuden keskustan alueesta laadittiin uusi asemakaavaehdotus, joka vastasi

²⁷³ ES 16.11.1966, ”Tilaa on – silti maan alle: Vanhentunut keskustasuunnitelma aiotaan lyödä lukkoon entisen kaupunginvaltuuston päätöksellä”. 2.

²⁷⁴ Juvonen 2011, 472–473.

²⁷⁵ ES 16.11.1966, ”Tilaa on – silti maan alle: Vanhentunut keskustasuunnitelma aiotaan lyödä lukkoon entisen kaupunginvaltuuston päätöksellä”. 2.

²⁷⁶ LKA Lpr:n kv. ptk. 14.6.1970.

²⁷⁷ ks. esim. ES 27.9.1970, ”Jälleen kerran keskusta”. 1,6–7; ES 25.11.1970, ”Uusi kaupungintalo–työt alulle vuonna -73”. 1, 11.

²⁷⁸ ES 27.9.1970, ”Jälleen kerran keskusta”. 1,6–7.

sisällöltään vuoden 1966 asemakaavaehdotusta. Kaupunginvaltuusto hyväksyi uuden keskustan asemakaavan uudelleen heti pakkolunastusluvan varmistumisen jälkeen vuonna 1970. Asemakaavanmuutosta ei kuitenkaan lähetetty lääninhallituksen vahvistettavaksi vuoden kuluessa, mikä johti kaavan raukeamiseen.²⁷⁹ Etelä-Saimaan sivuilla epäiltiin kaupungilta loppuneen usko ”jo melkein kymmenen vuotta vireillä olleen” keskustasuunnitelman toteuttamiseen.²⁸⁰ Tässä vaiheessa Lappeenrannan keskustan laajennuksesta oli toteutunut vasta uusi linja-autoasema, joka oli rakennettu Keskuspuiston eteläpäähän vuonna 1968.²⁸¹ Linja-autoaseman alle jääneiden omakotitalojen lunastaminen kaupungille oli aloitettu jo yleiskaavan valmistumisen jälkeen, joten alueen rakentamiselle ei ollut samanlaisia esteitä kuin muualla uudessa keskustassa.²⁸²

1970-luvun alussa oli epäselvää milloin uuden keskustan asemakaava saataisiin vahvistettua. Alueella asui edelleen satoja asukkaita, eikä tontteja voitu pakkolunastaa ennen asemakaavan hyväksymistä. Samoihin aikoihin vanhan keskustan asemakaavoitus valmistui vaiheittain, jolloin ruutukaava-alueen rakennuskiellot poistuivat²⁸³. Uuden keskustan asemakaavoituksen pitkittyessä ja alueen rakentumisen siirtyessä yritykset alkoivat jättäytyä pois monitasokortteleiden suunnitelmista. Erkki Juutilaisen suunnitelmissa suurin osa monitasoisten kortteleiden kerrosalasta oli osoitettu liike-elämän käyttöön. Suunnitelmissa oli nimetty tilat Suomen Osuuskaupan (SOK) ja Osuustukkukaupan (OTK) suurille marketeille.²⁸⁴ SOK:n oli tarkoitus rakentaa tavaratalonsa kaupunginsairaalan tontille, josta se oli jo purkanut vanhat sairaalarakennukset vuonna 1970.²⁸⁵ Monet yritykset päätyivät epäselvässä tilanteessa rakentamaan liikkeensä uuden keskustan sijaan vanhaan ydinkeskustaan. SOK ja OTK

²⁷⁹ LKA Lpr:n kv. ptk. 14.6.1970.

²⁸⁰ ES 25.8.1971, ”Lappeenrannan keskustan kaavan annettiin raueta”, 1, 11.

²⁸¹ ES 4.5.1968, ”Lähtölaukaus keskustan rakentamiselle”. 3.

²⁸² LKA Lpr:n kv. ptk. 9.1.1963.

²⁸³ ks. esim. LKA Lpr:n kv. ptk. 14.6.1970; ES 16.10.1971, ”Uusinta Lappeenranta”. 3.

²⁸⁴ LKA Lappeenrannan keskusta 1967.

²⁸⁵ ES 5.7.1970, ”Purettavaksi”, 12.

jättäytyivät molemmat 1970-luvun alussa pois uuden keskustan suunnitelmista ja rakensivat markettinsa omistamilleen tonteille vanhaan keskusta.²⁸⁶

Lappeenrannan kaupunki ei tahtonut luopua Erkki Juutilaisen monitasokeskustan toteuttamisesta. SOK:n tavaratalolle varatulle tontille päädyttiin sijoittamaan valtion virastotalo. Erkki Juutilainen korosti virastotalosuunnitelmien varmistuessa, että yleisten rakennusten lisäksi mahdollisimman suuri osa kerrosalasta tulisi ottaa liike-elämän käyttöön.²⁸⁷ Erkki Juutilainen oli suunnitelmissaan määritellyt, alueesta tulisi muodostua ensisijaisesti kaupungin liikekeskus. Alueen muodostuminen puhtaasti hallinnolliseksi keskuksiksi oli kompaktikaupungin tiiviin ja toiminnallisen kaupunkitilan ihanteiden vastainen.

Asemakaavoitusprosessin venyessä yhteiskunnallinen tilanne alkoi muuttua ja 1960-luvun usko ikuisen kasvuun alkoi murtua. Toisen maailmansodan jälkeen alkanut talouden kasvu alkoi hiipua 1970-luvulla. Maaseuduilla ei ollut enää paljon väestöä luovutettavaksi, mikä lopetti nopean kaupungistumisen kauden. Kaupunkien kuten Lappeenrannan, jossa teollisuus oli ollut hallitseva elinkeino, väestökasvu oli 1970-luvulla heikkoa.²⁸⁸ Lappeenrannan väestöä kasvatti keinotekoisesti Lauritsalan ja Lappeen liittäminen Lappeenrantaan vuonna 1967. Kiivaimman kaupungistumisen aika oli kaupungissa kuitenkin ohi ja väkiluvun kasvu oli heikkoa.²⁸⁹ Taantuva väestönkasvu asetti kyseenalaisiksi 1960-luvulla laaditut optimistiset väestöennusteet, joiden mukaan Lappeenrannan kaupunkisuunnittelun ratkaisut oli mitoitettu. Väestöennusteet olivat muuttuneet viidessä vuodessa merkittävästi. Olli Kivinen arvioi vuoden 1967 yleiskaavanluonnoksessa kaupungin väestömäärän nousevan vuoteen 1980 mennessä 68 300 henkeen ja vuoteen 2000 jopa 94 000 asukkaaseen.²⁹⁰ 1970-luvun alun ennusteissa laskettiin kaupungissa asuvan vuonna 1980 noin 60 000 henkeä ja vuonna 2000 noin 68 000 henkeä.²⁹¹ 1970-luvun puolivälin jälkeen arvioita laskettiin edelleen.²⁹²

²⁸⁶ LKA Lpr:n kv. ptk. 12.7.1971; LKA Lpr:n kv. ptk. 27.9.1971; LKA Lpr:n kv. ptk. 29.11.1971.

²⁸⁷ LKA Lpr:n kv. ptk. 12.7.1971; LKA Lpr:n kv. ptk. 27.9.1971; LKA Lpr:n kv. ptk. 29.11.1971.

²⁸⁸ Jutikkala 1984, 14–20.

²⁸⁹ Taulukko 1; Antikainen 1988, 188.

²⁹⁰ LMKK Lappeenrannan yleiskaavan luonnos 31.10.1967.

²⁹¹ ES 21.10.1971, ”Liiketilantarve saattaa L: rannan keskustan kaavan kyseenalaiseksi”, 1–5.

Lappeenrannan kaupungin todellinen väestömäärä vuonna 1980 oli vain hieman yli 53 500 asukasta.²⁹³

Uudet väestöennusteet asettivat kyseenalaiseksi kaupungin keskustan arvioidut liikekerrosalatarpeet.²⁹⁴ Etelä-Saimaa kyseenalaisti vuonna 1971 kirjoittelussaan kannattiko yhdeksän korttelin alueelle mahdollistaa kaikkia palveluja, jotka viisi vuotta vanhassa suunnitelmassa oli mainittu. Sanomalehden mielestä ei ollut enää pakottavaa tarvetta rakentaa liikekortteleita suppealle alueelle kalliin monitasosuunnitelman ratkaisua noudattaen. Seutukaavaliiton ja kaupungin laatimissa arvioissa kaupungin liikekerrosalan tarve vuonna 2000 oli pudotettu 1960-luvun suunnitelmien 200 000 neliöstä 150 000 – 180 000 neliöön.²⁹⁵ Uuden keskustan monitasosuunnitelma alkoi saada osakseen arvostelua ja epäilyjä myös kaupungin elimissä. Virastotalon suunnitelmien käsittelyn yhteydessä kaupungin teknillisen lautakunnan jäsen Pekka Suninen jätti kaupunginvaltuustolle pitkän kirjelmän, jossa hän vastusti monitasoisen suunnitelman toteuttamista. Hänen mielestään keskustasuunnitelma loisi ”yksitoikkoisen kivi- ja lasierämaan” ja toisi alueelle liikaa liikennettä. Keskustan monitasoinen rakentaminen vei Sunisen mielestä kohtuuttomasti kaupungin varoja.²⁹⁶

Yhdeksän korttelin suunnitelmiin kuului olennaisena osana kaupungintalon rakentaminen. Ryhmä kaupunginvaltuutettuja jätti vuonna 1972 valtuustolle aloitteen, jossa ehdotettiin kaupunginvirastojen sijoittamista kaupungin omistamille tonteille vanhan keskustan kortteliin. Ryhmän mukaan monitasoisen kaupungintalon rakentaminen siirtyisi seuraaville vuosikymmenille. Ryhmän mukaan oli kyseenalaista saataisiinko uuden keskustan suunnitelmia ylipäättänsä toteutettua. Aloite ei kuitenkaan aiheuttanut toimenpiteitä ja kaupungintalon suunnitelmat säilytettiin osana uutta keskustaa. Kaupunginvaltuuston mielestä kaupungintalo ja keskustasuunnitelma piti saada pikaisesti toteutettua, ettei ”erittäin tehottomasti ja rumasti rakennetun keskustan

---

²⁹² LKA Lpr:n kv.ptk. 1.11.1976.

²⁹³ Taulukko 1.

²⁹⁴ LKA Lpr:n kv.ptk. 27.3.1972.

²⁹⁵ ES 21.10.1971, ”Liiketilaruoka saattaa L:ranannan keskustan kaavan kyseenalaiseksi”, 1–5.

²⁹⁶ LKA Lpr:n kv.ptk. 27.3.1972.

rakentuminen siirtyisi tulevaisuuteen”.²⁹⁷ Päätös rakentaa kaupungintalo vanhaan keskustaan olisi voinut käytännössä tarkoittanut uuden keskustan suunnitelmien peruuntumista. Suurten kauppaketjujen rakentaessa markettinsa jo vanhaan keskustaan oli uuteen keskustaan sijoittumassa varmuudella enää kaupungintalo ja valtion virastotalo.

Kaupungintalon suunnittelussa oli mielenkiintoista Viljo Revellin osuuden korostaminen. Revell laati yhdessä Heikki Castrénin kanssa esiluonnokset Lappeenrannan kaupungintalosta vuonna 1964.²⁹⁸ Hän oli siirtänyt kaupungintalon osaksi uuden keskustan suunnittelua.²⁹⁹ Revellin ei laatinut kaupungintalosta virallisia suunnitelmia, ainakaan niitä ei käsitelty Lappeenrannan päättävissä elimissä. Vuonna 1972 Viljo Revellin kuolemasta oli kulunut kuusi vuotta. Viljo Revellin osuus kaupungintalon suunnittelussa tuotiin kuitenkin esille, kun uuden keskustan suunnitelmia käsiteltiin kaupunginvaltuustossa 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa³⁰⁰.

Uuden keskustan asemakaava saatiin lopulta hyväksytyä vuonna 1975, kymmenen vuotta Erkki Juutilaisen alkuperäisen suunnitelman laatimisen jälkeen.³⁰¹ Taloudellinen tilanne oli vuosikymmenessä muuttunut merkittävästi. Vuonna 1973 alkoi kansainvälinen öljykriisi, joka lopetti vuosikymmeniä kestäneen kasvun kauden. Öljyn hinnan nousu aiheutti tiukkoja säästötoimia. Kriisiä seurasi Suomessa työttömyyden kasvu ja taloudellinen lama.³⁰² Lappeenrannassa kaupungin päättäjät ilmoittivat vuonna 1974 uuden keskustan ja kaupungintalon rakentamisen siirtämisestä tulevaisuuteen epävakaan taloudellisen tilanteen ja korkean hintatason vuoksi.³⁰³

---

²⁹⁷ LKA Lpr:n kv.ptk. 24.4.1972.

²⁹⁸ Rauhala 2010, 253.

²⁹⁹ LKA Lpr:n kv.ptk. 24.4.1972.

³⁰⁰ Ks esim. LKA Lpr:n kv. ptk. 24.11.1969; LKA Lpr:n kv. ptk. 14.6.1970; LKA Lpr:n kv.ptk. 24.4.1972.

³⁰¹ LKA Lpr:n kv.ptk. 23.6.1975.

³⁰² Standertskjöld 2011, 62.

³⁰³ LKA Lpr:n kv.ptk. 29.10.1973; ES 8.8.1974, ”Mikko Pekkonen: Kaupungintaloasia hieman tuonemmaksi”. 4.

Kaupungin taloudellinen tilanne huononi kohti 1970-luvun puoliväliä. Uuden keskustan asemakaavoitus oli saatu vahvistettua, mutta taloudellinen tilanteen vuoksi oli epävarmaa milloin alueella päästäisiin rakentamaan.³⁰⁴ Alueen vanhan rakennuskannan purkaminen alkoi vuonna 1975.³⁰⁵ Taloudellisen tilanteen vuoksi alueen rakentamiseen ei voitu ryhtyä, joten kaupunkilaiset joutuivat elämään muutaman vuoden suuri hiekkakuoppa keskellä kaupunkiaan.³⁰⁶ Samaan aikaan rakentaminen keskittyi vanhaan keskustaan. Vanhan keskustan uudisrakennukset rakennettiin matalana. Suurten rakennustehokkuuksien sijoittamisen vanhan keskustan alueelle pelättiin siirtävän uuden keskustan rakentamista.³⁰⁷

Ennen kuin Lappeenrannan uutta keskustaa päästiin rakentamaan oli muualle Suomeen valmistunut jo kompaktikaupungin ideoihin perustuvia tiiviitä, monitasoisia alueita. Helsingissä oli 1970-luvun puolivälissä rakennettu kompaktikaupungin periaatteiden mukaan Itä-Pasilan ja Merihaan alueet. Kuten Lappeenrannan uudessa keskustassa, molempien alueiden rakentaminen perustui jalankulun ja autoliikenteen täydelliseen erottamiseen kansirakenteiden avulla.³⁰⁸ Etenkin Itä-Pasilan alueen betonibrutalismus ja monikerroksisen alueen sekavuus ovat aiheuttaneet arvostelua. Pasilan rakentamista ohjasi ylimitoitettu optimismi, joka toteutui jäykkänä ja laatikkomaisena rakentamisena.³⁰⁹

Lappeenrannan uuden keskustan alueen rakentaminen alkoi valtion virastotalon rakentamisella vuonna 1979. Kaupungintalon³¹⁰ rakentaminen aloitettiin virastotalon jälkeen ja sen ensimmäinen rakennusvaihe valmistui vuonna 1984.³¹¹ (Liite 8) Toteutunut monitasokeskusta vastasi massoitteeltaan ja perusratkaisuiltaan Erkki

³⁰⁴ ks. esim. ES 27.9.1977, ”Lappeenrannan uusi ilme: betonia, onkaloita. Kaupungintalo vailla lopullisia päätöksiä”.10.

³⁰⁵ ES 5.1.1975, ”Lappeenrannan keskustakaava valmistuu vihdoon”. 6.

³⁰⁶ ES 27.9.1977, ”Lappeenrannan uusi ilme: betonia, onkaloita. Kaupungintalo vailla lopullisia päätöksiä”. 9.

³⁰⁷ ES 8.2.1977, ”SYP:llä ja OTK:lla rakennussuunnitelmia”. 1,3.

³⁰⁸ ks. Standertskjöld 2011, 67.

³⁰⁹ Kervanto Nevanlinna 2012, 195; Standertskjöld 2011, 67; Virtanen 2003, 39–40.

³¹⁰ Kaupungintalon lopulliseksi suunnittelijaksi merkittiin Yrjö Sahlsted Castrén, Jauhiainen & Nuuttila arkkitehtitoimistosta

³¹¹ Arkkitehtitoimisto Hannu Puuruen, 16.

Juutilaisen 1960-luvun puolivälissä laatimia suunnitelmia. Suunnitelmaan tehtiin kuitenkin joitain muutoksia. Aluetta rakentamista kevennettiin maanalaisten kerrosten osilta, kun kansien määrää laskettiin kolmesta kahteen. Alkuperäisessä suunnitelmassa Kirkkokatu ei ole läpiajokatu, vaan uuden keskustan alue liittyi esteittä Keskustapuistoon.³¹² Juutilaisen vuoden 1967 suunnitelmissa voidaan nähdä 1960-luvun suunnittelun utopistisia ideoita, jotka jäivät toteutumatta valmiissa keskustassa. Juutilainen suunnitteli monitasoisen keskustan kansien välisen liikkumisen tapahtuvan kaikkialla liukuportilla, pysäköintitasoilla oli kahviloista, katoilla näyttelytiloja ja pihat oli istutettu.³¹³

5. VANHAN KESKUSTAN MUUTTUVA KAUPUNKIKUVA

5.1 Kehittyvä ja uudistuva puutalokeskusta

Lappeenrannan keskusta pysyi yleisilmeeltään matalana ja puurakenteisena 1960-luvun lopulle saakka. Keskustaan oli noussut edellisinä vuosikymmeninä noussut yksittäisiä kerrostaloja. Valtakadulle, Lappeen kirkkoa vastapäätä rakennettiin 1960-luvun alussa moderni citykortteli.³¹⁴ Keskustan suurimittainen modernisointi tapahtui kuitenkin 1970-luvulla. Keskustan alue asetettiin keskustan suunnittelukilpailun järjestämisen yhteydessä rakennuskieltoon, jota jatkettiin kunnes alueen asemakaavoitus valmistui muutaman korttelin osissa 1960-luvun lopulta lähtien.³¹⁵ Erkki Juutilaisen kompaktikaupungissa suunnittelun perustaksi otettiin vanhan keskustan ruutukaavaan perustuva katuverkko, jota laajennettiin uuden keskustan alueelle.³¹⁶ Kaavoituksessa pyrittiin säilyttämään kaupungin perinteinen, matala rakennustapa, mutta olemassa olevan rakennuskannan uusiutumista pidettiin luonnollisena.³¹⁷ Tämän kaltaiset kaupunkikuvaa suojelevat keskustasuunnitelmat olivat tyypillisiä 1960-luvulle.

³¹² LKA Lpr:n kv.ptk. 23.6.1975.

³¹³ ks. LKA Lappeenrannan keskusta 1967.

³¹⁴ ks. esim. ES 26.5.1964, ”Uusi ostoskeskus”. 1.

³¹⁵ LKA Lpr:n kv. ptk 29.6.1964; LKA Lpr:n kv. ptk. 14.6.1970.

³¹⁶ ks. esim LKA Lappeenrannan keskusta 1967.

³¹⁷ LMKK Lappeenrannan keskustan alustava suunnitelma 1965, 9.

Uskottiin, että kaupunkirakenteen mittakaavan säilyttäminen suojeli kaupungin omaleimaisuuden, kun vanha rakennuskanta korvattaisiin uudisrakentamisella. Esimerkiksi Vanhan Rauman vuoden 1964 suunnittelukilpailussa tärkeänä pidettiin alueen mittakaavan ja vanhan kaupungin ”hengen” säilyttämistä. Vanhasta rakennuskannasta säästettäväksi merkittiin kuitenkin ainoastaan vanha raatihuone ja kaksi muuta rakennusta.³¹⁸

Tavallista kaupunkiympäristöä ei 1960-luvulla pidetty säilyttämisen arvoisena, vaan rakennussuojelu rajoittui valittuihin, monumenteiksi koettuihin kohteisiin. Rakennussuojelu alkoi Suomessa historiallisten kirkkojen ja linnojen suojelulla jo 1800-luvulla. Vuonna 1883 annettu muinaismuistoasetus loi pohjan muinaisjäännösten ja raunioiden suojelulle, mutta asetus ei mahdollistanut käytössä olevien rakennusten suojelua. Laajemmin rakennetun ympäristön suojeluun ryhdyttiin kiinnittämään huomiota vasta 1900-luvun alkuvuosikymmenillä. Vuoden 1932 asemakaavalaki mahdollisti alueen julistamisen ”vanhaksikaupungiksi”, jolle laadittiin suuntaa antavat suojelumääräykset. Asetuksen avulla suojeltiin esimerkiksi Vanha Porvoo. Vasta toisen maailmansodan jälkeinen suomalaisen yhteiskunnan voimakas uudistuminen asetti rakennetun ympäristön muutospaineen alaiseksi, mikä loi tarpeen rakennussuojelullisesta lainsäädännöstä.³¹⁹ Vuoden 1958 rakennuslaissa todettiin, että arvokkaita vanhoja rakennuksia ja ympäristöjä tuli säilyttää jos niiden purkuun ei ollut ”pakottavaa syytä”.³²⁰ Ensimmäinen käytössä olevia historiallisia rakennuksia koskeva lainsäädäntö oli laki kulttuurihistoriallisesti huomattavien rakennusten suojelusta, joka astui voimaan vuonna 1965. Laki osoittautui käytännössä tehottomaksi kaupunkiympäristön suojelussa, ja sen avulla saatiin suojeltua vain harvoja kohteita. 1960-luvun loppupuolella rakennussuojelulliset ajatukset alkoivat näkyä joidenkin vanhojenkaupunkien, kuten Vanhan Rauman ja Porvoon, rakennusten aktiivisena säilyttämisenä suojelukaavojen avulla.³²¹ Muinaistieteellisen toimikunta³²² oli 1960-luvun lopulle asti ainoa rakennussuojelua valvova toimija Suomessa. Rajallisten

³¹⁸ Kairamo 2011, 15–17.

³¹⁹ Kärki 2010, 47–48, 50–52.

³²⁰ Kärki 1975, 42; Standertskjöld 2008, 119.

³²¹ Kärki 2010, 52–54, 62–63.

³²² Muinaistieteellinen toimikunta muuttui Museovirastoksi vuonna 1972.

resurssien vuoksi toimikunta saattoi keskittyä vain valikoituihin ympäristöihin. Rakennussuojeluasioiden ei vielä katsottu kuuluvan kunnallisten tai muiden kulttuurihistoriallisten museoiden toimialaan.³²³

Lappeenrannan kulttuurihistoriallisesti erityinen alue on vanhan linnoituksen alue. Linnoituksen kaupunginosa ymmärrettiin jo sodanjälkeisinä vuosikymmeninä Lappeenrannan historian kannalta merkitykselliseksi ja erityiseksi kaupunginosaksi.³²⁴ Alueen tiedostaminen kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi ei tarkoittanut kuitenkaan sen kokonaisvaltaista suojelua. Alueen rakennuskanta vaihteli 1700-luvun linnoitusrakennuksista 1900-luvun alun tiilikasarmeihin. Toisen maailmansodan jälkeen vain alueen vanhimpia, linnoitusajan historiaan liittyneitä rakennuksia pidettiin suojelunarvoisina. Modernin kaupunkisuunnittelun kannalta linnoitus nähtiin 1950–60-luvuilla toimimattomana ja tehottomana kaupunginosa aivan keskustan tuntumassa.³²⁵ Olli Kivinen piti yleiskaavassaan aluetta soveltuvaksi julkisten rakennusten sijoittamapaikaksi ja suunnitteli alueelle korkeakoulun kampusta.³²⁶ Korkeakoulun suunnitelmat eivät kuitenkaan toteutuneet ja alue jäi ränsistymään. Linnoituksen alueen käytöstä keskusteltiin ja kiisteltiin useaan otteeseen 1960–70-luvuilla.³²⁷ Alueelle rakennettiin vuonna 1972 moderni radiotalo, joka on tähän päivään mennessä alueen ainut uudisrakennus. Kaupunki suunnitteli 1970-luvun puolivälissä myös hotellin rakentamista linnoitukseen.³²⁸ Hotellisuunnitelmista käytiin paljon keskustelua, mutta lopulta suunnitelmista luovuttiin.³²⁹ Vuonna 1975 otettiin askel kohti alueen suojelua, kun linnoituksen valleja ryhdyttiin restauroimaan museoviraston valvonnassa.³³⁰

Keskustan kaupunkikuvan muutos tai vanhojen rakennusten purkaminen ei herättänyt kaupungissa juurikaan keskustelua ennen 1970-luvun puoliväliä. 1950–60-luvun kaupunkisuunnittelu suhtautui vanhaan kaupunkirakenteeseen lähinnä teknillisenä ja

³²³ Kärki 2010, 47–48, 50–52, 59.

³²⁴ Kurri 2010, 214–216.

³²⁵ Niinisalo 2004, 12.

³²⁶ Kivinen 1959, 96–98.

³²⁷ Niinisalo 2004, 12, 15.

³²⁸ ES 30.8.1974, ”Kongressihotellin paikka?”. 1, 5.

³²⁹ ES 1.11.1974, ”Linnoituksen hotellihaave ei toteutunut”. 13.

³³⁰ ES 3.3.1976, ”Vallit näkyviin: Entisöinti alkoi Linnoituksessa”. 3.

taloudellisena kysymyksenä. Uutta ei pyritty sovittamaan vanhaan, ennemminkin pohdittiin kuinka vanha saadaan osaksi uutta. Vanhaa rakennuskantaa saatettiin säästää jos siitä oli taloudellista hyötyä.³³¹ Lappeenrannan keskustaan 1950–60-luvulla laadituissa kaupunkisuunnitelmissa olemassa olevasta rakennuskannasta huomioitiin uusimpien kerrostalojen lisäksi vanha raatihuone ja keskustan kirkot.³³² Lappeenrannan keskustan rakennuskanta koostui pääosin puurakenteisista taloista, jotka oli 1960-luvun ihanteiden mukaan helppo perustella purettavaksi. Puiset rakennukset olivat modernismin näkökulmasta tehotonta kaupunkirakennetta, joiden rakennusosilla ei ollut taloudellista arvoa.³³³ Vanhaa rakennuskantaa ei yleensä huomioitu lainkaan, kun kaupunkisuunnitelmista keskusteltiin kaupunginvaltuustosta. Suunnittelun keskittyi täysin uudisrakentamiseen, eikä vanhan rakennuskannan hyödyntämistä otettu esiin keskusteluissa.³³⁴ Jos uudisrakentamisen alle jäävä rakennuskanta mainittiin, kuvailtiin sitä ainoastaan esimerkiksi ”mataliksi puutaloiksi”, ”erittäin vanhoiksi puutaloiksi” tai ”täysin saneerauskyseiksi rakennuksiksi”.³³⁵ Tarkemmin syitä rakennuksen saneerauskyseisyyteen ei kaupunkisuunnitelmissa tai kaupunginvaltuustossa perusteltu.

Sanomalehti Etelä-Saimaan kirjoittelu kaupunkiympäristöstä oli 1960-luvulla vähäistä. Vuonna 1968 lehdessä odotettiin uuden keskustasuunnitelman toteutumista ja keskustan modernisointia. Vanhojen kaupunkirakennusten katoamista pidettiin väistämättömänä kehityksenä:

*Lappeenrannan keskusta nykyhetken perspektiivistä: hieman ahdas, hieman epätarkoituksenmukainen, mutta kuitenkin kehittyvä, laajentuva, uudistuva. Modernia keskustasuunnitelmaa toteutetaan... Vanha alkaa vähitellen kadota, mutta jääväthän muistot...*³³⁶

Kaupunkikuvan muutosta esiteltiin lehdessä julkaisemalla lyhyt sarja kuvia, joissa vertailtiin 1960-luvun kaupunkimaisemaa aiempien vuosikymmenten

³³¹ Koponen 2006, 30.

³³² ks. Kivinen 1959, 88; LMKK keskustan alustava suunnitelma 1965.

³³³ ks. esim. LKA Lpr:n kv:n ptk. 1.10.1973.

³³⁴ ks. esim. LKA Lpr:n kv. ptk. 29.11.1971.

³³⁵ ks. esim. LKA Lpr:n kv.ptk. 24.4.1973; LKA Lpr:n kv. ptk. 21.6.1971.

³³⁶ ES 9.2.1968, ”Lappeenrannan keskusta nykyhetken perspektiivistä...”. 6.

Lappeenrantaan.³³⁷ Yksittäisten rakennusten purkamisesta uutisoitiin ajoittain todeten neutraalisti kappaleen vanhaa Lappeenranta katoavan.³³⁸ 1960-luvulla Lappeenrannan keskustan kaupunkikuvan muutoksessa keskustelua aiheutti lehmusten kaataminen kaupungin keskustassa. ”Lehmusten kaupungin” puuston kaataminen katujen varsilta liikenteen tieltä 1950-luvulta lähtien herätti suuttumusta kaupunkilaisten keskuudessa.³³⁹ Suhtautumisesta historialliseen rakennuskantaan kertoo lehden uutisointi niin sanotun Maaherrantalon palosta. Kaupunki oli ostanut Linnoituksen valleilla sijainneen rakennuksen itselleen vuonna 1970. Museovirasto vaati 1700-luvulla rakennetun Maaherrantalon suojelua.³⁴⁰ Talo ulkorakennuksineen kuitenkin paloi vuonna 1972. Etelä-Saimaa uutisoi palosta otsikolla ”Veromarkat säästyivät joskin historiaa katosi”. Rakennuksen myönnettiin olleen kaupungin historiaan liittyvä muistomerkki, mutta lehden mukaan oli suuri helpotus, että aiottua kallista kunnostusta ei jouduttu tekemään.³⁴¹

Rakennuskieltojen poistumista ja keskustan modernisoinnin kiihtymistä 1970-luvun alussa pidettiin Etelä-Saimaassa positiivisena kehityksenä. Lehti uutisoi keskustan saneerauksen olevan monella alueella ”hyvässä vauhdissa” rakennuskieltojen poistuttua. Yhdyskadun kommentoitiin ”pesseen kasvonsa”, kun viimeisetkin puutalot purettiin kerrostalojen tieltä.³⁴² Vuosikymmenen alussa Suomen Osuuskauppa Yhtymä purki Kauppakadun ja Koulukadun kulman tontiltaan 1930-luvun osuusliikefunkkista edustaneen Yhtymän tavaratalon ja sen viereiset rakennukset.³⁴³ Tontille rakennettu tavaratalo parkkitaloineen oli alun perin tarkoitus rakentaa uuteen keskustaan.³⁴⁴ Kaupungin ydinkeskustan lähes kokonaisen korttelin muodonmuutosta ei huomioitu Etelä-Saimaan sivuilla.

³³⁷ ks. esim. ES 12.4.1968, ”Ennen ja nyt”. 3.

³³⁸ ks. esim. ES 7.9.1966, ”5000m³:n virastotalo Koulukadun varrelle”. 3.

³³⁹ ES 6.7.1967, ”Katu jota ei enää ole tässä kaupungissa”. 6; ES 21.7.1967, ”Kaupungin katoavaa idylliä”. 5.

³⁴⁰ ES 15.7.1970, ”L:ranan kaupunki ostaa rakennuksia linnoituksesta”. 7.

³⁴¹ ES 22.4.1972, ”Maaherrantalon palo: Veromarkat säästyivät joskin historiaa katosi”. 1.

³⁴² ES 16.10.1971, ”Uusinta Lappeenranta”. 3.

³⁴³ Kansonen & Roivainen 2004, 93.

³⁴⁴ ks. ES 23.12.1970, ”Tavaratalon kohoaa liikkeen omalle tontille”. 1, 13.

Yksi myöhemmin paljon arvostelua herättäneistä Lappeenrannan kaupunkikuvan muutoksista oli satamatorin yhtenäisesti rakentuneiden kortteleiden purkaminen 1970-luvun alussa.³⁴⁵ Satamatori toimi Lappeenrannan kauppatorina vuoteen 1956 asti. Torin edustalle rakentui 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa kaksikerroksisia puu- ja yhdistelmärakennuksia, joissa sijaitsi asuntoja ja liikkeitä. Sataman korttelit oli rakennettu tiiviisti ja niiden rakennuskanta muodosti yhtenäisen kokonaisuuden. Torin linnoituksen puoleisessa laidassa sijaitsi Auvisen taloksi kutsuttu 1900-luvun alussa rakennettu jugendrakennus.³⁴⁶ Auvisen talon viereisellä tontilla sijaitsivat Leion ja Pärnäsen taloina tunnetut kauppakartanot. Leion koristeellinen uusrenessanssirakennus oli rakennettu 1800-luvun viimeisinä vuosina postitaloksi. Pärnäsen talo oli 1910-luvulla rakennettu jugend-tyylisen kauppatalo, jonka alakerrassa sijaitsi puoteja ja yläkerrassa asuntoja.³⁴⁷

Talvisodan pommitukset aiheuttivat joitain tuhoja kortteleissa, mutta muuten sataman rakennuskanta säilyi alkuperäisessä asussaan 1970-luvun alkuun saakka.³⁴⁸ Uuden Saimaan kanavan avaaminen kesällä 1968 siirsi huomion sataman alueen kehittämiseen. Etelä-Saimaassa oltiin huolestuneita millaisen kuvan satama antaisi kaupunkiin tuleville neuvostoliittolaisille johtajille. Lehden mukaan vanhan torin ympäristö jätti kaupungista epämiellyttävän kuvan lähteville vierailijoille. Satamatorin alue muodosti Etelä-Saimaan mukaan poikkeuksen muuten kauniissa satama-alueessa.³⁴⁹ Alueen asemakaavoitusta käsiteltiin kaupunginvaltuustossa vuonna 1970 ja vuonna 1973. Sataman olemassa olevan rakennuskantaa kuvailtiin olevan ”kaksikerroksista ja noin 50 vuotta vanhaa”.³⁵⁰ Leion ja Pärnäsen kauppiaskartanoiden tonttien rakennuksia kuvailtiin ”erittäin vanhoiksi puurakennuksiksi” ja ”täysin saneerauskykyiksi”.³⁵¹ Vanhan rakennuskannan säästämistä ei kaupunginvaltuustossa keskusteltu. Juutilaisen kaavoitukselle tyypillisesti haluttiin uudisrakennusten massoittelulla säilyttää satamatorin tilallinen luonne. Alueelle suunnitellut asuintalot vastasivat korkeudeltaan

³⁴⁵ ks. esim. Kiiveri-Hakkarainen 2006, 15.

³⁴⁶ Kansonen & Roivainen 2004, 181–182.

³⁴⁷ Kansonen & Roivainen 2004, 159–166.

³⁴⁸ Kansonen & Roivainen 2004, 166.

³⁴⁹ ES 7.7.1967, ”Huomautuksia L:rannan rakennuksista”. 8.

³⁵⁰ LKA Lpr:n kv. ptk. 14.6.1970.

³⁵¹ LKA Lpr:n kv.ptk. 24.4.1973.

vanhaa rakennuskantaa.³⁵² Linnoituksen puoleisen Auvisen tontin rakennukset purettiin ja korvattiin modernilla rakentamisella vuonna 1970. Leinon ja Pärnäsen talot purettiin pari vuotta myöhemmin.³⁵³ (Liite 9) Etelä-Saimaassa sataman yhtenäisten puukortteleiden purkamista ei kommentoitu lainkaan.

5.2 ”Haluammeko hävittää uuden tieltä kaiken entisen?”

1970-luvun kuluessa kiinnostus rakennettuun ympäristöön kasvoi. Öljykriisin jälkeinen taloudellinen lama lopetti uskon ikuiseen kasvuun. 1970-luvun aikana käsitettiin, että kaikki edellisinä vuosikymmeninä laaditut kaupunkisuunnitelmat eivät tulisi toteutumaan. Talouden taantuman myötä uudisrakentamisen rinnalla lisääntyi vanhan rakennuskannan korjausrakentaminen.³⁵⁴ 1970-luvun puolivälissä kaupunkien nopeasti muuttunut miljöö alkoi herättää tyytymättömyyttä, mikä johti keskusteluun vanhojen rakennusten säilyttämisestä. Vaadittiin, että kaupunkisuunnittelussa tulisi teknistaloudellisten tavoitteiden rinnalle tunnistaa ja huomioida myös humanistiset ja kulttuurihistorialliset arvot.³⁵⁵ Kansainvälinen modernin arkkitehtuurin kritiikki saavutti suomalaisen kaupunkisuunnittelun kuitenkin hitaasti. Modernin muotokieli ja ajattelutapa hallitsivat maan arkkitehtuuria 1980-luvun alkuun saakka.³⁵⁶

Museonviraston valtakunnallisessa rakennussuojelutyössä siirryttiin 1970-luvun alussa passiivisesta inventoinnista aktiiviseen ja kantaaottavaan toimintaan, jolle pyrittiin asettamaan selkeitä suojelutavoitteita. Suojelussa oli tavoitteena siirtyä monumenttien suojelusta kohti laajempaa miljöösuojelua.³⁵⁷ Rakennussuojelu alkoi saada enemmän huomiota myös kansallisessa mediassa. Etenkin Tampereen Verkatehtaan purkaminen vastustuksesta huolimatta vuonna 1975 herätti suurta huomiota ja nosti rakennussuojelun yleiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun.³⁵⁸ Paikalliset museot

³⁵² LKA Lpr:n kv. ptk. 14.6.1970.

³⁵³ Kansonen & Roivainen 2004, 166, 185.

³⁵⁴ Pihkala 1982a, 433.

³⁵⁵ Lehtonen 1991, 21.

³⁵⁶ Saarikangas 2004, 57.

³⁵⁷ Mattinen 1985, 9, 12–13.

³⁵⁸ Kairamo 2011, 15–17.

alkoivat museotoiminnan ammatillistumisen myötä osallistua rakennetun ympäristön suojelemiseen 1970-luvun alussa.³⁵⁹

Lappeenrannassa museot oli sijoitettu Linnoituksen kaupunginosan historiallisiin rakennuksiin, mutta museorakennuksia lukuun ottamatta Lappeenrannan museon³⁶⁰ suhde rakennusperintöön jäi sodan jälkeisinä vuosikymmeninä pintapuoliseksi. Museon toiminnan pääpaino oli 1970-luvulle saakka selkeästi kokoelma- ja näyttelytyössä. 1970-luvun puolivälissä rakennusperintö alkoi näkyä vahvemmin Etelä-Karjalan museon toiminnassa. Pienellä kunnallisella museolla ei kuitenkaan ollut resursseja laajempaan kulttuuriympäristön tutkimukseen.³⁶¹ Museon lisäksi lappeenrantalaisen kaupunkikuvan säilyttämisen puolesta toimi 1970-luvulta lähtien kotiseutuyhdistys Lappeenrannan Kilta. Kilta oli perustettu vuonna 1949, jolloin sen toiminnan tavoitteeksi määriteltiin ”kaupungin historiallisten muistojen ja perinnäistapojen vaalimisen”. 1950- ja 1960-luvuilla Kilta toimi Linnoituksen kaupunginosan puolestapuhujana ja vastusti kaupungin keskustan lehmusten kaatamista. 1970-luvulta alkaen yhdistys otti yhä enemmän kantaa myös rakennussuojelullisiin kysymyksiin ja ajoi etenkin vanhan Puu-Lappeenrannan säilyttämistä.³⁶² Lappeenrannan Kilta kuvaili pyrkimykselleen toimia vastavoimana modernille rakentamiselle ja puolustaa suomalaista puuarkkitehtuuria ja sille luontaista kaupunkikuvaa.³⁶³

Ensimmäinen paikallinen yritys suojella kaupungin rakennettua ympäristö laajemmin oli Etelä-Karjalan museon vuonna 1975 julkaisema luettelo Lappeenrannan kulttuurihistoriallisesti merkittävistä rakennuksista. Luettelon laati museovirastossa työskennellyt Lauri Putkonen. Julkaisussa lueteltiin 65 kaupungin merkittävää kohdetta.³⁶⁴ Putkonen laajensi merkittävien rakennusten inventointiluetteloa Lappeenrannan kaupungin pyynnöstä vuonna 1977. Luetteloa ei kuitenkaan hyväksytty

---

³⁵⁹ Kärki 2010, 52–54.

³⁶⁰ Vuoteen 1963 asti Lappeenrannan kaupunginmuseo, jonka jälkeen Etelä-Karjalan museo.

³⁶¹ Kurri 2010, 214–218.

³⁶² Ks. Hikipää 2010, 10–12; 27–27–46.

³⁶³ ES 28.9.1974, ”Lappeenrannan Kilta toiminut 25 vuotta”. 3.

³⁶⁴ Kurri 2010, 218–220.

kaupungin rakennetun ympäristön viralliseksi suojeluluetteloksi.³⁶⁵ Putkonen kirjoitti vuoden 1977 julkaisun esipuheessa elementtirakentamisen monotoninen harmauden syrjäyttäneen edellisen vuosikymmenen aikana syrjäyttänyt kaupungin katukuvassa perinteiset puiset ja rapatut julkisivut katukuvassa. Merkittävien rakennusten listan oli Putkosen mukaan tarkoitus toimia informatiivisena pohjana Lappeenrannan kaupunkikuvasta käytävälle keskustelulle, joka oli jo lisääntynyt ensimmäisen julkaisun jälkeen.³⁶⁶

Kaupunkikuvan nopea muutos ja sen herättämä tyytymättömyys näkyi lisääntyneenä julkisena keskusteluna Lappeenrannan rakennetusta ympäristöstä 1970-luvun puolivälissä. Etelä-Saimaan kaupunkikuvaa käsittelevien artikkeleiden määrä lisääntyi ja niiden kirjoittamisen sävy muuttui. Kun aiemmin vanhan katoamiseen suhtauduttiin artikkeleissa lähinnä neutraalista, nyt torin viereisen Kievarinkadun ”puutaloidyllin” katoamisesta uutisoitiin haikeaan sävyyn, kun ”puu sai väistyä elementtien tieltä”.³⁶⁷ Vanhojen kauppakartanoiden katoamista satamatorin laidalta ei huomioitu lehdistössä rakennusten purkamisen aikaan, mutta satamatorin muuttunut miljöö nousi keskusteluun 1970-luvun puolivälissä. Kari Pirinen pohti Etelä-Saimaassa lappeenrantalaisen kulttuurin tilaa vuonna 1975. Kuvituksena artikkelissa käytettiin vierekkäin kuvia satamatorin vanhoista kauppakartanoista ja alueen moderneista uudisrakennuksista vuonna 1975. Pirisen mukaan rakentamiskulttuurissa näkyi kaupungin kulttuurin tila, jossa paikallista kulttuuria ei arvostettu:

*Vallitsevalle kulttuuriajattelulle symbolista on, että vanhojen kotiseudulle ilmettä antavien rakennusten annetaan rappeutua kunnes ne puretaan ja tilalle rakennetaan uusi ilme: ilmeettömyys.*³⁶⁸

Yksittäisistä rakennuskohteista erityisen paljon arvostelua sai osakseen uusi seurakuntakeskus, joka rakennettiin Lappeenrannan vanhan raatihuoneen viereiselle tontille vuonna 1977. Puinen raatihuone oli rakennettu 1820-luvulla ja oli yksi

³⁶⁵ ES 1.2.1977, ”Säilyttämisen arvoiset rakennukset ja alueet L:rannassa luetteloitu”. 6.

³⁶⁶ Putkonen 1977, 3,7.

³⁶⁷ ES 28.7.1976, ”Kievarinkatu”.1.

³⁶⁸ ES 1.5.1975, Pirilä, Kari, ”Onko Etelä-Karjalan kulttuuri nousussa?”. 8.

kaupungin harvoista rakennuksista, jotka oli merkitty säilytettäväksi kaupungin keskustasuunnitelmissa. Seurakuntakeskuksen tontilla sijaitsi 1800-luvun puolivälissä rakennettu matala puurakennus, jossa oli toiminut Lappeenrannan ensimmäinen apteekki sekä sen jatkeena toinen puinen rakennus ”Koulukatu 10”. Molemmat rakennukset purettiin seurakuntakeskuksen alta vuonna 1976.³⁶⁹ Seurakuntakeskuksen suunnittelija Markku Komunen kommentoi Etelä-Saimaassa, ettei vanhalla apteekin rakennuksella ollut kulttuurihistoriallista arvoa vaan lähinnä kaupunkikuvaan liittyvää tunnearvoa. Kaupungin ydinkeskustaan sijoittuvan seurakuntatalon suunnitteluun kiinnitettiin erityishuomiota. Komusen mukaan seurakuntakeskus oli suunniteltu niin, että sen suuret rakennusmassat oli sijoitettu Koulukadulle päin, koska ”raatihuoneen puistikon herkkä empire-eleganssi kärsisi pienestäkin arkkitehtuurisesta mahtailusta”. (Liite 10) Komusen mukaan jäi kuitenkin nähtäväksi tuliko rakennuksesta olennainen osa Lappeenrannan keskustaa, vai ”yksi uusi näyttö kuinka isot pyörät pyörivät ja ihmisten ympäristö muuttuu tunnistamattomaksi ja epäviihtyisäksi”.³⁷⁰

Etelä-Saimaassa ilmestyneessä kirjoituksessaan Aimo Vuorinen piti seurakuntakeskuksen mittakaavaa musertavana puiseen raatihuoneeseen verrattuna. Aimo Vuorinen käytti artikkelissaan seurakuntakeskusta esimerkkinä Lappeenrannan epäonnistuneesta kaupunkirakentamisesta. Vuorinen kutsuu rakennuksen ulkonäköä lohduttomaksi ja masentavaksi. ”Tylyn ja kalliinnäköinen talo” oli Vuorisen mielestä osoitus, ettei mikään ollut muuttunut lappeenrantalaisessa kaupunkisuunnittelussa.³⁷¹ Vuorisen artikkelin yhteydessä Ulla Hietalahti vaati kaupunkikuvan nostamista julkiseen keskusteluun. Hietalahden mukaan seurakuntakeskuksen rakentaminen kaupunkikuvallisesti merkittävälle tontille oli kiihdyttänyt kaupunkilaisia, mutta asiaa ei ollut nostettu julkiseen keskusteluun. Ulla Hietalahti ilmaisi artikkelissaan huolensa kaupungin satojen vuosien ajan rakentuneesta kaupunkikuvasta, joka oli hänen mukaansa jo lähes kadonnut. Lappeenrannan omaleimaisuudesta ei hänen mukaansa

³⁶⁹ ES 4.1.1976, ”Lappeenrannan keskusta muuttuu taas: Apteekkitalo katoaa kuvasta”. 3.

³⁷⁰ ES 7.8.1974, ”Raatihuonekorttelin tulevaisuuden ilme”. 7.

³⁷¹ ES 20.3.1977, ”...Kuka siitä vastaa?”. Aimo Vuorinen.7.

ollut enää paljon jäljellä.³⁷² Hietalahti peräänkuulutti avointa keskustelua Lappeenrannan kaupunkikuvasta:

*Milloin kannanotot kaupunkikuvan muuttumisesta ja muuttamisesta nousevat yksityisestä nyarkinheristämisestä ja noottien vaihdosta julkiseen keskusteluun? Lehmus lehmukselta, talo talolta, kortteli korttelilta kaupunkikuvamme murenee.*³⁷³

Kirjoittajan mielestä kaupunkikuvasta käytävä keskustelu oli niin vähäistä, ettei kukaan edes reagoisi jos Lappeen kirkko purettaisiin.³⁷⁴ Aimo Vuorisenkaan mukaan kaupungissa ei käyty julkista keskustelua katoavasta rakennusperinnöstä. Vuorisen mukaan uusi kaupunkikuva oli eloton ja ankea, mutta silti Lappeenrannan kaupunkisuunnittelua ei oltu valmiita uudistamaan.³⁷⁵

Rakennetun ympäristön nouseminen kiinnostuksen kohteeksi heijastui kaupungissa järjestettäviin tapahtumiin. 1970-luvun lopussa pidettiin useita näyttelyitä ja keskustelutilaisuuksia katoavasta ja kadonneesta Lappeenrannasta.³⁷⁶ Kaupungin museossa järjestettiin vuonna 1977 *Kuvia vanhasta Lappeenrannasta* -näyttely.³⁷⁷ Lappeenrannan Kilta järjesti yhdessä Lappeenrannan kaupunginarkiston kanssa näyttelyn vanhojen lappeenrantalaistalojen rakennuspiirustuksista³⁷⁸. Killan mukaan näyttelyn tarkoitus oli olla vetoamus kaupungin säilyneiden kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden ja kauniiden vanhojen talojen puolesta. Näyttelyn tuli olla muistutus kauneusarvoista, jotka oli modernissa rakentamisessa ”uhrattu tehokkuudelle”. Etelä-Saimaan artikkelin mukaan yhä useamman kaupunkilainen oli havahtunut näkemään ”millaisia rumennusleikkauksia kaupunkimme kasvoihin on tehty”. Kirjoittajan mukaan yleisen mielipiteen muutos oli jäänyt lähinnä ideologiselle tasolle, kun taloudelliset arvot olivat edelleen ratkaiseva tekijä lappeenrantalaisessa

³⁷² ES 20.3.1977, ”Kaupunkikuva murenee...”. Ulla Hietalahti. 1, 7.

³⁷³ ES 20.3.1977, ”Kaupunkikuva murenee...”. Ulla Hietalahti. 1.

³⁷⁴ ES 20.3.1977, ”Kaupunkikuva murenee...”. Ulla Hietalahti. 1, 7.

³⁷⁵ ES 20.3.1977, ”...Kuka siitä vastaa?”. Aimo Vuorinen.7.

³⁷⁶ ks. esim. ES 24.11.1977, ”Killan paneeli todisti: Miljöökeskustelu kiinnostaa ja sitä tarvitaan”.6; ES 6.9.1978, ”Kuvia Puu-Lappeenrannasta: Ovia, portteja, rännejä ja nousevan auringon ikkunoita”. Eija-Hilkka Mäkinen. 6.

³⁷⁷ Kurri 2010, 220.

³⁷⁸ ES 31.3.1979, ”Rakennuksia ajalta jolloin kauneudella oli kannatusta”. Eija-Hilkka Mäkinen. 3.

kaupunkirakentamisessa. Kun vanhan rakennuksen säilyttäminen tai purkaminen oli tullut ajankohtaiseksi, olivat taloudelliset arvot ratkaisseet asian uudisrakentamisen kannalle.³⁷⁹ Etelä-Saimaan pakinoitsija Kuiskaajan³⁸⁰ mukaan lappeenrantalaiset kävivät 1970-luvun lopulla katsomassa näyttelyissä kuvia kaupungista, joka oli juuri katomassa. Kuiskaajan mukaan rakentajien asenne oli 1970-luvulla vaihtunut edellisten riehakkaasta purkamisten siihen, että vanhan rakennuskannan poistumista pidettiin välttämättömänä pahana. Hänen mukaansa mitä enemmän vanhaa oli purettu ja uutta rakennettu, sitä selvemmäksi oli tullut että uudesta ympäristöstä ei tulisikaan niin hienoa ja viihtyisää kuin oli kuviteltu.³⁸¹

Modernin rakentamisen kritiikki ja kaupunkikuvasta käytävän julkisen keskustelun lisääntyminen ei vaikuttanut keskustan uudisrakentamiseen, vaan Lappeenrannan kaupunkinäkömän muutos jatkui 1970-luvun lopulla. Koulukadun yhtenäiset puutalorivit säilyivät 1970-luvun lopulle asti, jolloin ne purettiin modernin rakentamisen tieltä³⁸². Koulukadun yläpäässä sijaitsi muun muassa kotitalouskoulun 1800-luvun lopussa rakennettu puinen rakennus, jonka Lauri Putkonen oli maininnut kaupungin merkittävien rakennusten luettelossa.³⁸³ Koulukadun uudisrakentamisessa toteutui Erkki Juutilaisen suunnitelman pyrkimys kaupungin mittakaavan säilyttämisestä. Rakennuskanta korvattiin täysin modernilla rakentamisella, mutta katunäkymä pysyi suljettuna ja matalana. Modernit rakennukset sijoitettiin yhtenäisiin rivistöihin samaan tapaan kuin niitä edeltäneet puutalot. (*Liite II*).

Samoihin aikoihin Valtakadulla pankin laajennus ja hotellin työmaa uudistivat Kauppakadun ja Sammonkadun välisen korttelin alueen. Puolikkaan korttelin rakennuksista säilytettiin ainoastaan uusbarokkinen Suomen yhdyspankin vuonna 1914 valmistunut rakennus, jota pidettiin säilyttämisen arvoisena sen rakennustaiteellisen arvon vuoksi. Yhdyspankin rakennuksestakin säilytettiin vain kuoret, kun sen sisätilat kokivat täydellisen uudistuksen. Muut Valtakadun varrella sijainneet rakennukset

³⁷⁹ ES 31.3.1979, ”Rakennuksia ajalta jolloin kauneudella oli kannatusta”. Eija-Hilkka Mäkinen. 3.

³⁸⁰ Kuiskaaja -nimen takana kirjoitti Aimo Vuorinen.

³⁸¹ ES 7.9.1978, ”Huomispäivän Alvari”. Kuiskaaja. 7.

³⁸² LKA Lpr:n kv.ptk. 26.2.1979; EKM:n kuva-aineisto.

³⁸³ Putkonen 1977, 17.

purettiin uudisrakennusten tieltä. Purettujen rakennusten joukossa oli Valta- ja Sammonkadun kulmassa sijainnut 1920-luvun klassismia edustanut kivinen liikerakennus, joka oli mainittu Lauri Putkosen merkittävien rakennusten luettelossa.³⁸⁴

Yhdyskadun varrella, Koulukadun ja Raastuvankadun länsipäässä sijaitsevan niin kutsutun poliisitalon korttelin kohtalosta keskusteltiin vuonna 1978.³⁸⁵ Kortteli koostui eri-ikäisistä puurakennuksista, joista vanhimmat olivat 1800-luvun puolivälistä. Lauri Putkonen mainitsi korttelin kokonaisuudessaan säilyttämisen arvoiseksi Lappeenrannan merkittävien rakennusten luettelossa.³⁸⁶ Kaupungin omistuksessa ollut kortteli asemakaavoitettiin parkkialueeksi. Korttelin rakennusten purkaminen oli tarkoitus aloittaa heti, kun poliisilaitos muuttaisi uuteen keskustaan valmistuvaan valtion virastotaloon.³⁸⁷ Kotiseutuyhdistys Lappeenrannan Kilta lähetti maaliskuussa 1979 paikalliselle lehdistölle julkilausuman, jossa se vaati Puu-Lappeenrannan viimeisten rakennusten säilyttämistä. Poliisilaitoksen kortteli oli yksi Killan julkilausumassa mainittu kohde. Killan mukaan kaupungin ruutukaava-alueelle ominaisilmeen antaneet vanhat puurakennukset olivat yksi kerrallaan kadonneet. Kauppakadun pohjoispäässä oli vielä säilyneitä puurakennuksia kuten Tasihinin, Wolkoffin, hotelli Patrian, Lindholmin sekä ns. Snellmanin perikunnan talot. Kilta vaati poliisilaitoksen korttelin lisäksi Kauppakadun jäljellä olevien puurakennusten säilyttämistä ja suojelua.³⁸⁸ Kilta kysyi julkilausumassaan:

*Haluammeko hävittää uuden tieltä kaiken entisen... vai haluammeko säilyttää jotain siitä kaupungista, jonka olemme hyväksyneet kaupunkiimme kuuluvaksi.*³⁸⁹

Kilta lähetti julkilausuman myös kaupunginhallitukselle, joka päätti selvittää millainen vaikutus Kauppakadun puurakennuksilla oli keskustan kaupunkikuvaan. Voimassa ollut

³⁸⁴ ks. ES 8.2.1977, ”Kaavamuutos vireillä Lappeenrannan keskustassa: SYP:llä ja OTK:lla rakennussuunnitelmia”, 3; ES 14.4.1978, ”Vanha pankkitalo säilyy. Lappeenrannan SYP:n rakennustyöt alkuun syksyn kuluessa”. 6.

³⁸⁵ LKA Lpr:n kv.ptk. 7.8.1978.

³⁸⁶ Putkonen 1977, 21.

³⁸⁷ LKA Lpr:n kv.ptk. 7.8.1978.

³⁸⁸ Hikipää 2010, 27–28.

³⁸⁹ Hikipää 2010, 28.

asemakaava salli Kauppakadun vanhojen puurakennusten purkamisen ja tonttien uudisrakentamisen.³⁹⁰

Poliisilaitoksen siirtyessä valtion virastotalon tiloihin vuonna 1981 vanhan poliisilaitoksen korttelin rakennukset otettiin kaupungin toimistojen käyttöön. Alue oli 1980-luvun alussa edelleen asemakaavoitettu paikoitusalueeksi, jonka rakentaminen kaupungin rakennusviraston mukaan tultaisiin panemaan toteen ”ennemmin tai myöhemmin”.³⁹¹ Lappeenrannan Kilta teki kuitenkin myöhemmin samana vuonna lääninhallitukselle esityksen vanhan poliisilaitoksen korttelin suojelusta. Kaupunki päätyi Killan painostuksesta lopulta suojelemaan korttelin rakennuskannan.³⁹² Toinen Lappeenrannan kaupungin rakennussuojelullinen teko 1980-luvun alussa oli Tasihinin empirepuutalon hankkiminen kaupungin omistukseen. Etelä-Saimaassa Ulla Hietalahti piti Tasihinin talon ostoa kaupungilta kulttuuritekona ja reagoitina Lappeenrannan muuttuvan kaupunkikuvan aiheuttamaan kritiikkiin. Hietalahti kirjoitti lehdessä Tasihinin talon ostossa olleen kyse kuitenkin kyse vain yhdestä talosta. Kauppakadun pohjoispään puutalojen kohtaloa se ei ratkaissut. Hietalahden mukaan vain aika näyttäisi mitä Kauppakadun loppuille puurakennuksille tapahtuisi.³⁹³

Lappeenrantalaisen kaupunkisuunnittelun suhtautuminen kaupungin vanhaan rakennuskantaan muuttui hitaasti myönteisemmäksi 1970-luvun lopulla. 1970-luvun lopun uusissa kaavoitusta ohjaavissa periaatteissa määriteltiin, että Lappeenrannan perinteellistä kaupunkikuvaa tulisi ennemminkin pyrkiä entisöimään kuin turmelemaan.³⁹⁴ Kauppakadun puutaloja se ei kuitenkaan pelastanut. Lappeenrannan Killan vuonna 1979 listaamista puurakennuksista on nykypäivään säilynyt vain Wolkoffin ja Tasihinin 1800-luvun kauppiastalot, jotka ovat raatihuoneen ohella ainoat jäljellä olevat kappaleet Puu-Lappeenrannan empirekeskustaa.³⁹⁵

³⁹⁰ ES 7.3.1981, ”Kaupunkikuvaselvitys lähtee kierrokselle”. 7.

³⁹¹ ES 27.2.1981, ”Poliisilaitoksen kortteli sai uudet isännät ja emännät”. Leena Sallinen. 10.

³⁹² Hikipää 2010, 32–33.

³⁹³ ES 20.12.1980, ”Tasihinin talo on nyt meidän”. Ulla Hietalahti. 8.

³⁹⁴ LKA Lpr:n kv:n ptk. 29.5.1978.

³⁹⁵ Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt.

6. PÄÄTÄNTÖ

Länsimaissa on perinteisesti suhtauduttu myönteisemmin uudistamiseen kuin säilyttämiseen. Uuteen rakennukseen liittyy näkyvä osoitus vaurauden lisääntymisestä ja uskosta tulevaisuuteen.³⁹⁶ Toisen maailmansodan jälkeinen talouden positiivinen kehitys ja yhteiskunnan urbanisoituminen loivat Suomessa mahdollisuuden kaupunkirakenteen uudistamiseen 1950-luvulta lähtien.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen Lappeenrannan keskustan kaupunkisuunnittelua ja keskustamiljöön muutosta 1950-luvulta 1970-luvun loppuun. Toisen maailmansodan jälkeisellä kaupunkisuunnittelulla oli keskeinen rooli yhteiskunnan modernisaatiossa. Lappeenranta oli tyypillinen suomalainen, hitaasti kehittynyt kaupunki, jonka rakennuskanta ennen modernisaatiota koostui pääosin puurakennuksista. Lappeenranta otti sodan jälkeen Viipurin roolin alueensa tärkeimpänä kaupunkina. Kaupungin 1950- ja 1960-lukujen aktiivinen kaupunkisuunnittelu oli yksi keino korostaa kaupungin uutta asemaa. Entiselle pikkukaupungille suunniteltiin uuden aseman mukainen, moderni keskusta.

Lappeenrannan keskustan moderni kaavoitus alkoi vuonna 1956 yleiskaavan laatimisella kaupunkiin. Lappeenrannan yleiskaavan laati nuori arkkitehti Olli Kivinen Otto-I. Meurmanin valvonnassa. Yleiskaavan tärkeimpänä tavoitteena oli Lauritsalan kauppalan ja Lappeen maalaiskunnan liittäminen osaksi Lappeenrannan aluesuunnittelua. Kaavassa valmisteltiin vuonna 1967 toteutettua kuntaliitosta, jossa Lauritsala ja Lappee liitettiin osaksi kaupunkia. Yleiskaava perustui ratkaisuiltaan Otto-I. Meurmanin puistomaisen kaupunkisuunnittelun ja funktionalismin ihanteisiin. Keskustan suunnittelussa Olli Kivinen korosti väljää ja luonnonmuotoja mukailevaa kaupunkirakennetta. Kivinen esitti yleiskaavassa keskustan laajentamista viereiselle

---

³⁹⁶ Kervanto Nevanlinna 2012, 43.

Peltolan IX kaupunginosan alueelle. Alueesta oli tarkoitus muodostaa kaupungin uusi liikekeskusta, joka rakennettaisiin muuta keskustaa tehokkaammin. Tämän uuden keskustan alueen suunnittelusta ja rakentamisesta tuli lappeenrantalaisen kaupunkisuunnittelun tärkein kohde seuraavien kahden vuosikymmenen ajaksi.

Uuden keskustan suunnitelmat sijoitettiin vanhalle Peltolan esikaupunkialueelle. Esikaupunki oli rakentunut vapaasti kaupungin rajojen ulkopuolelle työväestön asuinalueeksi 1800-luvun lopulta lähtien. Asuinalue muodostui pienistä yksityissomisteisista tonteista. Alueen rakennuskanta koostui valtaosaltaan 1900-luvun alussa rakennetuista puisista omakotitaloista, jotka sijoituivat kaartuvien kujien varrelle. Modernin kaupunkisuunnittelun näkökulmasta alue oli ruma ja tehottomasti rakennettu. Vanhan asuinalueen rakennuskantaa tai tieverkkoa ei pidetty säilyttämisen arvoisena, vaan alue suunniteltiin uudelleen kuin rakentamaton alue. Uuden keskustan rakentamisella koettiin olevan ratkaiseva vaikutus Lappeenrannan kaupunkikuvaan, joten keskustan laajennusta tahdottiin päästä toteuttamaan mahdollisimman pian. Lappeenrannan keskusta-alueesta, johon kuului kaupungin ydinkeskusta ja uuden keskustan laajennusalue, järjestettiin suunnittelukilpailu vuonna 1963. Kaupunkisuunnittelussa korostettiin kokonaisvaltaisuutta, minkä vuoksi myös vanha ydinkeskusta sisällytettiin kilpailualueeseen. Pääpaino suunnittelussa oli kuitenkin uuden keskustan kortteleissa. Kilpailun voitti vastavalmistunut arkkitehti Erkki Juutilainen, joka sai voiton myötä tehtäväkseen laatia kaupungin keskustan asemakaavoituksen.

Erkki Juutilaisen Lappeenrannan keskustan alustava -suunnitelma valmistui vuonna 1965 ja alueen viimeistellyt suunnitelmat kaksi vuotta myöhemmin. Suunnitelmat toteuttivat uutta kompaktikaupungin ihannetta, joka alkoi vaikuttaa suomalaiseen kaupunkisuunnitteluun 1960-luvun puolivälissä. Kompaktikaupunki-ideologiassa haluttiin palata väljän ja luonnonmuotoja myötäilevän kaupunkisuunnittelun jälkeen perinteiseen ruutukaavaan ja suljettuun katutilaan. Erkki Juutilainen sijoitti uuden keskustan alueelle *Yhdeksän korttelin muutos* -suunnitelman, joka käsitti noin 3,7 hehtaarin laajuisen alueen Peltolan kaupunginosassa. Juutilainen ehdotti alueen

rakentamista monitasoisena keskuksena, jossa jalankulku oli sijoitettu ylimmälle betonikannelle täydellisesti erotettuna ajoneuvoliikenteestä, joka kulki alimmalla tasolla. Juutilaisen pyrkimyksenä oli saavuttaa yhtenäinen keskusta-alue, joten uuden keskustan alue kaavoitettiin kaupungin perinteiseen ruutukaavaan ja alueen rakennuskorkeudet säilytettiin matalina. Keskusta suunniteltiin niin, että alueen ruutukaavaa voitaisiin laajentaa vapaasti viereisiin kaupunginosiin. Yhdeksän korttelin alue oli vain suunnitelman ensimmäinen vaihe. Lopulliset suunnitelmat mitoitettiin pitkälle tulevaisuuteen, vuoteen 2000.

Aktiivista suunnittelua pidettiin keinona saavuttaa hyvä kaupunkiympäristö. Lappeenrannan kaupunkisuunnittelussa korostettiin uuden keskustan suunnittelua jatkumona, joka oli alkanut Olli Kivisen yleiskaavasta. Suunnitelmien ratkaisut erosivat kuitenkin oleellisesti toisistaan. Yleiskaavassa sekä Erkki Juutilaisen keskustan suunnittelukilpailun voittaneessa ehdotuksessa uuden keskustan alueelle sijoitettiin korkeita, vapaasti seisovia kerrostaloja. Juutilaisen kompaktikaupungissa rakennukset toteutettiin matalina ja sijoitettiin umpikortteleiksi. Yhteistä suunnitelmille oli alueen rakentaminen liikekeskukseksi, johon sallittiin muuta keskustaa korkeammat rakennustehokkuudet. Alueelle ei haluttu sijoittaa asuntoja. Funktionalismista periytyneen periaatteen, jonka mukaan eri toiminnat piti kaupunkirakenteessa eritellä toisistaan, tuli asuminen ohjata ydinkeskustan ulkopuolelle.

Kaupungistuminen ja jatkuva talouskasvu heijastuivat kaupunkisuunnitelmien väestöennusteisiin 1960-luvulla. Vuoden 1956 yleiskaavaa varten laaditut väestöennusteet olivat varsin varovaisia ennustaen Lappeenrannan ja sen ympäristön yhteisen väestömäärän nousevan vuonna 1980 noin 55 000 henkeen. Kiihtyvän kehityksen vuodet vaikuttivat 1960-luvun optimistisiin kasvuennusteisiin. Keskustan suunnittelukilpailua varten laadituissa ennusteissa kaupungin asukasmäärän odotettiin nousevan vuonna 1980 65 000 henkeen. Olli Kivinen laati Lappeenrantaan vuonna 1967 yleiskaavan luonnoksen, jossa ennustettiin kaupungissa asuvan vuonna 1980 68 300 asukasta. Kivinen uskoi kasvun jatkuvan vastaavanlaisena ja ennusti kaupungin väestömäärän nousevan vuoteen 2000 mennessä jopa 94 500 asukkaaseen.

Kaupungistumisen aiheuttama väestökasvu taantui kaupungissa jo 1960-luvun puolivälissä. Lappeenrannan todellinen väestömäärä vuonna 1980 oli vain 53 500 asukasta.

Lappeenrannan kaupunginvaltuusto hyväksyi Erkki Juutilaisen monitasosuunnitelmien asemakaavan joulukuussa 1966. Kaavan tullessa kaupunginvaltuuston hyväksyttäväksi elettiin taloudellista nousukautta ja kaupungissa uskottiin asemakaavan toteuttamiseen päästävän nopeasti. Alueen rakentuminen lykkääntyi kuitenkin 1970-luvun lopulle. Uuden keskustan asemakaavoitus kohtasi vastustusta ja erilaisia vastoinkäymisiä, mutta alueen rakentamisesta Juutilaisen monitasosuunnitelman mukaisesti ei tahdottu luopua. Tarkastelin uuden keskustan asemakaavoitusprosessia polkuriippuvuuden näkökulmasta. Polkuriippuvuudessa aiemmin tehdyt päätökset vaikuttavat tuleviin luoden pikkuhiljaa polun, jolta on vaikea poiketa. Suunnitelmista luopuminen kävi prosessin pitkittyessä koko ajan vaikeammaksi. Mitä kauemmin kaavoitus kesti, sitä enemmän suunnitelmien toteutukseen oli käytetty aikaa ja voimavaroja, mikä teki suunnitelmista luopumisesta koko ajan vaikeampaa.

Uuden keskustan asemakaavoituksen tarkastelu polkuriippuvuuden näkökulmasta auttaa hahmottamaan päätöksenteon tavoitteellisena prosessina. Jos Lappeenrannan kaupunginvaltuuston uutta keskustaa koskevia päätöksiä tarkastellaan yksittäisinä tapahtumina, voivat ne vaikuttaa epäjohdonmukaisilta. Polkuriippuvuuden näkökulma auttaa ymmärtämään kunnallista päätöksentekoa yhtenäisenä prosessina, jossa päätökset perustuvat aiempaan päätöksentekoon ja sen seurauksiin. Prosessin pitkittyessä aiemmat päätökset vaikuttivat siihen, että oli loogista jatkaa uuden keskustan suunnitelmien toteutusta, vaikka yhteiskunnallinen tilanne asetti suunnitelmien ratkaisut kyseenalaisiksi.

Polkuriippuvuuden näkökulma herättää kysymyksen siitä, miksi polkuriippuvuus syntyi. Institutionaalisen taloushistorian näkökulmasta formaalit ja epämuodolliset instituutiot luovat kehyksen toiminnalle yhteiskunnassa. Tässä tutkimuksessa on selvitetty, miten formaalit instituutiot, kuten lainsäädäntö ja muut viralliset säännökset, vaikuttivat

lappeenrantalaiseen kaupunkisuunnitteluun. Epäformaalien instituutioiden vaikutus kaupunkisuunnitteluprosessiin on huomattavasti vaikeampi selvittää. Epämuodollisten instituutioiden, eli esimerkiksi kaupungin poliittisen päätöksenteon perinteen tai ihmisten välisten suhteiden, merkitys polkuriippuvuuden synnylle jää suurelta osalta näkymättömäksi. Tämän tutkimuksen ulkopuolelle jää muun muassa kysymykset poliittisesta vallankäytöstä tai suhdeverkostojen vaikutuksesta kaupunkisuunnitteluun.

Peltolan alueen tontinomistajat vastustivat asuinalueensa pakkolunastusta ja uuden keskustan asemakaavan toteuttamista. Tontinomistajat aloittivat valitusprosessin, joka pysäytti alueen suunnittelun vuoteen 1970 asti. Tuolloin korkein hallinto-oikeus hylkäsi maanomistajien valitukset ja antoi kaupungille luvan alueen pakkolunastukseen. 1970-luvulla yhteiskunnalliset muutokset lisäsivät keskustelu monitasoisen keskustasuunnitelman tarpeellisuudesta. Taloudellinen kasvu ja maan urbanisoituminen alkoivat taantua, mikä asetti 1960-luvulla suunnittelun pohjaksi laaditut optimistiset väestö- ja kehityssennusteet kyseenalaisiksi. Alueen pitkittynyt asemakaavoitus johti yritysten jättäytymiseen pois monitasokeskustan suunnitelmista. Juutilaisen suunnitelmissa alue oli suunniteltu ennen kaikkea liikekeskukseksi ja suurimmille tavarataloille oli varattu tontit monitasokeskustasta. Yritysten rakentaessa liiketilojaan vanhaan keskustaan kaavoitettiin uuteen keskustaan tilat massiiviselle valtion virastotalolle.

Vuoden 1973 öljykriisistä alkanut taloudellinen lama asetti uuden keskustan toteutumisen kyseenalaiseksi, mutta alueen asemakaavoitus saatiin lopulta hyväksytyä vuonna 1975. Keskustan rakentaminen alkoi vuonna 1979, lähes 15 vuotta Erkki Juutilaisen alkuperäisten suunnitelmien ilmestymisen jälkeen. Juutilaisen monitasosuunnitelma oli urauurtava suomalaisessa arkkitehtuurissa sen laadinnan aikaan 1960-luvun puolivälissä. Ennen Lappeenrannan kansirakenteisen keskustan rakentamisen aloittamista ehdittiin 1970-luvulla rakentaa monitasokeskusta esimerkiksi Itä-Pasilaan. Pasilan alueen harmaan betoninen ulkomuoto ja kansirakennelmien aiheuttama sekavuus aiheuttivat arvostelua pian keskuksen valmistumisen jälkeen. Lappeenrannan keskustan toteutuneet suunnitelmat vastaavat massoitteeltaan ja

perusratkaisuiltaan Juutilaisen alkuperäisiä suunnitelmia. Uuden keskustan monitasokeskusta heijastaa 1960-luvun utopistista tulevaisuudenuskoa, vaikka alue on rakennettu suurelta osin 1980-luvulla.

Mielenkiintoinen osa uuden keskustan kaavoitusta oli kaupungintalon suunnittelu. Kaupunkiin oli pyritty rakentamaan kaupungintaloa lähes koko 1900-luvun ajan. Kaupunginvaltuusto kokoontui 1960-luvulla edelleen vanhalla raatihuoneella. Kaupungintalon suunnittelu oli yhtenä tärkeänä osana sisälletty vuoden 1963 keskustan suunnittelukilpailuun. Suunnittelukilpailun päätyttyä kaupungintalon suunnitteluvastuu siirrettiin kuitenkin kansainvälisestikin tunnetulle arkkitehdille Viljo Revellille. Kaupungintaloihin liittyy aina monumentaalista ajattelua ja paikallista edustamista. Voidaan ajatella, että nuoren Erkki Juutilaisen suunnittelukilpailun voitto tuli kaupungin päättäjille yllätyksenä. Kaupungintalon suunnittelua ei tahdottu antaa nuorelle arkkitehdille, vaan rakennusta suunnittelemaan haluttiin nimekkäämpi arkkitehti. Viljo Revell ehti laatia Lappeenrannan kaupungintalosta vain alustavat luonnokset ennen kuolemaansa vuonna 1964. Revellin osallistuminen kaupungintalon suunnitteluun tuotiin kuitenkin esiin aina rakennuksen luonnoksien hyväksymiseen vuonna 1972 asti. Kaupungintalon toteutunut sijainti uuden keskustan reunalla, josta liittyy edustorinsa kautta Keskuspuistoon, määriteltiin jo Revellin luonnoksissa.

Uuden keskustan asemakaavoituksen pitkittyessä ja alueen rakentamisen siirtyessä rakentaminen keskittyi vanhaan keskustaan. Kaupunkisuunnittelun pääpaino oli uuden keskustan alueessa, eikä vanhan keskustan alueen suunnitteluun kiinnitetty samanlaista huomiota. Vanhan keskustan asemakaavoitus valmistui suurelta osin 1970-luvun alussa. Asemakaavoituksen valmistuttua alueella vallinneet rakennuskiellot raukesivat. 1970-luvun alussa monet yritykset, joiden oli tarkoitus sijoittaa toimitilansa uuteen keskustaan, rakensivat liikkeensä vanhan keskustan alueelle. Vanhan keskustan rakennustehokkuudet pidettiin Erkki Juutilaisen suunnitelmien mukaan matalina. Matalla rakennustavalla tahdottiin säilyttää kaupungille tyypillinen kaupunkinäkö, mutta myös varmistaa uuden keskustan rakentuminen. Voidaan pohtia olisiko Lappeenrannan vanha keskustassa säilynyt enemmän vanhaa rakennuskantaa jos uuden

keskustan suunnitelmat olisi saatu toteutettua jo 1960-luvun lopulla. Olisiko keskustassa säilynyt nykypäivään yhtenäisiä puutalokortteleita? Olisiko uudesta keskustasta todella muodostunut kaupungin ydinkeskusta?

Lappeenrannan moderni kaupunkisuunnittelu perustui olettamukseen vanhan rakennuskannan poistumisesta. Olli Kivisen yleiskaava perustui Otto-I. Meurmanin suunnitteluideologiaan, jossa kaikella oli rajattu elinaikansa. Rakennuskannan uusiutuminen oli luonnollista. Erkki Juutilaisen tavoitteena oli kaupunkirakenne, joka säilyttäisi ominaispiirteensä, vaikka rakennuskanta uusiutuisi. Kaupunginkuvan uskottiin säilyvän jos vanha ruutukaava säilytettäisiin ja rakennukset pidettäisiin matalana. 1960-luvulla kaupungin vanhan keskustan modernisointia pidettiin luonnollisena ja toivottavana. Suomen kaupunkien kehitys oli historiallisesti ollut maltillista ja kaupunginkuvan muutokset tapahtuneet hitaasti. Kaupunkiympäristön suojelua laajemmin ei ollut tarvetta pohtia. 1960-luvulla suojelu keskittyi valittuihin rakennuksiin kuten Lappeenrannassa keskustan kirkkoihin ja vanhaan raatihuoneeseen. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa rakennettujen puutalokortteleiden purkamista kaupungin satamasta sen sijaan pidettiin kaupunkikuvaa kaunistava tekona.

Lappeenrannan kaupunkiympäristön muutos ja modernin kaupunkikuvan aiheuttama tyytymättömyys nosti keskustan kaupunkikuvan julkiseen keskusteluun 1970-luvun puolivälissä. Edellisen vuosikymmenen aikana kaupunkikuvassa tapahtunut fyysinen muutos lisäsi kaupunkilaisten kiinnostusta rakennettuun ympäristöön ja sen suojeluun. Lappeenrannassa ensimmäinen yritys suojella kaupungin rakennuskantaa laajemmin oli Etelä-Karjalan museon julkaisema luettelo kaupungin kulttuurihistoriallisesti merkittävistä rakennuksista. Maininta luettelossa ei tarkoittanut rakennuksen suojelua, vaan monet luettelossa nimetyt kohteet purettiin myöhemmin. Lisääntyneellä julkisella keskustelulla muuttuvasta kaupunkikuvasta tai modernin rakentamisen harmauden arvostelulla ei ollut vaikutusta keskustan rakentamiseen. 1960-luvun kaupunkisuunnitteluun perustuneiden asemakaavojen toteutus jatkui edelleen 1970-luvun lopulla, jolloin uudisrakentamisen tieltä purettiin esimerkiksi Koulukadun yhtenäiset puutalorivistöt.

1960–70-lukujen arkkitehdit ja kaupunkisuunnittelijat pitivät perinteistä suomalaista puukaupunkia muistona maan köyhästä menneisyydestä. Vanhat puiset rakennukset oli luonnollista kaavoittaa korvattavaksi uudenaikaisella, tehokkaammalla rakentamisella. Kullakin ajalla on omat käsityksensä kauniista kaupungista ja arkkitehtuurista. Jokaisella sukupolvella on tapana väheksyä eniten juuri edeltäjänsä arvoja.³⁹⁷ 1960-luvun suunnittelussa Lappeenrannan keskustan perinteinen, matala kaupunkikuva tahdottiin säilyttää. Vuoden 2014 Lappeenrannassa ydinkeskustan matala rakennuskanta koetaan ongelmaksi ja paine keskustan muokkaamiseen on kova³⁹⁸. Tällä hetkellä 1960–70-luvuilla rakennetut rakennukset on helppo perustella purettavaksi.³⁹⁹ Viime aikoina Lappeenrannassa muutospaine on kohdistunut etenkin 1960-luvun alussa rakennettuun City-kortteliin. Valtakadun varrella sijaitsevat matalat rakennuksen suunnitellaan korvattaviksi parhaimmillaan kahdeksankerroksisiksi nousevilla kerrostaloilla. Sanomalehti Etelä-Saimaa kuvailee suunnitelmien olevan ”kuin Manhattan Lappeenrannan mittakaavassa”. 1700-luvun lopussa rakennettua Lappeen kirkkoa vastapäätä suunnitellaan kuusikerroksista pankkitaloa ja maanalaista parkkihallia. Paikalta on jo purettu keskustan viimeinen 1930-luvun kivinen kauppiastalo, kun Tapanaisen talon kohdalla on tällä hetkellä enää kuoppa. Kaupunkilaisten keskuudesta on esitetty kysymys: ”Tätäkö me haluamme?”⁴⁰⁰. Aika tulee näyttämään millainen on 2010-luvun kaupunkisuunnittelun perintö.

---

³⁹⁷ Nikula 1998, 178.

³⁹⁸ ks. esim. ES 22.3.2013, ”Teletalo tekee tilaa isommalle”. Anne Kotiharju.5.

³⁹⁹ Lindh 2004, 64.

⁴⁰⁰ ES 27.5.2014, ”City-kortteli kurottelee taivasta”. Anne Kotiharju. 3.

LÄHTEET

I Arkistolähteet

Lappeenrannan kaupunginarkisto (LKA)

Lappeenrannan kaupungin valtuuston pöytäkirjat 1962–81.

Lappeenrannan keskustan asemakaavakilpailun työvaliokunnan ja palkintolautakunnan kokouspöytäkirjat liitteineen 1962–63.

Lappeenrannan keskusta 1967.

Lappeenrannan maakuntakirjasto, Carelica-kokoelma (LMKK)

Lappeenrannan keskusta: alustava suunnitelma 1965.

Lappeenrannan yleiskaava: luonnos 31.10.1967.

II Painetut lähteet

Sanomalehdet

Etelä-Saimaa 1962–81.

Karjalan Heili 21.2.1974.

Saimaan Sanomat 24.11.1977.

Kartat ja kaavoitus

Kivinen, Olli (1959), Lappeenrannan yleiskaava 1956. Helsinki. Lappeenrannan kaupunki.

Lappeenrannan keskustakilpailun ohjelma 1963. Lappeenranta: Kansalliskirjapaino oy.

Lappeenrannan opas- ja osoitekartta vuodelta 1958.

III Kuva-aineisto

Etelä-Karjalan museon kuva-arkisto (EKM)

IV Tutkimuskirjallisuus

Antikainen, Jyrki (1988), ”Lappeenrannan väestö”. Teoksessa: Antikainen, Jyrki (toim.), Lappeenrannan kaupungin historia. 1917–1966. Ensimmäinen nide. Lappeenranta. Lappeenrannan kaupunki. 185–219.

Boberg, Henrik (2004), ”Mustaa valkoisella – Näkökulma sanomalehtiin historiallisena lähteenä”. Lähde 1/2004. 39–49.

Clapson, Mark (2012), Anglo-American Crossroads: Urban planning and Research in Britain 1940–2010. Huntingdon. Bloomsbury Academic.

Eerikäinen, Anu (2002), Tykin tarina: Villistä työväen esikaupungista suosituksi puutaloalueeksi. Laukaa. Omakustanne.

Frampton, Kenneth (1985), Modern architecture: A Critical history. London. Thames

and Hudson Ltd.

Haapala, Pertti (1989), *Sosiaalhistoria: johdatus tutkimukseen*. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Hall, Thomas (1991), "Is there a Nordic planning tradition?". Teoksessa: Hall, Thomas (toim.), *Planning and Urban Growth in the Nordic Countries*. Oxford. Chapman & Hall. 247–259.

Helander, Vilhelm; Sundman, Mikael (1972), *Saneeraus suomalaisessa kaupungissa*. Helsinki. Asuntohallituksen tutkimus- ja suunnittelutoimisto, sarja A:5.

Herranen, Timo (1988), "Lappeenrannan puolue-elämä ja kunnallishallinto". Teoksessa: Antikainen, Jyrki(toim.), *Lappeenrannan kaupungin historia. 1917–1966*. Ensimmäinen nide. Lappeenranta. Lappeenrannan kaupunki. 225–368.

Herranen, Timo (1997), "Kaupunkisuunnittelu ja asuminen". Teoksessa: Turpeinen, Oiva; Herranen, Timo; Hoffman, Kai, *Helsingin historia vuodesta 1945: Osa 1: Väestö, Kaupunkisuunnittelu ja asuminen, Elinkeinot*. Helsinki. Helsingin kaupunki. 121–246.

Hikipää, Aune (2010), *Kuusikymmentä vuotta kotikaupungin puolesta: Lappeenrannan kiltä 1949–2009*. Lappeenranta. Lappeenrannan kiltä.

Huotelin, Paula; Kaipainen, Maarit (2006), *130 vuotta suomalaisia arkkitehtuurikilpailuja*. Helsinki. Suomen Arkkitehtiliitto.

Hyvönen, Veikko O. (1981), *Kaavoitus- ja rakentamisoikeus*. Jyväskylä. Ky Veikko O. Hyvönen. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja, n:o 170.

Immonen, Kari (2002), "Uusi kulttuurihistoria". Teoksessa: Immonen, Kari; Leskelä-Kärki, Maarit (toim.), *Kulttuurihistoria: Johdatus tutkimukseen*. Hämeenlinna. Suomen kirjallisuuden seura. 11–28.

Joedicke, Jürgen (1968), *Candilis-Josic-Woods*. Stuttgart. Karl Krämer Verlag Stuttgart.

Jutikkala, Eino (1984), ”Urbanisoituminen”. Teoksessa: Tommila, Päiviö (toim.), Suomen kaupunkilaitoksen historia 3: itsenäisyyden aika. Helsinki. Suomen kaupunkiliitto. 5-37.

Juutilainen, Erkki (1967), ”Ruutukaavaragulaatio”. Ark.Arkkitehti. Nro 3–4.1967. 19.

Juvonen, Jaana (2011), ”Kolmen L:n yhdistyminen – kuntaliitos 1967”. Teoksessa: Ignatius, Tarja; et al. Kunta kaupungin kupeessa: Lappeen historia II vuodet 1865–1966. Porvoo. Lappeenrannan kaupunki. 462–474.

Jäppinen, Jussi (2006), Oletko koskaan nähnyt kauniin kaupungin? Jyväskylä. Minerva Oy.

Kairamo, Maija (2011), ”Rakennussuojelusta ja korjaamisesta”. Teoksessa: Putkonen, Lauri (toim.), Asiasta²: Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Tampere. Rakennustieto Oy. 15–19.

Kairamo, Maire (1975), Rakennetun ympäristön suojelun tavoitteista. Teoksessa: Arkio, Leena; Pöykkö, Kalevi (toim.), Taidehistoria ja ympäristöntutkimus. Jyväskylä. Oy Gaudeamus Ab. 52- 61.

Kallio, Veikko (1982), ”Muuttuva yhteiskunta”. Teoksessa: Tommila, Päiviö; Reimala, Aimo; Kallio, Veikko (toim.), Suomen kulttuurihistoria III. Porvoo. WSOY. 11–53.

Kansonen, Mervi; Roivainen, Arja (2004), ”Wähittäis- ja paljottaiskauppaa tarpeellisilla teoksilla”: Kauppiastaloja ja kauppiaita Lappeenrannassa. Jyväskylä. Etelä-Karjalan museo, julkaisusarja n:o 26.

Kautto, Jussi (1990), ”Kaava – aika – arkkitehtuuri: Ajalle tyypillisiä suunnittelutehtäviä. Teoksessa: Kautto, Jussi; Holmila, Ilkka; Turtiainen, Jukka, Suomalaista kaupunkiarkkitehtuuria. Hanko. Suomen rakennustaiteen museo. 64–83.

Kervanto Nevanlinna, Anja (2005), Näköaloja kadunkulmalta: Kaupunkihistorian kirjoituksia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Vammala.

Kervanto Nevanlinna, Anja (2012), Voimat jotka rakensivat Helsinkiä 1945–2010. Helsingin historia vuodesta 1945: osa 4. Keuruu. Otava.

Kiiveri-Hakkarainen, Kaija (2006), *Rakennettu Lappeenranta: Kaupunginosat*. Lappeenranta. Etelä-Karjalan museon julkaisusarja nro 28.

Kivistö, Markus (1999), *Vanha pois uuden tieltä: vanhojen rakennusten purkaminen ja suojelukiista Turussa vuosina 1956–1976*. Pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto.

Koho, Timo (2003), *Menneisyyden muistikuvat: Perinne nykyajan arkkitehtuurissa*. Jyväskylä. Atena Kustannus Oy.

Kolbe, Laura (1996), ”Kaupunkikulttuuri: suomalainen unelma vai todellisuus?”. Teoksessa: Knuuti, Liisa (toim.), *Elävä kaupunki*. Espoo. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. 9–20.

Kolbe, Laura (2006), ”Urban Destruction or Preservation? Conservation Movement and Planning in Twentieth-century Scandinavian Capitals”. Teoksessa: Monclús, Javier; Guàrdia, Manuel, *Culture, Urbanism and Planning*. Cornwall. Ashgate. 129–149.

Kolbe, Laura (2009), ”Kaupungintalo kunnallisen itsehallinnon symbolisena rakennuksena”. Teoksessa: Putkonen, Lauri (toim.), *Päätöksen paikka: Kunnantalot ja kaupungintalot*. Helsinki. Suomen kotiseutuliitto. 14–21.

Koponen, Olli-Pekka (2006), *Täydennysrakentaminen: Arkkitehtuuri, historia ja paikan erityisyys*. Tampere. Tampereen teknillinen yliopisto.

Kosonen, Mauno; Schulman, Harry; Viitala, Pentti (1999), ”Suomalainen alue- ja yhdyskuntasuunnittelu. Teoksessa: Kosonen, Mauno; Schulman, Harry; Valtakari, Mikko; Viitala, Pentti, *Suunnittelualueena Suomi*. Helsinki. Yliopistopaino. 13–76.

Kuisma, Markku (2008), ”YYA-Suomesta Euroopan unioniin”. Teoksessa: Häggman, Kai (päätoim.), *Suomalaisen arjen historia 4: Hyvinvoinnin Suomi*. Porvoo. WSOY. 8–25.

Kurri, Miikka, (2010), ”Rakennusperintö maakuntamuseon toimialana”. Teoksessa: Kurri, Miikka; Luoto, Jukka; Vuori, Elina (toim.), *Katse menneisyyteen – Etelä-Karjalan museo 100 vuotta*. Saarijärvi. Etelä-Karjalan museon julkaisusarja n:o 32. 213–235.

Kärki, Pekka (1975), ”Rakennetun ympäristön suojelua koskeva lainsäädäntö”. Teoksessa: Arkio, Leena; Pöykkö, Kalevi (toim.), Taidehistoria ja ympäristöntutkimus. Jyväskylä. Oy Gaudeamus Ab. 41–51.

Kärki, Pekka (2010), ”Rakennussuojelu museotoimen tehtäväkentässä”. Teoksessa: Pettersson, Susanna; Kinanen, Pauliina (toim.), Suomen museohistoria. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 47-62.

Kölhi, Jarmo (1999), ”Lappeenrannan alueen kehitys 1900-luvulla”. Teoksessa: Rinno, Soile (toim.), Kauskilasta kuntaliitokseen: historiaa ja tarinoita. Lappeenranta. Etelä-Karjalan museo, julkaisusarja n:o 21. 138–140.

Lahti, Juhana (2006), Arkkitehti Aarne Ervin moderni kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla: suomalaisen suurkaupungin kaavoitusta toisen maailmansodan jälkeen. Jyväskylä. Taidehistorian seura, Taidehistoriallisia tutkimuksia 34.

Lahtinen, Rauno (2009), Turun puretut talot. Turku. Turun yliopisto.

Lamberg, Juha-Antti; Ojala, Jari (1997), ”Esipuhe”. Teoksessa: Lamberg, Juha-Antti; Ojala, Jari; Eloranta, Jari, Uusi institutionaalinen taloushistoria: johdanto tutkimukseen. Jyväskylä. Atena. 9–15.

Lehtonen, Hilka (1991), ”Arkkitehtuuri ja yhteiskuntasuunnittelu etsimässä itseään”. Teoksessa: Rakennetun ympäristön kauneus ja laatu: Esteettisesti ja laadullisesti korkeatasoinen fyysinen ympäristö ja uudet suunnittelutekniikat. Osa 1. Espoo. Valtion Teknillinen Tutkimuskeskus, tiedotteita 1234. 18–29.

Lindh, Tommi (2004), ”Moderni rakennusperintömme uhattuna”. Teoksessa: Rakennusperinnön tulevaisuus: puheenvuoroja teemavuoden aiheista. Tampere. Rakennustieto Oy. 63–70.

London County Council (1965), Planning of a new town: Data and design based on a study for a new town of 100,000 at Hook, Hampshire. Lontoo. London County Council.

Manninen, Antti (2005), Puretut talot: 100 tarinaa Helsingistä. Helsinki. Helsingin sanomat.

Mattinen, Maire (1985), Puukaupunkien suojelu. Helsinki. Ympäristöministeriön kaavoitus- ja rakennusosaston tutkimuksia.

Maula, Jere (1992), ”Arkkitehdit ja kaupunkirakentaminen 1960- ja 70-luvuilla”. Teoksessa: Korvenmaa, Pekka (toim.), Arkkitehdin työ. Suomen Arkkitehtiliitto 1892-1992. Helsinki. Rakennustieto Oy. 179–190.

Meurman, Otto-I. (1947), Asemakaavaoppi. Helsinki. Otava.

Murole, Pentti (1967). ”Ihmisen kulkemisen suunnittelusta”. Ark.Arkkitehti. Nro 3–4 1967. 16–19.

Murole, Pentti (2012), Ihmistä ei voi suunnitella–kiveä voi!. Helsinki. Arkkitehtuuritoimisto B&M Oy.

Mäkiö, Erkki (1994), Kerrostalot 1960–75. Helsinki. Rakennustieto Oy.

Niinisalo, Suvi, (2004), Takapihasta kaupungin helmeksi: Lappeenrannan Linnoituksen restaurointityön vaikutustutkimus. Lappeenranta. Etelä-Karjala-instituutti/Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Raportti 1.

Nikula, Riitta (1990), ”Hyvä luonto ja paha kaupunki”. Teoksessa: Kautto, Jussi; Holmila, Ilkka; Turtiainen, Jukka, Suomalaista kaupunkiarkkitehtuuria. Hanko. Suomen rakennustaiteen museo. 4–19.

Nikula, Riitta(1993), Rakennettu maisema: Suomen arkkitehtuurin vuosisadat. Helsinki. Otava.

Nikula, Riitta (1998), ”Kaupunkitutkimus”. Teoksessa: Elovirta, Arja & Lukkarinen, Ville (toim.), Katseenrajat: Taidehistorian metodologiaa. Jyväskylä. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 177–182.

North, Douglass C. (1990), Institutions, institutional change and economic performance. New York. Cambridge University Press.

- Perälä, Tauno (1984), ”Kaupunkien aluepolitiikka ja esikaupunkiliitokset”. Teoksessa: Tommila, Päiviö (toim.), Suomen kaupunkilaitoksen historia 3: Itsenäisyyden aika. Vantaa. Suomen kaupunkiliitto. 39–86.
- Pihkala, Erkki (1982a), ”Rakennustoiminta ja asuminen”. Teoksessa: Ahvenainen, Jorma; Pihkala, Erkki; Rasila, Viljo (toim.), Suomen taloushistoria 2: Teollistuva Suomi. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi. 432–439.
- Pihkala, Erkki (1982b), ”Kehityksmaasta hyvinvointivaltioksi”. Teoksessa: Ahvenainen, Jorma; Pihkala, Erkki; Rasila, Viljo (toim.), Suomen taloushistoria 2: Teollistuva Suomi. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi. 528–532.
- Pohjamo, Ulla (2011), Esikaupunki moniäänisenä kulttuuriperintönä: Oulun Hietasaari. Sastamala, Taidehistorian seura, Taidehistoriallisia tutkimuksia 43.
- Putkonen, Lauri (1977), Lappeenranta: Kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennukset ja alueet. Lappeenranta, Etelä-Karjalan museon julkaisut Nro 3.
- Rauhala, Veli (2010), ”Viljo Revell työluettelo”. Teoksessa: Didrichsen, Maria (toim.), Viljo Revell: It was teamwork, you see”. Helsinki. Didrichsen. 247–260.
- Riipinen, Olli-Pekka (1995), ”Puukaupunkien kaavoituksesta”. Teoksessa: El Harouny, Elisa; Riipinen Olli-Pekka; Santaholma, Kaija; Tuomi, Timo, Suomalaisia puukaupunkeja. Hoito kaavoitus ja suojele. Helsinki: Painatuskeskus Oy. 12–14.
- Roivainen, Irene (1993), Lähiö ja sen asukkaat teollisuuden murroksessa: Tutkimus hervantalaisista teollisuustyöntekijöistä. Tampere. Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos, Sarja A, Nro 5.
- Räsänen, Matti (1989), ”Lappeenrannan muuttuva miljöö”. Teoksessa: Herranen, Timo ym., Lappeenrannan kaupungin historia 1917–1966. Toinen nide. Lappeenranta. Lappeenrannan kaupunki. 101–207.
- Saarikangas, Kirsi (1998), ”Tilan tekijät”. Teoksessa: Elovirta, Arja & Lukkarinen, Ville (toim.), Katseenrajat: Taidehistorian metodologiaa. Jyväskylä. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 183–204.

Saarikangas, Kirsi (2004), ”Metsän reunalla: Suomen rakentaminen 1900-luvulla”. Teoksessa: Saarikangas, Kirsi; Mäenpää, Pasi; Sarantola-Weiss, Minna (toim.), Suomen kulttuurihistoria 4. Koti, kylä, kaupunki. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi. 22–62.

Saarikangas, Kirsi (2008), ”Rakennetun ympäristön muutos ja asumisen mullistus”. Teoksessa: Häggman, Kai (päätoim.), Suomalaisen arjen historia 4: Hyvinvoinnin Suomi. Porvoo. WSOY. 142–163.

Salokangas, Raimo; Aalto, Eeva-Liisa (1988), ”Etelä-Saimaa”. Teoksessa: Tommila, Päiviö (päätoim.), Suomen lehdistön historia 5: Hakuteos Aamulehti–Kotka Nyheter. Jyväskylä. Kustannuskiila Oy. 65–67.

Salokorpi, Asko (1984), ”Kaupunkirakentaminen”. Teoksessa: Tommila, Päiviö (toim.), Suomen kaupunkilaitoksen historia 3: Itsenäisyyden aika. Vantaa. Suomen kaupunkiliitto. 269–330.

Santala, Susanna (2010), ”Viljo Revell: muuntuva modernismia”. Teoksessa: Teoksessa: Didrichsen, Maria (toim.), Viljo Revell: It was teamwork, you see”. Helsinki. Didrichsen. 13–55.

Standertskjöld, Elina (2008), Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930–1950. Hämeenlinna. Rakennustieto Oy.

Standertskjöld, Elina (2011), Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1960–1980. Helsinki. Rakennustieto Oy.

Sundman, Mikael (1991), ”Urban planning in Finland after 1850”. Teoksessa: Hall, Thomas(toim.), Planning and Urban Growth in the Nordic Countries. Oxford. Chapman & Hall. 60–115.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1941–1981. Helsinki. Tilastollinen päätoimisto/Tilastokeskus.

Talka, Anu (1999), ”Kaupunki muutosten kourissa”. Teoksessa: Rinno, Soile (toim.), Kauskilasta kuntaliitokseen: historiaa ja tarinoita. Lappeenranta. Etelä-Karjalan museo, julkaisusarja 21. 70–85.

Talka, Anu (2005), ”Väestö ja alue”. Teoksessa: Talka, Anu; Puntanen, Pia (toim.), Linnoitus ja kaupunki: Lappeenrannan historia 1812–1917. Lappeenranta. Lappeenrannan kaupunki. 22–90.

Talvitie, Juha (2000), Kunta vai maakunta? Globalisaatio ja regionalismi. Vammala. Pole-Kuntatieto Oy, Polemia-sarjan julkaisu nro 36.

Toivanen, Pekka (1988a), ”Kaupungin alue ja kaupungin rakentaminen”. Teoksessa: Antikainen, Jyrki (toim.), Lappeenrannan kaupungin historia 1917–1966. Ensimmäinen nide. Lappeenranta. Lappeenrannan kaupunki. 117–148.

Toivanen, Pekka (1988b), ”Kaavoitusta ja kaupunkikuvaa”. Teoksessa: Antikainen, Jyrki (toim.), Lappeenrannan kaupungin historia 1917–1966. Ensimmäinen nide. Lappeenranta. Lappeenrannan kaupunki. 153–181.

Tommila, Päiviö (1982), Taustasidonnaisuus ja maailmankuva: lehdistöhistorian tutkimusongelmia. Helsinki. Suomen sanomalehdistön historia- projektin julkaisuja N:o 20.

Tuomi, Jouni; Sarajärvi, Anneli (2009), Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, Timo (2005), Kaupunkikuvan muutokset: Suomalaisten kaupunkikeskustojen suunnittelun tavoitteiden ja todellisuuden kohtaamisesta toisen maailmansodan lopusta 1960-luvun puoliväliin. Vammala. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tuppurainen, Yrjö (2011), ”Korjausrakentaminen eilen, tänään, huomenna”. Teoksessa: Putkonen, Lauri (toim.), Asiasta²: Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Tampere. Rakennustieto Oy. 39–42.

Uuskallio, Irma (2003), ”Kaupunkiasumisen ”pyhät paikat” – asuinalueiden arvostus Suomessa.” Teoksessa: Rakennusperinnön tulevaisuus: puheenvuoroja teemavuoden aiheista. Tampere. Rakennustieto Oy. 27–43.

Virtanen, Keijo (1993), ”Kulttuurihistoria humanistisena tieteenä”. Teoksessa: Kaartinen, Marja etc. (toim.), Näkökulmia kulttuurihistorian tutkimukseen. Turku. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, julkaisuja A:16. 9–18.

Virtanen, Pekka V. (2003), Yhdyskuntasuunnittelun haasteita. Helsinki. Rakennustieto Oy.

Vuorela, Pertti (1991), ”Rakennetun ympäristön suunnittelun johtavista periaatteista Suomessa toisen maailmansodan jälkeen”. Teoksessa: Rakennetun ympäristön kauneus ja laatu: Esteettisesti ja laadullisesti korkeatasoinen fyysinen ympäristö ja uudet suunnittelutekniikat. Osa 1. Espoo. Valtion Teknillinen Tutkimuskeskus, tiedotteita 1234. 92–110.

V Sähköiset lähteet

Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen (2012), Lappeenrannan virastotalokorttelin rakennushistoriaselvitys 31.10.2012.
<http://www.lappeenranta.fi/loader.aspx?id=ed41c793-c0b5-41e0-b68d-eb0454e350e>.
Viitattu 12.1.2014.

Arkkitehtuurimuseo. Arkkitehtiesittelyjä.

<http://www.mfa.fi/arkkitehdit>. Viitattu 30.7.2014.

Arkkitehtuurimuseo. Kunnan- ja kaupungintalot.

<http://www.mfa.fi/kunnantalot>. Viitattu 30.7.2014.

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1171. Viitattu 4.8.2014.

LIITTEET

Liite 1

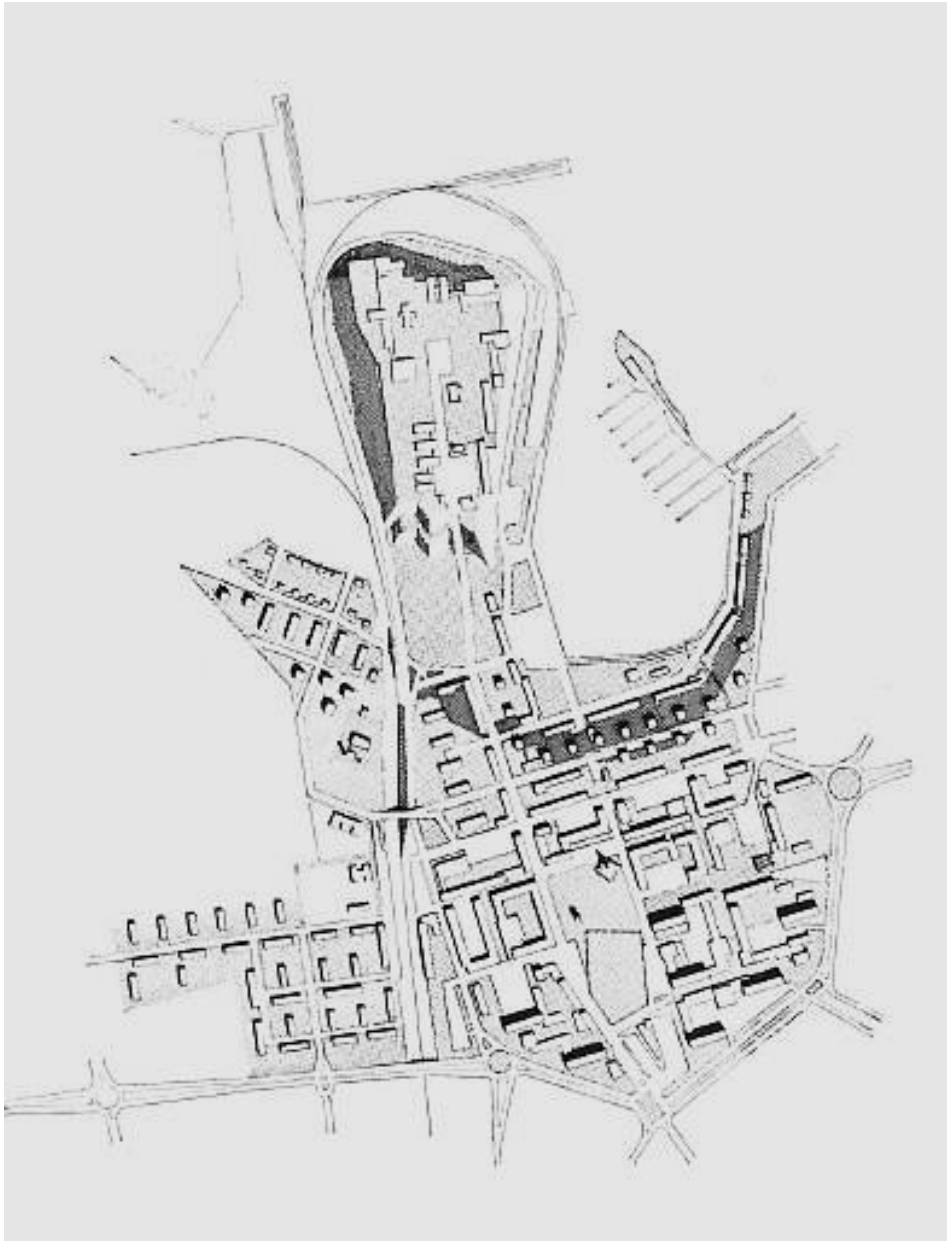
Lappeenrannan keskustanäkymä 1940-luvulla. Kuvan alalaidassa kulkee Valtakatu ja taustalla näkyy sataman toriaukio kauppiastaloineen. Kaupunkikuva on väljä ja matala. Rakennuskanta on valtaosin puurakenteista, ja siinä näkyy kaupungin hidas kehitys. Satamatorin vieressä nousee korkeamana 1930-luvulla rakennettu meijerintalo. *Kuva: EKM.*

Liite 2

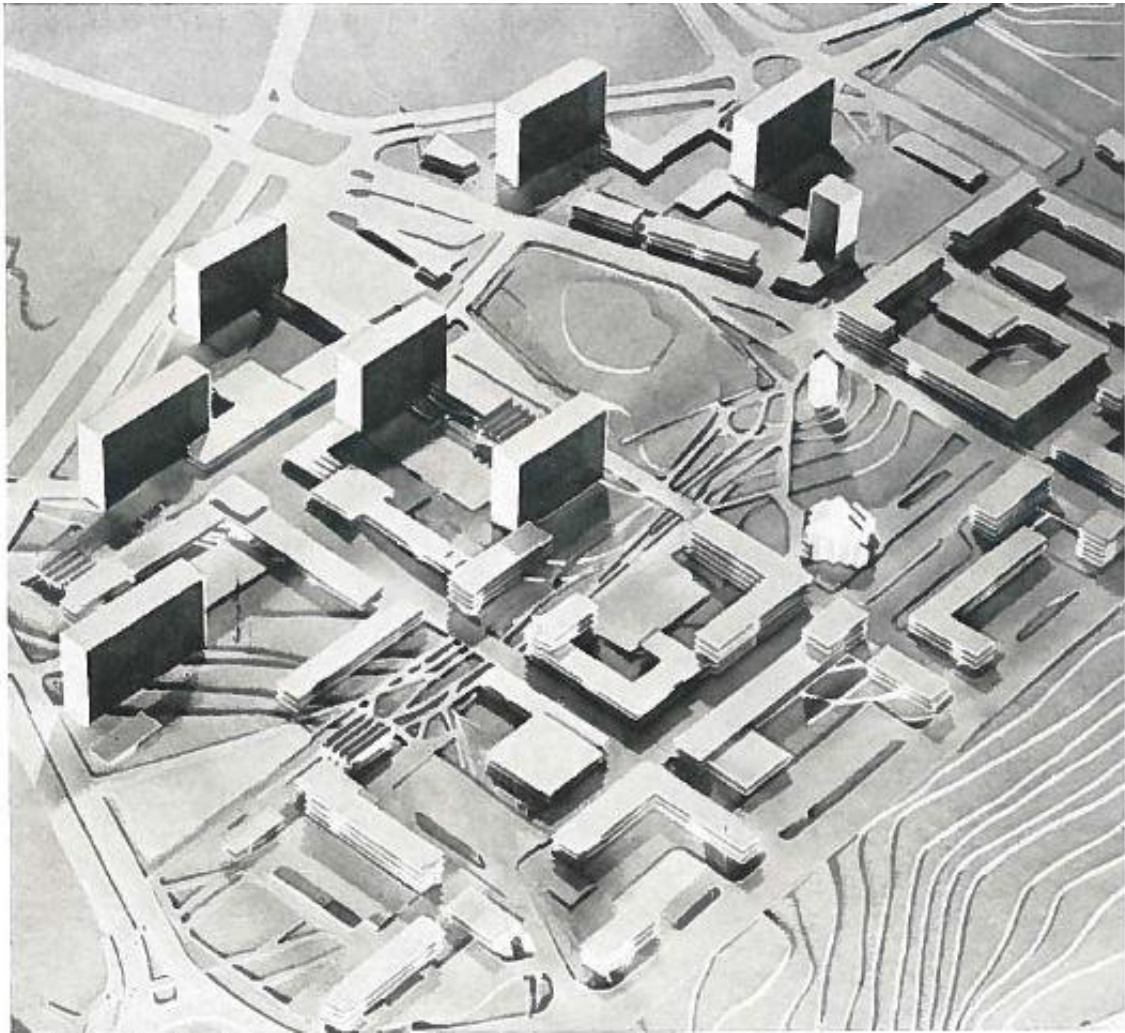
Lappeenrannan keskustan tieverkko ja olemassa oleva rakennuskanta 1950-luvun alussa. Olli Kivinen sijoitti uuden keskustan alueen Pormestarinkadun eteläpuolelle Peltolan kaupunginosaan. Kartassa näkyy kaupungin vanhan ruutukaava-alueen ja entisten esikaupunkien välinen raja. Esikaupunkien tieverkosto ja tontit poikkesivat keskustan säädellystä ruutukaavasta. *Kuva: Kivinen 1959, 88.*

Liite 3

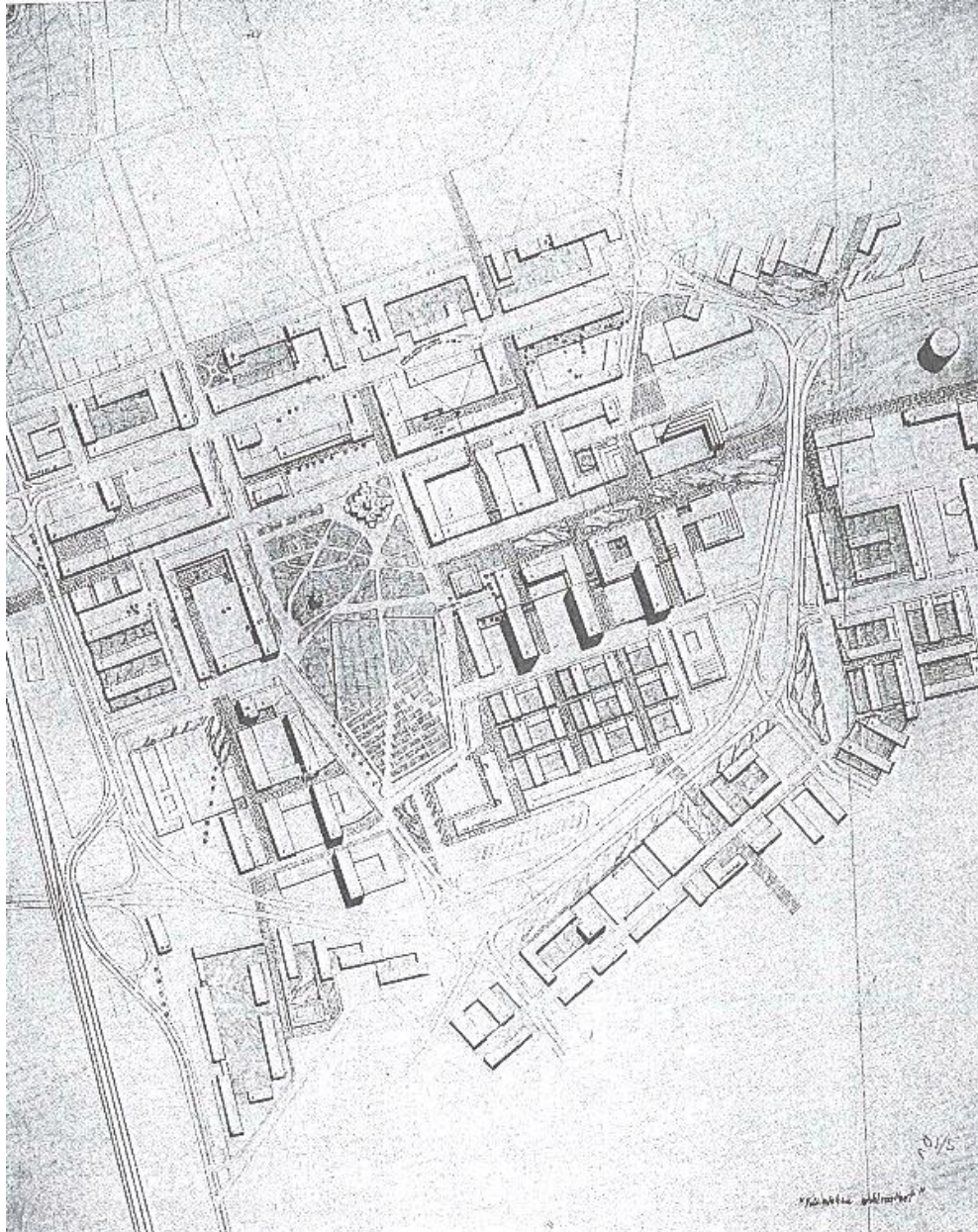
Olli Kivisen ehdotus keskustan uudesta rakennuskannasta vuoden 1956 yleiskaavassa. Uuden keskustan suunniteltu rakennuskanta näkyy Keskuspuiston oikealla puolella.
Kuva: Kivinen 1959, 51.

Liite 4

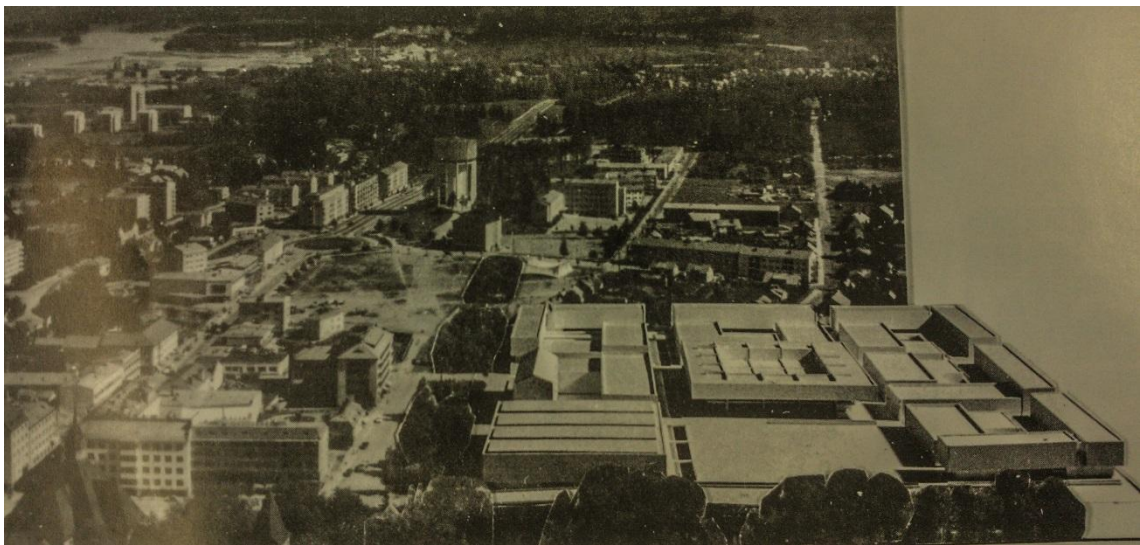
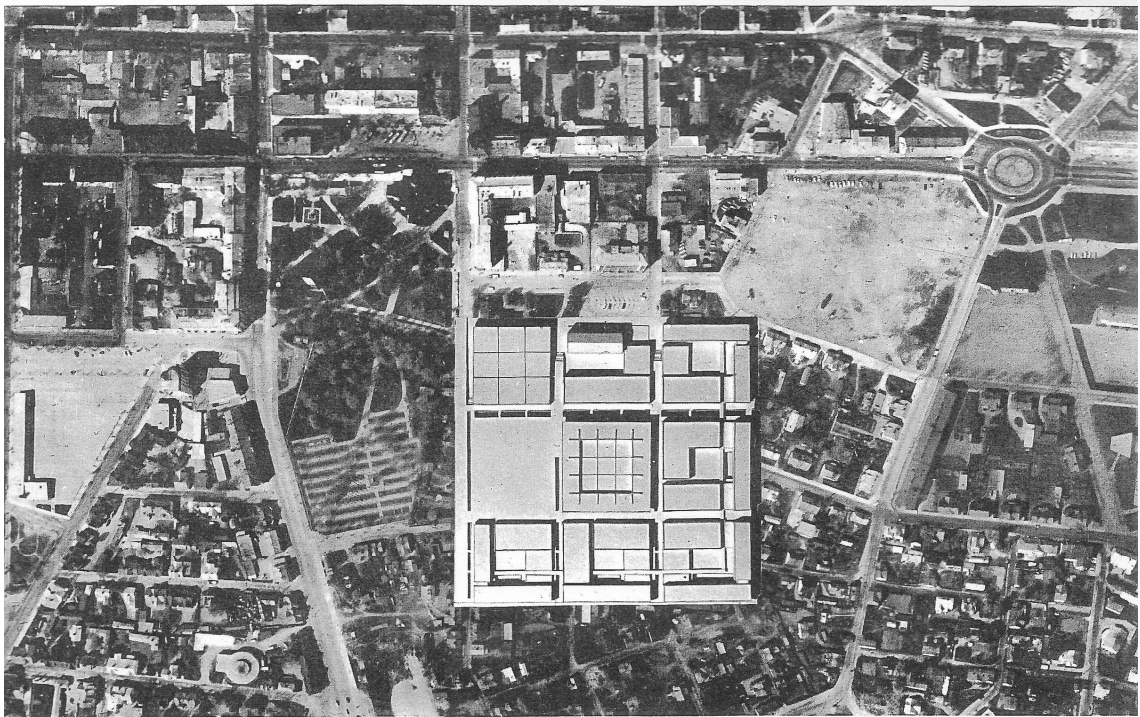
Olli Kivisen uuden liikekeskustan suunnitelma vuoden 1956 yleiskaavassa. Uusi keskusta on rakentunut muuta keskustaa korkeammin ja tehokkaammin. Alueella vaihtelevat matalat rivitalot ja kahdeksankerroksiset kerrostalot. *Kuva: Kivinen 1959, 90.*

Liite 5

Erkki Juutilaisen Lappeenrannan keskustan suunnittelukilpailun voittanut ehdotus Villimiehen arkivaatteet. Kuva: LKA Lappeenrannan keskustan asemakaavakilpailun työvaliokunnan ja palkintolautakunnan kokospöytäkirjat liitteineen 1962–63.

Liite 6

Yhdeksän korttelin muutos -suunnitelmaa havainnollistavia kuvia Erkki Juutilaisen vuoden 1967 suunnitelmista. Uuden keskustan suunnitelmat on sijoitettu osaksi kaupungin 1960-luvun olemassa olevaa kaupunkirakennetta. *Kuvat: LKA Lappeenrannan keskusta 1967.*

Liite 7

Uuden keskustan alue 1960-luvun lopussa tai 1970-luvun alussa. Takana Peltolan puutaloalue, jonka päälle uuden keskustan suunnitelmat sijoitettiin. Kuvassa etualalla on vuonna 1968 valmistunut kaupungin uusi linja-autoasema. Aseman ja kehätien alta oli jo purettu vanhaa esikaupunkiasutusta. *Kuva: EKM.*

Liite 8

Kaupungintalon edustorin rakennustyömaa vuonna 1981. Edustorin takana näkyy valmistunut valtion virastotalo. Kuvasta näkee kaupunkikuvassa tapahtuneen muutoksen 40 vuodessa verrattuna liitteeseen 1. Kuvan vasemmassa ylä laidassa näkyy 1970-luvun alussa valmistuneen Sokos tavaratalon katon paikoitusalue. *Kuva: EKM.*

Liite 9

Yläkuvassa Leinon ja Pärnäsen kauppiastalot ennen purkamistaan 1970-luvun alussa. Viereinen Auvisen talo on jo korvattu modernilla asuinrakennuksella. Alakuvassa on sama tontti 1970-luvun puolivälissä kuvattuna. *Kuvat: EKM.*

Liite 10

Uusi seurakuntakeskus Koulukadun ja Kauppakadun kulmassa. Lappeenrannan vanha puinen raatihuone jää rakennuksen taakse. Seurakuntakeskukseen lainattiin piirteitä takana näkyvästä 1910-luvulla rakennetusta Kansallis-Osakepankin kivrakennuksesta

Kuva: EKM

Liite 11

Yläkuvassa Koulukadun itäpää vuonna 1972. Alemmassa kuvassa kadun sama kohta toisesta suunnasta kuvattuna luultavasti 1980-luvun alussa.